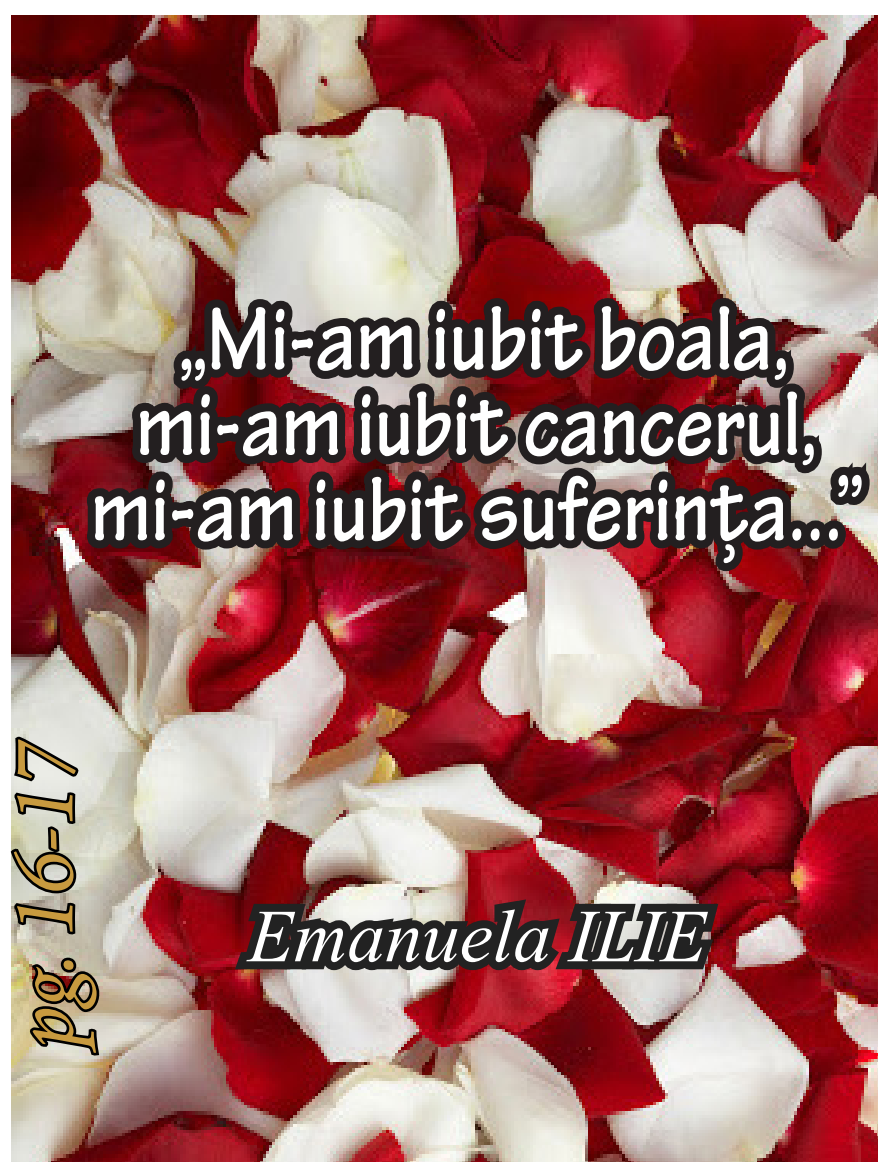

Expres^o cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IV, nr. 3 (39), martie 2020 • Apare lunar

24 pagini

Bumerang

Mi-am bătut în buze pionezele dinților
și sâni au răsunat zaruri peste jocul târziu.
Patineurii au zgâriat viața din vine
și sângele, parașută închisă,
și-a strigat imnul său în curcubeie;
ai așteptat prăvălirile în abis
precum obloanele privirilor tale ascunse,
în holdele covoarelor semănate pe divan
ți-am spălat torsul în luminișul aleilor
și însetat am pipăit oaza pentru cămilele din noi.

Ți-am strigat numele prin toți porii,
și decolorat a fost răspunsul închistat în fulgi,
am zguduit clopotele obiectelor din casă,
am mușcat pereții, teracota sufletului,
și așternut podea pentru picioare am răvășit gândul.

Cu mâinile lipite de înălțimi te cutremuri,
în priviri se văd ascunse prosternările,
cu trupul îmbrăcat în speteaza monahilor din gene,
picioarele tale, fixativ al pietrelor.

Clopotul lipește mărci în auzul sculptat în noi;
ferestrele își desfac bordura lipita pe buze
și bumerang, alama desface cuferele
și acoperă trupul și funda.
Pe treptele din față băieții din mine s-au spânzurat de șira
spinării.

Pe tinichelele acoperișului tău, am căzut cu ploaia din glas
picături, caravanele, au supt apoi frigul
și lipit cu capul, eșafod pe zăbrele,
am prins în dinți îmbrăcămintea sifonoforă
și-am desfăcut nasturii
precum vinele.

Gherasim LUCA

Liviu Ioan STOICIU

Pentru cei care vor să știe „cu ce se...”

pg. 3

Constantin COROIU

„Limba română din Oda, în metru antic...”

pg. 4

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LXIII)

pg. 5

Mihaela GRĂDINARIU

Poemul verde, chivot și armură

pg. 6

Daniel CORBU

Gellu Dorian. Despre absurdul cotidian...

pg. 8

Ioan ADAM

„Un soare roșu înnopta în mine...”

pg. 10

Mihaela GRĂDINARIU, Gabriela CHIRAN
POESIS

pg. 12, 13

Liviu CHISCOP

O introducere în hermeneutica literară*

pg. 14

Ștefania HĂNESCU

POESIS

pg. 15

Magda URSACHE

Mica mare lecție de istorie

pg. 19

Adrian Dinu RACHIERU

Nichita Stănescu - un „idol fals”? (III)

pg. 20

Theodor CODREANU

O cercetare transdisciplinară a...

pg. 23

Constantin PRICOP

Diracția critică (XXXVII)

pg. 24

„Școala nu e totul. Sunt genii fără studii și idioți cu doctorat” - Nicolae Iorga

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Constantin Dram, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

PENTRU CEI CARE VOR SĂ ȘTIE „CU CE SE MĂNÂNCĂ”... – pg. 3

Nicolae PANAITÉ:

DESPRE CANONUL LITERAR – pg. 3

Constantin COROIU:

„LIMBA ROMÂNĂ DIN ODA, ÎN METRU ANTIC ESTE...” – pg. 4

Iulian Marcel CIUBOTARU:

G. MĂRGĂRIT DESPRE MIHAI EMINESCU – pg. 4

Mircea CIUBOTARU:

„MISTERELE” ONOMASTICE ALE IAȘILOR (LXIII) – pg. 5

Mihaela GRĂDINARIU:

POEMUL VERDE, CHIVOT ȘI ARMURĂ – pg. 6

Flavius PARASCHIV:

VALURI, NISIP, URME – pg. 7

Cristian LIVESCU:

DAN STANCA, LAUREATUL PREMIULUI NAȚIONAL... – pg. 7

Daniel CORBU:

GELLU DORIAN. DESPRE ABSURDUL COTIDIAN ȘI... – pg. 8

Dan Bogdan HANU:

DOG’S DIARY – pg. 8

Nicolae BUSUIOC:

„ÎNSEMNĂRI DIN LUNGA TRECERE” – pg. 9

Ioan ADAM:

„UN SOARE ROȘU ÎNNOPTA ÎN MINE...” – pg. 10

Virginia BURDUJA:

PRIN ANI – pg. 11

Ioan C. TEȘU:

EDUCAREA MORALĂ A COPILULUI - CAPODOPERĂ A... – pg. 11

Mihaela GRĂDINARIU:

POESIS – pg. 12

Gabriela CHIRAN:

POESIS – pg. 13

Liviu CHISCOP:

O INTRODUCERE ÎN HERMENEUTICA LITERARĂ* – pg. 14

Ștefania HĂNESCU:

POESIS – pg. 15

Emanuela ILIE:

„MI-AM IUBIT BOALA, MI-AM IUBIT CANCERUL...” – pg. 16-17

Ioan ȚICALO:

ISPITA EGO-ULUI – pg. 18

Florin FAIFER:

UN TRUBADUR, O VOCE, O CHITARĂ... – pg. 18

Magda URSACHE:

MICA MARE LECȚIE DE ISTORIE – pg. 19

Adrian Dinu RACHIERU:

NICHITA STĂNESCU - UN „IDOL FALS”? (III) – pg. 20

Nicolae CREȚU:

CUZA: UN DESTIN DE ROMAN, ÎNCĂ NESCRIS – pg. 21

Ioan RĂDUCEA:

2 ÎN 1 – pg. 22

Maria BILAȘEVSCI:

POETICA PLASTICĂ A LUI MIHAI PAMFIL – pg. 22

Theodor CODREANU:

O CERCETARE TRANSDISCIPLINARĂ A LUCEAFĂRULUI... – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XXXII) – pg. 24

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

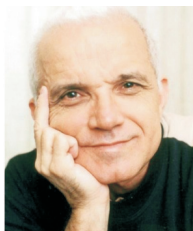
*Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului **Liviu Suhar**.*

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

**Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs;
articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.**

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: exprescultural.ro
facebook.com/expres.cultural
ISSN: 2537-5989

DTP: Pîrîu Octavian Dan
octavian_dan_piriu@yahoo.co.uk
0751 155 744

Liviu Ioan STOICIU

Pentru cei care vor să știe „cu ce se mănâncă” literatura română, care e nivelul ei creator exponențial

Canonul literar, sub semnul relativității (gustul critic schimbându-se constant), face ordine într-o literatură la un moment dat, pune jaloane orientative. El e legat de valoarea în timp a unei opere, de originalitate și autenticitate scriitoricească, de personalitate. „Spiritul critic este acela care guvernează canonul, nu economia de piață”, scria Nicolae Manolescu (*România literară* / 14 iunie 2013): canonul nu e dictat de succes, de piața literară, ci de elita critică! *Un „canon” al succesului, precum acela pronosticat de „bătălia canonică” din SUA deceniilor trecute, ar însemna moartea literaturii*, sublinia marele critic înainte cu șase ani de a publica a doua ediție a *Istoriei sale critice*, „revăzută și adăugită”. Observând, totodată, că Revoluția din decembrie 1989 n-a adus până azi nici o schimbare de canon. Dar că se așteaptă ca „pluralismul, internetul, prezenteismul, globalizarea (un proces similar are loc și în alte literaturi), absența ștafetei între generații, cruciada copiilor contra adulților și altele ne fac să pariem pe o inevitabilă revoluție a canonului... De tinerii critici de azi și de mâine depind, cu siguranță, primii pași pe calea unui canon diferit de cel pe care noi l-am moștenit de la criticii celei de a treia generații maioreștiene, iar tinerii, de la noi”. Deocamdată *literatura nouă* (a douămiiștilor) „nu e cu adevărat nouă”, să fie capabilă „să-și impună felul ei cu adevărat nou de a citi întreaga literatură”. După canonul fixat în interbelic (de Lovinescu, Călinescu, Cioculescu și Streinu, mărturie stau istoriile lor literare), azi vorbim de canonul fixat de Nicolae Manolescu prin *Istoria sa critică*, adusă la zi, impunând în principal generația 60 a secolului trecut și în secundar generația 80 (și, în 2019, la nivel publicistic, prin listele canonice cu poezii, prozatorii, memorialiștii, criticii și eseistii ultimilor 100 de ani, întocmite de revista pe care o patronează, *România literară*).

O dată integrată România în Uniunea Europeană, din 2007, literatura română, cu patrimoniul ei, era de așteptat să se armonizeze de la sine cu literaturile canonice occidentale și să fie scoasă în evidență prin creatorii săi de vârf – poate de aici înainte se va ține cont și de sufletul nostru creator. „Canonul occidental”, din păcate, lasă și acum impresia că ne ignoră. Deși noi ne recunoaștem în el, sincronizarea creatoare cu literaturile occidentale venind de la sine din secolul XIX (sincronizare care a funcționat natural și sub cenzura regimului comunist; optzeciștii dând lecții în acest sens, depășind poezia occidentală cu care s-a sincronizat, în subteran, esențial). Trebuia mai demult să punem la cale *canonizarea* literaturii române. Aveam nevoie stringentă, pe plan intern, de clarificări canonice, de liste îndrumătoare, de genul *Istoriei critice* a lui Manolescu și de liste cu opere și scriitori canonici din ultimii o sută de ani, opere care să fie luate în seamă și pe plan extern și scriitori care să fie traduși (nu numai să fie luați în seamă de profesorii de română de la noi din preuniversitar și universitar și de cei ce se ocupă de manuale școlare și cursuri studențești; nu numai de cei ce fac achiziții la bibliotecile publice; nu numai de cititorul român avizat, onest, în particular), inclusiv pentru cei căzuți din lună, care vor să știe „cu ce se mănâncă” literatura română, care e nivelul ei creator exponențial.

Canonul literar împarte cărți de vizită, are inclusă în el expresivitatea perenă.

Sigur, canonul literar ține de criteriul estetic promovat de criticii noștri de la Titu Maiorescu încoace, e în mișcare. Putem vorbi de „canonul modernist, neomodernist, postmodernist”, cu autori mai mult sau mai puțin „clasabili”, dar fără doar și poate recognoscibili, reprezentativi, individualități puternice în contemporaneitatea lor. În timp, scriitorii canonici sunt înprospătați în istorii literare sau liste canonice, unii rămân în anonim, alții își continuă gloria publică și după moarte, unii sunt scoși și alții sunt introduși în loc (și N. Manolescu a apelat la revizuiți în propria *Istorie critică*, revizuiți făcute la zece ani de la prima ediție; la fel a făcut George Călinescu în *Istoria* sa; într-o viață, criticii își modifică gustul de receptare, își schimbă impresia în rău despre scriitori, chiar și la cei pe care i-a laudat inițial fără rezerve; e adevărat, numai pe ici pe colo; în paranteză fie spus, mă mir naiv în continuare

de unanimitatea devalorizării critice a liderilor avangardei de la noi, singurii incluși în literatura universală, probabil nici următorul „canon diferit” așteptat nu-i va pune pe pedestal, noii critici de top, de la Daniel Cristea-Enache la Răzvan Voncu, am observat, neprivindu-i cu alți ochi).

Avem scriitori canonici, din secolul XIX încoace, într-o succesiune și continuitate de invidiat (fără goluri istorice, deși literatura română a suportat atâtea schimbări fundamentale, martoră la independența României moderne, la primul și al doilea război mondial, la revoluțiile din 1947 și 1989, la dictaturile neagră și roșie, la regimurile monarhic și republican; la modificări de paradigmă de la un deceniu la altul). Canonul „clasicilor” și „moderniștilor” are statuie, rămâne sub semnul întrebării valabilitatea canonului contemporanilor, știind că numai trecerea timpului îl validează.

11 martie 2020. BV

Nicolae PANAITE

Despre canonul literar

De o bună bucată de vreme, se (re)discută la noi, mai accentuat, cu patimă pe față sau disimulat, despre ce reprezintă valoarea estetică în plan literar. Inițiativa are ca protagoniști, cum e și firesc, cunoscuți critici, istorici, teoreticieni literari, poeți, prozatori etc. În orice domeniu al creației, evident, sunt autori care, prin ceea ce semnează, pot fi plasați mai mult sau mai puțin în față. Această ierarhizare, din capul locului, trebuie făcută de către cei mai buni formatori de opinie, îndreptățiți fiind de expertiza și profesionalismul lor dovedite.

Canonul literar se caracterizează, grosso modo, printr-un anumit fel de literatură de valoare, recunoscută, oficială, deci totalitatea creațiilor literare cărora, în urma unor trieri fără abateri, li se evidențiază vădite semnificații. Revista *România literară* a publicat în primăvara anului trecut o listă canonică, însumând 100 de poeți români în 100 de ani. Este demn de toată atenția acest demers care aparține celor mai cunoscute competențe literare de la noi. Sunt convins că el include, în viziunea celor 35 de evaluatori profesioniști, autorii cei mai relevanți care reprezintă repere paradigmatiche în plan literar. Indiferent cine ar fi conceput, e clar, în cunoștință de cauză, o listă în care să fie cuprinși 100 de poeți în 100 de ani (1918-2018), tot s-ar fi iscat disjunții și opinii contradictorii. Trunchiul acestui catalog din *România literară*, trebuie spus, are reprezentativitate distinsă și distinctă și el s-ar fi găsit, sunt sigur, în orice altă revistă interesată de canon și de numele pe care să-l onoreze fără dubii.

Valoarea, de există, se vede într-o carte sau mai multe, dacă este onestitate, așa cum se vede lumina soarelui în spatele norilor (oricât ar fi de groși) ce traversează înaltul. Listele canonice, precum cea din *România literară*, sunt, ar trebui să fie un îndrumător și un reper pentru Ministerul Învățământului și al Culturii, prin structurile lor, atunci când se concep manuale școlare sau participări la colocvii, simpozioane, festivaluri naționale și internaționale... Canonul literar, spunea cineva, se face și se desface continuu, în orice epocă (uneori mai lent, alteori în ritm accelerat). Există canon regional, național, european și universal. Testul timpului asupra lui duce la inevitabile revalorizări. Într-un secol, cred, se poate rediscuta de vreo trei ori, deoarece consider că se succed trei generații de scriitori. „Talentul, spunea Arthur Schopenhauer, nimerește o țintă pe care nimeni nu o poate nimeri. Geniul nimerește o țintă pe care nimeni nu o poate vedea.” Dacă luăm în calcul cele afirmate de marele filosof german și avem dreaptă cumpătare, deducem că o listă canonică înseamnă, pentru realizatorii ei, efort, circumspecție, spirit critic și viziune.

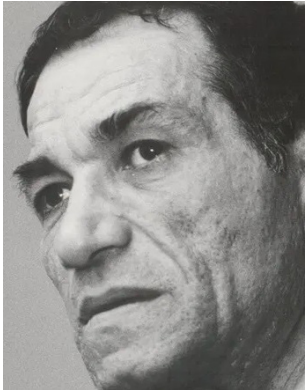
Privind în trecut, observăm că sunt autori în al căror debut nu se prea distingeau semnale despre evoluțiile lor, unele admirabile, comparativ cu începutul timid și palid în perspective. Dau două exemple: 1. Rainer Maria Rilke a debutat, se știe, irrelevant; abia la anii maturității a scris și publicat „Elegiile duineze” și „Sonete către Orfeu”, cărți determinante pentru literatura de limbă germană, și 2. La noi, Cristian Simionescu, după startul fragil cu volumul „Tabu”, 1970, a publicat relevantele cărți: „Vicleniile oceanului”, 1980, „Maratonul”, 1985 și „Insula”, 1988. Sunt și poeți care au venit în lume spectaculos, iar pe parcursul timpului și-au păstrat amplitudinea scrisului. Amintesc aici pe Cezar Ivănescu, Dan Laurențiu, Mihai Ursachi, Adrian Popescu, Gabriel Chifu, Liviu Ioan Stoiciu și Ion Mureșan. De aceea, consider că reevaluările sunt necesare, volens nolens, atât pe verticală, cât și pe orizontală, pentru validitatea și vigoarea unei literaturi. Canonul literar, cred, ar trebui să fie un fel de Far pentru cei care conduc pentru o vreme, în amonte și în aval, mai bine sau mai puțin bine, Arca unei culturi.

Se știe: scriitorii ancorați în viața UR, condusă de marele critic Nicolae Manolescu împreună cu excelenta sa echipă, au, avizat sau nu, o listă cu autorii pe care îi citesc și, uneori, îi recitesc, sunt, deci, preferații lor. Lista mea canonică, sper, în cunoștință de cauză, pe lângă regalul poetic al celei publicate în *România literară*, mai cuprinde și pe **Stephan Roll, Mihai Codreanu, Gherasim Luca, Mihail Crama, Mircea Popovici, Miron Kiropol, Vasile Vlad, Grigore Hagiu, Ioanid Romanescu, Marius Robescu, Horia Zilieru, Cristian Simionescu, Nicolae Ionel, Petru Romoșan, Adrian Alui Gheorghe, Ion Tudor Iovian, Mircea Bârsilă, Gellu Dorian, Paul Aretzu, Cassian Maria Spiridon, Mariana Codruț, George Vulturescu, Adi Cristi, Lucian Vasiliu, Nicolae Sava, Daniel Corbu, Robert Șerban.**

„Limba română din *Oda*, în metru antic este eternă”

În ianuarie 2000, când aniversam un secol și jumătate de la nașterea lui Eminescu, am fost, ca jurnalist, martorul multor escapade electorale – era un an bogat în alegeri, dar sărac în toate cele după o guvernare catastrofală - inclusiv la Ipotești și Botoșani. Încercam să-mi imaginez ce ar fi zis Eminescu dacă i-ar fi văzut pe Emil Constantinescu și Ion Caramitru împărțind în stânga și-n dreapta, în baza unei ordonanțe de guvern, medaliu purtându-i numele și efigia. Ce ar fi zis despre cei cărora le-a fost acordată, între ei și mulți detractori ai săi. Dacă mai aveam vreo îndoială privind derizoriul unor astfel de forme fără fond și de abuzul la care asistam, ea mi-a fost spulberată când am asistat la înmânarea Medaliei Eminescu unui individ bizar și turbulent, din păcate universitar, care, într-o conferință ținută la Suceava, tocmai îl denigrase pe Eminescu în cel mai iresponsabil și grobian mod. Adresându-se unui auditoriu format din scriitori, artiști sau simpli cititori, ipochimenul îl etichetase fără jenă în cel mai pur stil stalinist pe marele poet și gazetar: xenofob, antisemit, protolegionar, dar și tutelă a național-comunismului. Să nu-l mai mitizăm, îndemna cu mânie sinistru personaj. A fost și el un om acolo, cu o grămadă de defecte, dezordonat, murdar, pârșos și cu o operă ce nu poate fi nici într-un caz un pașaport pentru Europa. De l-ar fi auzit, Nichita Stănescu i-ar fi replicat: „Cu atât mai rău pentru Europa!”. Numai că Europa nu e vinovată că în România orice netrebnic se proclamă cu de la el putere mesagerul ei!... Dar am asistat tot atunci, în prag de nou mileniu, la un eveniment cu adevărat important: acordarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” lui Cezar

Ivănescu, prilej de a-i lua un amplu interviu din care reproduc câteva secvențe:

- *Dragă Cezar Ivănescu, te-ai reîntors și te-ai stabilit în Iași după o viață petrecută la București. Ce te-a determinat să revii în orașul în care ți-ai făcut studiile?*

- Am considerat întotdeauna și am argumentat în diferite etape ale existenței mele că Iași sunt matca noastră spirituală... Între altele, aici a fost prima mișcare modernă de idee românească – *Junimea*. De aici a pornit totul. Toate celelalte mișcări anterioare, inclusiv *Școala Ardeleană*, dacă nu s-ar fi finalizat într-una modernă – cu adevărat europeană – cum a fost *Junimea*, astăzi nu am fi avut o literatură clasică, națională, o literatură modernă. Dar nu numai literatura, ci multe alte domenii ale spiritului își au fundamentul în acest loc. Am rămas surprins, de pildă, când am descoperit un text al lui *Sergiu-Al. George* indianistul pe care îl cunoști – în care, relatând o călătorie în India, vorbește de Eminescu, de Vasile Pogor și de cercul de la *Junimea* (cei doi sunt primii români care au descoperit budismul). Ilustrul indianist vorbește acolo de puntea care s-a creat între Iași și India. Mai mult, *Sergiu-Al. George* afirmă că pentru el nici un alt oraș al lumii nu i-a reamintit spiritualitatea

Indiei ca Iașul. S-a văzut apoi confirmat, în ceea ce el a simțit, de un pictor indian care i-a mărturisit că a colindat lumea întreagă, dar singurul oraș ce i-a evocat țara lui a fost Iașul. Ceva din ființa acestui oraș unic comunică într-adevăr cu locul de origine al nostru, al tuturor indo-europenilor, cu locul întemeierii noastre. Eminescu, cu excepționalul lui instinct, a simțit asta și s-a îndreptat către

India, către izvoarele primordiale ale culturii europene. Nu este o întâmplare. De aceea, nu putem să facem ceva ca lumea, temeinic, în România, dacă nu ne raportăm tot timpul la reperul nostru absolut care este Eminescu și dacă nu urmăm drumul regal pe care l-a deschis el gândirii românești.

- *La ceremonia de la Botoșani, în cadrul căreia ți s-a decernat Premiul Național „Mihai Eminescu”, ai rostit în fața unei săli arhipline un tulburător discurs din care am reținut: „Cu sacrul în lumea românească ne întâlnim foarte rar, dar mai ales în prezența lui Eminescu... Eram revoltat într-o vreme că sunt detractori ai lui Eminescu, care totuși fințează în cultura românească, unii au luat și acest premiu național de poezie. Acum însă, într-o formulă de seninătate spirituală, spun: mi se pare firesc. Eminescu își pierde pe drum și admiratorii, și detractorii, adică este atât de mare, încât nu doar noi, ca persoane particulare și presupuși artiști, ne valorizăm prin el, ci chiar toată ființa românească, țara românească, în general; prin Eminescu ne măsurăm nulitatea, nemernicia, valoarea...”*

- Sunt eu însumi tulburat de ceea ce ai citat cu atâta exactitate. Ar fi multe de spus. Este imposibil de gândit poezia românească modernă fără Eminescu. În Eminescu există și Bacovia, și Ion Barbu, și Arghezi, și Blaga, orice mare poet român există în Eminescu. Într-o sugestie, într-o eufonie, într-o imagine... Sunt uluitoare corespondențele. Ia, te rog, *Odă, în metru antic și Zodia cumpenei* a lui Lucian Blaga. La senectute, Blaga a vrut și el să scrie *Oda* lui în metru antic. A scris un poem genial: *Zodia cumpenei*. Nu-l copiază pe Eminescu, nici nu-l repetă, e cu totul altceva. Dar a luat o structură pe care i-a oferit-o Eminescu. Limba română din *Oda, în metru antic* este eternă... E ca și cum ar fi scrisă în greaca veche sau în latină. Cu acest sentiment o ascultăm!

G. Mărgărit despre Mihai Eminescu

*Născut ori prea devreme ori întârziat
Eu am trăit din ai legendei muguri
Cu verbu-am fost să fiu extaziat
Și-am ars în propriile-mi ruguri
(G. Mărgărit, Mithridate)*

Poet important al Iașului postbelic, George Mărgărit (1923-1961) – discipol și asistent călănescian – a fost un nonconformist și un boem¹, care a avut neșansa de a fi contemporan cu cea mai ideologizată perioadă din istoria literaturii noastre, respectiv „întunecatul deceniu”. Conștient de talentul său poetic, Mărgărit a recurs, totuși, la unele compromisuri, aproape imposibil de refuzat la acea vreme. Însă aceste compromisuri le-a făcut în manieră proprie și doar pentru a răspunde unor cerințe ideologice, fapt observat de oficiali și, prin urmare, aspru criticat, în mai multe rânduri².

Poetul a avut o reală admirație față de opera lui M. Eminescu, deși el se revendica din simboțiștii francezi, din care a tradus de mai multe ori și pe care i-a împărțășit, pentru întâia oară, mai tânărului său prieten N. Labiș. În cele ce urmează, voi analiza câteva materiale scrise de Mărgărit și închinare „luceafărului poeziei românești”.

Cu ocazia celebrării centenarului nașterii lui Eminescu, G. Mărgărit, aflat la Botoșani, a publicat în ziarul local un lung poem intitulat *Cântec pentru întâmpinarea centenarului lui M. Eminescu*³. Omagiale, cele 28 de strofe ale poemului fac trimitere la viața și opera lui Eminescu și la încercările sortite eșecului de a denigra imaginea acestuia: *Din Eminescu/ Neîmblinzitul flăcău trecând poteci de munte/ Nu scoți lunatic cu ochii plini de spuză/ Că geniul e un om ce vede peste secolii punte/ Și nu un visător sub clopot de meduză*. Ultimele două strofe ale poemului părăsesc tonalitatea omagială și fac trimitere la realități ideologice specifice vremii, precum lupta de clasă și imaginea „Partidului făurar”: *Noi nu tăiem din el fășii prelungi de doliu/ Căci nu-l vedem prin ceara măștii mortuare/ Nu-l proslăvim mânați de searbădul orgoliu/ Ci din adâncul răsplătirii proletare*.

Un alt material scris de Mărgărit despre Eminescu e un articol publicat în același ziar botoșănean, în 1955; intitulat *Un document pro-eminescian*, textul a fost generat de comemorarea a 66 de ani de la moartea lui Eminescu și, în egală măsură, de aflarea, la arhivele botoșănene, a unui document-mărturie „despre dragostea oamenilor din popor pentru geniala strădanie a înaintașului”. Mărgărit amintește, încă din primele rânduri, de neobișnuita configurație morală a celui mare scriitor român și de faptul că „orice piesă care ține de reconsiderarea vieții poetului capătă o semnificație

deosebită, ce se cere semnalată”. Documentul, inedit, amintește despre dărâmarea, în 1924, a casei poetului, de către moșiereasa Maria Papadopol, proprietară, la vremea respectivă, a terenului și a modestului imobil. Pentru păstrarea locuinței, nedeclarată monument istoric, a intervenit ministrul Al. Lapedatu, care a solicitat, telegrafic, păstrarea casei și oprirea tuturor inițiativelor de demolare. Din nefericire, imobilul în care a copilărit Eminescu a fost, totuși, dărâmat, fapt care a generat nemulțumirea locuitorilor din Ipotești și adresarea unei petiții către prefectul județului Botoșani (dar și tuturor intelectualilor), prin care solicitau ca măcar dărâmurile să le fie încredințate, spre păstrare și o eventuală reclădire. Mărgărit deplânge demolarea din 1924, dar își arată prețuirea față de oamenii locului, care au fost, în viziunea sa, primii exegeți eminescieni, căci au înțeles însemnătatea operei poetului nepereche și nevoia de a prezerva tot ce a rămas de la el⁴.

Potrivit bibliografiei eminesciene, Mărgărit a publicat și alte texte despre cel mai important scriitor român, mai cu seamă în revista „Glasul Patriei”, de la Berlin: *Eminescu, așa cum îl slăvim*, în „Glasul Patriei”, nr. 17, 10 iunie 1959, p. 1⁵; *Dând glas recunoștinței*, în „Glasul Patriei”, nr. 17, 10 iunie 1960, p. 3⁶; deocamdată, nu am avut acces la aceste articole, căci publicația în cauză nu e prezentă în bibliotecile ieșene. Însă colaborarea lui Mărgărit la „Glasul Patriei” merită investigată.

Cu câțiva ani înainte de a muri, Mărgărit devenise, în ciuda unor compromisuri ideologice, un scriitor față de care Partidul începuse să-și arate ostilitatea. A fost criticat în „Scânțea”, nu i-a fost acceptată cererea prin care solicita eliberarea buletinului de București, nu avea pensie de boală, deși era grav bolnav și internat periodic etc. Mai mult decât atât, unele publicații nu mai tipăreau creațiile sale, deși poetul nu primise (oficial) interdicție de a semna cu numele său.

A sesizat situația și, înainte de moarte, i-a scris lui Leonte Răutu, în speranța (zadarnică!) că va primi un răspuns. Ofer, aici, un extras din epistola din 1961: „De peste doi ani sint colaborator regulat al ziarului *Glasul Patriei*, organ al Comitetului Român pentru repatriere, unde susțin, sub propria mea semnătură (de ce aici îmi este admisă?), printre primele condeie combative și constante politica fermă a Partidului și a Guvernului nostru și unde duc – argumentat – campania pentru revenirea acelor compatrioți și educabili, dar înșelați de propaganda dușmană”⁷.

Precum se observă, Mărgărit precizează că doar revistele care apăreau în afara țării publicau articolele sale, iar una din cele mai importante era, fără îndoială, „Glasul Patriei”, care apărea la Berlin și care era folosită, de fapt, pentru reeducarea românilor din exil. Dar **tocmai prezența semnăturii lui Mărgărit la această revistă sugerează că poetul începuse să fie o voce incomodă**, căci „Glasul Patriei” – *cimitir al elefanților în comunism*⁸ – era redactată aproape în exclusivitate de foști deținuți și intelectuali, care primiseră interdicție de a semna în publicațiile din țară.

„Orice piesă care ține de reconsiderarea vieții poetului capătă o semnificație deosebită, ce se cere semnalată” – aprecia G. Mărgărit, în 1955. E o judecată mai actuală decât oricând și, privind retrospectiv, chiar versurile și articolele lui Mărgărit au devenit, după mai bine de jumătate de veac de la apariție, *piese* care ajută la creionarea receptării vieții și operei eminesciene. Istoria ne arată că orice încercare de acapare a poetului național de către ideologii și curente politice s-a dovedit efemeră și, de cele mai multe ori, inutilă.

1 Evocat în această ipostază de George Astaloș (vezi, spre exemplu, interviul acordat lui Florentin Popescu, publicat în revista „Sud”, an XIV, nr. 5-6 (141-142), mai-iunie 2011, p. 14, precum și volumul, la care nu am avut deocamdată acces, *Elita boemei bucureștene sub dictatura roșie*, București, Editura Capitol, 2011).

2 M-am oprit cu altă ocazie asupra acestor aspecte din viața lui Mărgărit, despre care am scris în cartea noastră *Note și documente de istorie literară*, Iași, Editura Junimea, 2018, p. 65-77.

3 Vezi „Clopotul. Organ al Comitetului Raional P.M.R. Botoșani și al Sfatului Popular”, an VI, nr. 326, 16 ianuarie

1950, p. 3; mai întâi, textul a fost tipărit, identic, în „Contemporanul. Săptămânal politic-social-cultural”, nr. 163, 18 noiembrie 1949, p. 6.

4 G. Mărgărit, *Un document pro-eminescian*, în „Clopotul. Organ al Comitetului Raional P.M.R. Botoșani și al Sfatului Popular”, an XI, nr. 820, 2 iulie 1955, p. 2; conform bibliografiei eminesciene, tipărită în 2008, acest articol a fost reproduș și în revista bucureșteană „Tânărul scriitor”, 1955, nr. 9, septembrie, p. 94-95.

5 M. Eminescu, *Opere*, vol. XVII: *Bibliografie*, partea a II-a (1939-1989), B: *Referințe despre M. Eminescu în periodice: Manifestări omagiale dedicate poetului; Addenda. Indice*, București, Editura Academiei Române, 2008, p. 26.

6 M. Eminescu, *Opere*, vol. XVII: *Bibliografie*, partea a II-a (1939-1989), A: *Opera lui M. Eminescu – ediții și periodice; Referințe despre M. Eminescu în cărți*, București, Editura Academiei Române, 2008, p. 127.

7 Vezi autobiografia poetului, publicată de noi în *Note și documente de istorie literară*, p. 35.

8 Ana Selejan, „Glasul Patriei” – un cimitir al elefanților în comunism, București, Editura Vremea, Colecția Fapte, Idei, Documente, 2012.

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LXIII)

Nu găsesc o mai potrivită, deși (sau tocmai de aceea) banală marcă sapiențială pentru acest foileton: *Omul sfințește locul*. Admirabilă a fost personalitatea lui Anastasie Fătu (1816-1886), fecior de preot din satul Mușata, ținutul Fălciului, bine cunoscut pentru opera sa științifică, și nu reproduc aici fapte și idei de mult spuse și scrise (pentru care se poate consulta îndeosebi *Conservarea naturii în Grădina Botanică din Iași*, coordonator Cătălin Tănase, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2016), dar rețin acum doar câteva jaloane de viață și muncă, întru amintire veșnic recunosătoare: școlit la Huși și Iași, studii universitare și doctorate la Viena (drept și filozofie) și Paris (medicină), medic în capitala Moldovei, administrator și profesor la Institutul Gregorian (1852), străbunul Spitalului „Cuza-Vodă”, profesor de botanică și zoologie la Universitate, organizator al Facultății de Medicină (1879), în toate cu merite unanim recunoscute și prețuite, membru al Academiei Române. Dar realizarea sa de notorietate, care îi nemurește numele în urbea noastră, a fost **Grădina Botanică** (1855), prima din țară, concepută din inițiativă personală și înființată cu resurse proprii, inițial modest subvenționată de Ministerul Instrucțiunii Publice și de Eforia (apoi Primăria) Iași. În căutarea unui loc statornic, această instituție de învățământ universitar, dar și grădină de agrement a peregrinat prin Iași, ocupând temporar alte patru terenuri: în 1872, lângă Muzeul de Istorie Naturală, unde un mic scuar îi păstrează urmele prin falnicii săi arbori seculari; în 1876, în spatele primei Universități, acum ocupat de clădirea extinsă a Universității de Medicină; în 1898, în perimetrul fostului Teatru de Vară de la Palatul Culturii, apoi cu un proiect abandonat de reamenajare, în 1906, în fața Palatului Administrativ; în 1921, în proximitatea Universității Mihăilescu, azi parcul căminelor „Titu Maiorescu”. S-a așezat definitiv, pe coasta de vest a dealului Copou, începând din anul 1963, cu numele fondatorului, „Anastasie Fătu”, instituit în anul 1996.

Nomenclatura stradală a Iașilor a putut păstra ceva din aceste avatari ale Grădinii Botanice. Astfel, printr-o decizie din 20 februarie 1907, **Str. Scurșorilor**, care cobora din zona hotelului actual „Moldova” spre Str. Sf. Lazăr, pe un fost fâgaș de deversare a unui lagum pluvial în Bahlui (cursul vechi), a fost denumită **Str. Botanică** (Arhivele Naționale Iași – ANI, *Primăria Iași* – PI, dos. 270/1906, f. 34 r.), hotărâre nepusă imediat în fapt, fiindcă locuitorii de pe acea stradă solicitau din nou schimbarea vechii denumiri „caraghioase”, invocând și împrejurarea că în curtea Palatului Administrativ s-a conturat noua Grădină Botanică (*Ibidem*, dos. 259/1910, f. 60 r., decizie din 13 septembrie 1910). Această Str. Botanică s-a menținut, cu denumirea sa, până în jurul anului 1970, când au fost demolate clădirile din perimetrul viitorului Hotel „Moldova”. Scara coborătoare astăzi spre parcul „Palas” urmează aproximativ traseul fostei străzi.

Mai temeinic s-a fixat în memoria ieșenilor opera de fondator a lui Anastasie Fătu din 1855. Începutul acesteia este documentat la 11 noiembrie 1855, când profesorul Anastasie Fătu a solicitat Domnului (Grigore Alexandru Ghica) aprobarea de a aduce, printr-o conductă, apă din izvorul numit *Butucu*, aflat aproape, în ograda Criminalului, în grădina sa botanică, pe care atunci o înființa „pentru tinerețea școlastică” de la Academia Mihăileană. Cele două izvoare existente acolo (se disting în Planul lui J. Raschek, 1844) nu aveau „câtimea trebuitoare” pentru udatul plantelor, iar doctorul se angaja să facă pe cheltuiala sa, la izvorul lui Butuc, o cișmea solidă, pe care o va întreține el și care va servi și locuitorilor, sursa fiind îmbelșugată (ANI, *Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei*, dos. 739/1855, f. 1 r.-v.). Cererea a fost aprobată, iar inginerul Fred. Peytavin a fost trimis să cerceteze locul și să comunice starea de fapt. Raportul acestuia, text francez cu caligrafie impecabilă, arată că izvorul debita 3569 de vedre în 24 de ore și că grădina, aflată între un infect depozit de gunoi în marginea de sus și o cloacă dezagreabilă în partea de jos (la Ulița Bohotineanului), constituia un progres și o utilitate generală. Inginerul considera acceptabile solicitarea și oferta doctorului, dar adăuga opt condiții tehnice, între care construcția unui bazin pentru pompieri și a unei fântâni de fontă (f. 6 r.-v.). Proiectul, costisitor, a rămas fără urmă, ca și cel din 1858, al inginerului Fr. Cazaban (f. 20 r.-21 v.). Probabil, doctorul Fătu „s-a descurcat” cum a putut, aducând apa

în grădina sa, unde a construit un rezervor, deteriorat în anul 1867, când surplusul din havuz (Cișmeaua lui Butuc, de el refăcută) curgea prin ograda Penitenciarului (ANI, PI, dos. 200/1866, f. 16 r.).

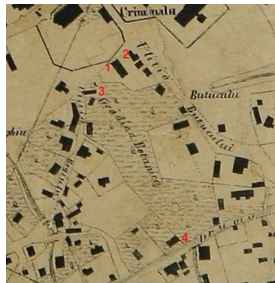
„Grădina Plantelor” avea, după aproape doi ani, terase („partere”) și straturi cu plante medicinale și exotice, flori „care aburează balsamul vindecătoriu și desfătează ochiul”, pomi de calitate și o seră, iar elevii de la clasul istoriei naturale al colegiului puteau „erboriza” acolo cu mai mare înlesnire (Anunț în „Gazeta de Moldavia”, nr. 80, din 8 octombrie 1856, p. 319). Această realizare remarcabilă, dar privată, nu a mai fost subvenționată de Primărie după 1872, rămânând în îngrijirea exclusivă a lui Anastasie Fătu. Părăginită după moartea acestuia (în 1886), a fost parcelată pentru vânzare prin 1914 (Ion Mitican, *Iașul care nu mai este*, Editura Tehnopress, 2009, p. 64), dar construcții de locuințe nu se putea face decât în vale, pe Str. Arcu, în perimetrul fostei săli de sport „Voința”. De aceea, acest teren a rămas până astăzi, aproape în întregime, neocupat de clădiri. Partea de sus este, din anul 2015, proprietatea Bisericii 40 de Sfinți, ca o compensație pentru un teren al ei cedat Spitalului de Oncologie.

Anastasie Fătu a avut o casă în Mahalaua Păcurari, greu de identificat acum doar prin mențiunea vecinătății cu locul unui fost căpitan Macsim Cicov. A vândut-o în martie 1855, cu 265 de galbeni, lui Dimitrie Țopa (ANI, *Divanul de Întărituri*, tr. 1698, op. 1930, dos. 994), desigur, pentru a se instala în altă casă, cu un mare teren alăturat, pe coasta prăvălatică a dealului, impropriu pentru binal, dar potrivit, prin expunere la soare și având surse de apă, pentru un vis al vieții sale, o grădină

botanică. O casă veche, din Str. Florilor, nr. 1, existentă în anul 1819, când era cartată în Planul lui Joseph de Bajardi (și apoi în cel al lui Joseph Raschek, 1844) a fost considerată de Ion Mitican (*Casa doctorului*

„Buruienescu”, în „Flacăra Iașului”, 15 decembrie 1985) ca fiind aceea a dr. Anastasie Fătu, cu argumentul apropierei de locul Grădinii Botanice și cu sugestia unei relatări a fostului student al botanistului, Nicolae Leon, viitor rector al Universității: „grădina avea o înfățișare simpatcă, terenul era accidentat, ne scoboram în ea pe o scară din strada Florilor, ce trecea pe sub fereastra lui Fătu, de unde ajungeam imediat în fața serelor” (*Amintiri*, 1922, p. 107). Două fotografii din 1985 ale casei și alte câteva informații despre grădină se pot găsi la Constantin Ostap și Ion Mitican, *Cu Iașii mină-n mină*, vol. II, Editura Dosoftei, 1997, Partea II, *Vechi locuri și zidiri ieșene*, p. 279-281, text reluat de Ion Mitican, cu unele adaosuri, în *Iașul care nu mai este*, p. 63-66. Identificarea, insuficient documentată, o revizuiesc acum cu obiecții evidente. Este foarte puțin probabil ca Anastasie Fătu, medic și profesor cu venituri substanțiale, dovedite și de donațiile și actele sale de caritate importante, să fi cumpărat și locuit într-o mult prea modestă locuință, care nu putea fi mai acceptabilă pe la 1855 decât se înfățișa în 1985. În Planul lui Fred. Peytavin din anul 1857 sunt reprezentate Grădina Botanică și acea casă veche, dar și una mult mai mare, din imediata vecinătate a grădinii. Detaliul din evocarea lui N. Leon, despre acea scară ce ducea din Str. Florilor în grădină, pe sub ferestrele locuinței doctorului Fătu, dovedește,

Planul Peytavin 1857. 1. Casa A. Fătu 2. Casă veche 3. Seră 4. Fereadă

fără dubii, că aceasta a fost casa pomenită, distrusă de bombardamentele sovietice în 1944. Pe locul acesteia, un inginer a construit în anul 1960 o nouă locuință, aceea de la nr. 1 A, acum a familiei Nistor, situație necunoscută de Ion Mitican. Nu pot preciza dacă Anastasie Fătu a cumpărat sau a construit el însuși casa, prin 1854-1855, dar rațiunea mutării sale acolo, tocmai pentru a avea sub ochi grădina, pledează pentru această ultimă probabilitate. O scară spre grădină, pe sub ferestrele casei de la nr. 1, pe la 1880, în anul acelor vizite de studiu ale lui N. Leon, nu putea trece peste casa de la nr.

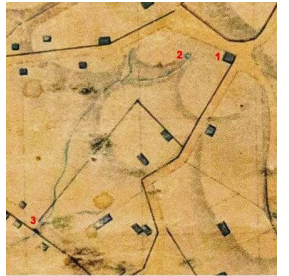
1 A. Corectura aceasta are o anume importanță, fiindcă înscrierea în *Lista monumentelor istorice din județul Iași*, la nr. 1041, cod IS-II-m-B-03876, a imobilului „Casa Anastasie Fătu”, datată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca urmare a propunerii lui Ion Mitican din 1985, oficializează un fals istoric, asemenea acelor deja știute: Casa Dosoftei, Casa Călăului de la Manta Roșie, Plopii fără Soț. Ea ar putea fi menținută în listă doar pentru vechimea ei și redată, cca 1800, dar nu sub numele presupus.

Este acum un bun prilej de îndreptare și a altor erori vehiculate cu lejeritate în legătură cu Grădina Botanică. Conturul grădinii, precis delimitată în planul din 1857, ar fi putut face rău de imaginațiune fostului director al Grădinii Botanice, M.L., specialist recunoscut în aproximații istorice, care își închipuia grădina lătită ca personajul păsăresc din poveste, de la Str. Păcurari și până la actuala Gara Mare, căci ultimul plop din ea, aflat pe Str. Gării, nr. 4, a fost tăiat în jurul anului 2000, după cum putem citi într-un volum academic, e drept alcătuit pentru un public doritor de narațiuni în orele de seară (*Istoria Universității din Iași povestită la TVR*, de Gheorghe Iacob (editor), Editura UAIC, 2005, cap. *Amintiri din Grădina Botanică*, p. 187). Cititorul acestui foileton va observa ușor că grădina dr. Fătu era limitată în partea de sus de ulița ce va deveni Str. Florilor, iar partea de jos de actuala Str. Arcu, unde un podeț lăsa să curgă în șesul Bahluiului apa unui pâraiaș ce străbătea grădina, alimentat de două izvoare aflate în marginea de sus, cum se poate vedea în Planul lui J. Raschek. Acel podeț, de lemn, apoi de piatră, din 1876, de pe Str. Arcu, unde se afla „stradela fereadeului dr. Fătu” (ANI, PI, dos. 116/1874, f. 5 r.), este un reper prețios pentru localizarea băii pe care a făcut-o Anastasie Fătu, un fereadeu balnear, „cu plante întrebuițate în spițerie”, din Grădina Botanică. Același podeț de „lângă baia Fetu” trebuia reparat în 1868 (*Ibidem*, dos. 77/1868, f. 22 v.), apoi în 1872 (*Ibidem*, dos. 101/1872, f. 177 r., 195 r.). Rudolf Suțu știa că la „vestitele sale băi” (de fapt doar una) venea tot Iașul, dar localizarea lor la „capătul fostei străzi Fătu” (*Iașii de odinioară*, ed. Corint, 2015, p. 330), este echivocă. Fereadeul a fost vândut la meza în anul 1892 (Ion Mitican, *Cu Iașii mină-n mină*, p. 280).

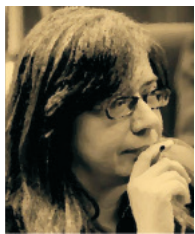
Situația topografică descrisă aici se transpune în nomenclatura stradală astfel: capătul de jos al Uliței Bohotineanului s-a numit, după 1866, **Str. Arcu** sau **Str. Botanică** (ANI, PI, dos. 31/1876, f. 112 r.) și **Str. Botanică** (*Ibidem*, dos. 193/1871, f. 87 r., a. 1875; dos. 78/1883, f. 55 r.; dos. 119/1884, f. 229 r.). Grădina fiind abandonată după 1886, numele nu mai era justificat, dar s-a mai păstrat până spre sfârșitul secolului, când noua grădină de la Palatul Administrativ a eclipsat amintirea grădinii lui Fătu.

Ieșirea spre Ulița Butucului a vechii Ulița Boghiului a fost numită **Str. Florilor** după 1866, cu atestare începând din 1872 (*Ibidem*, dos. 101/1872, f. 17 r.). Numele s-a extins apoi asupra întregii Ulița Boghiului, care a dispărut din nomenclatură, și apoi a desemnat și partea de jos a străzii ce ajunge acum până la Cișmeaua Păcurari (Planul G. Bejan, 1896-1897). Mai mult, și fosta Str. Gafencu a fost radiată de **Str.-la Florilor** (după 1966).

Apoi, **Ulița Butucului** (BFO, 1855, p. 278; Fred. Peytavin, 1857), care cobora din Ulița Păcurari spre Ulița Bohotineanului, a devenit după 1866 **Str. Fătu**, atestată abia în 1884 (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 55 r.), cu numele păstrat până azi (**Str. Anastasie Fătu**). O porțiune îngustată de lărgirea Str. Râpa Galbenă, ca o trecătoare abruptă, pe trepte de piatră, apare ca **Stradela Fătu**, la Gr. Bejan, în 1896-1897. Vechea Ulița Butucului, „formată de răposatul dr. Fătu” (adică îndreptată și nivelată) și foarte circulată, trebuia să fie pavată cu bolovani (ANI, PI, dos. 109/1895, f. 92 r.-v.), înainte de începerea marii amenajări de la Râpa Galbenă (1897-1901). Caracterul onorific al acestor denumiri este cum nu se poate mai bine motivat. Mai rămâne doar ca și concitadinii energicului fondator să-l conștientizeze.

Planul J. Raschek, 1844. 1. Casă veche 2. Izvor 3. Podeț

Poemul verde, chivot și armură

Nicolae Panaite e, fără îndoială, omul de care mă leagă, o, de-acuma, veche, statornică și nefățarnică prietenie. Începută câtinel, de pe vremea când intram, cu sufletul ghem încâlcit, pe porțița Galerii Dana din Cujbă, „galerie cu viță sălbatică și motan domestic”, la ședințele de redacție ale revistei „Cronica Veche”, unde NP a combătut, nu puțini ani, în armura de redactor-șef. Acolo, străjuiri de-a stânga de norii de fum și amintiri ce izvorau din pipa lui Mircea Radu Iacoban și de-a dreapta de fuioarele țigărilor directoriale și de șopârlele savuroase ale lui Nicolae Turtureanu, cu motanul Spartacus din brațe în brațe, suflați pe deasupra de Promoroaca de argint a vorbelor și imaginilor lui Aurel Brumă, trași mereu de mânecă de Doamna LULU (Virginia Burduja), spre conceperea încă a unui număr de revistă, sprijiniți de calmul olimpien și de recitări fabuloase ale lui Ștefan Oprea, înconjurați de eferescența Ralucăi Sofian-Olteanu, s-a săvârșit ucenicia mea într-ale cronicăritului.

La Nicolae Panaite m-a surprins, de la prima întâlnire, un anumit echilibru interior, marfă rară astăzi, o stabilitate care uneori amenința să se dilate, molipsindu-ne pe toți pe neștiute. Mult mai târziu am înțeles că, de fapt, este echilibrul omului care merge cu tălpile goale pe sârma tăioasă a existenței, în vremea subțierilor de tot soiul, morale și estetice, având puterea să zâmbească mereu, nelăsând să se ghicească, de sub armura de vorbe, decât rareori, zbuciumul, emoțiile, durerile, împlinirile sau aspirațiile frînte...

Am așteptat ceva timp apariția unui nou volum de poeme, după *Secetă* (Editura Charmides, Bistrița, 2015, prefațată de Constantin Pricop, măiestrit ilustrată de Dragoș Pătrașcu), cu o firească și neîmblânzită curiozitate, derivată din arhicunoscuta spunere a lui Harold Boom: *Suntem ceea ce citim...* De aceea, l-am descoperit încă o dată, în decembrie 2019, pe poetul băntuit de obsesii, ca noi toți, cei care ne mântuim prin Cuvânt și cuvinte, lăsând amprente pe care, schematizând, le putem îngheșa în câteva repere (biografism, melancolie, timpul discontinuu, himerele unei singurătăți asumate, setea ființială de Absolut), recunoscutibile în *Ziua verde* (Editura Junimea, Iași).

Asistăm, poem cu poem, la un exercițiu retoric izvorât din necesitatea de a ieși din captivitate, iar zbaterea aceasta între amprente de sângelui și cenușă ia proporțiile unui cataclism iminent: *Prețul vieții s-a așternut / ca o zăpadă neagră, / îngreunând respirațiile și intrarea soarelui în case; / a atins râul, ramul, neamul! // Pe fețe curg spaimele / ca niște lacrimi fierbinți / din apă și humă / ce trag după ele umbre vorbitoare, / riduri, cicatrici, traume... // Timpul de mâine este puțin așteptat; / mersul lui se aude gâfâind, / prin nămolul zilei de azi / se simte, se vede ca o Groenlandă în febră. // Puține nădejdi au rămas care curățesc.*

Timpul este, desigur, unul al rodirii, atunci când *Cuvintele scot capul din febră / ca niște pui de țestoase din nisip; / se aude un murmur de cântec: / e uvertura vremii zămisliitoare..* rotindu-se implacabil între dimineți atât de pămâtoase în care soarele e cărat pe spatule unui melc uriaș și nopțile ținute în stele ca niște lacăte luminoase. Poetul e mână mereu din urmă de *vătaful singurătate*, stăpân fără milă al spațiului și al timpului: *După scrierea recentului poem, / eram ca după săpatul de unul singur / al unui canal pe sub ape. / Tocmai atunci, ea, singurătatea, / ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, / mi-a dat peste mâini și a urlat la mine / s-o ajut să nască; / am fugit de parcă nu mai aveam pământ sub picioare; / deși era lehză, mereu o vedeam / când în urma mea, când înainte, / depinde încotro o luam / după ce îmi trăgeam sufletul.*

Păstrând aceeași *melancolie elegantă* (Mircea Bârsilă) din volumele anterioare, Nicolae Panaite dezvoltă acum o serialitate de ipostaze poetice, interconectate pagină cu pagină, trăgându-și sevele din memoria nostalgică: *Un ceainic din bucătăria de odinioară / parcă îmi vorbește acum; / deasupra flăcării greu se mai încălzește. // Veiozei din dormitorul vechi / de-abia i-am găsit un bec / a cărui lumină / să o poată ține în brațe. // Paltonul pe care-l îmbrăcam / ca să-mi amănesc reumatismul, / deși a dat în floare, / e greu ca plumbul. // O amintire din ograda / în care a pășit îngerul, / chiar dacă sunt închise / toate intrările, tot va ajunge la tine / ca un fir de apă pe sub casă. // Un teanc de cărți / dinlăuntrul unui geamantan / așteaptă să vină / o mână să-l ridice un genunchi mai sus; / așteaptă o vorbă pentru a simți / că în locul de acum / este măcar un om.*

Miza actului de poeză este nașterea unui *nou vocabular* (foarte aproape de muzica cea dintâi...) înălțat pe *o apă în formă de cruce*, într-o repetare necesară a sacrificiului primordial: *Sunt hrană cercului sau e lumina / arsei lumânări până la capăt? Mânate de spaime și frig, / cuvintele, precum albinele lucrătoare, / vor alcătui un fagure; / prin hexagoanele lui / îmi voi cunoaște bătăile inimii / și mersul pe ape. // O sanie / cu tălpile de sânge / mă va încercui.*

Universul se fracționează la infinit, spre a renaște dintru același tumult lăuntric, generat de revolte în cascadă: *În ziua când nicio mântuire / nu era posibilă, / într-o sticloasă adiere / ce se sfărâmă / veneai ca dintr-o groapă a iernii. // Respirările s-au retras / prin cheiurile deslușirilor / și nașterilor. // Pe la răspântii, /*

cronica literară

bat cu degetele în geam îndoilele / de-abia scoase din străngeri / și prevestiri nisipoase. // Ne potolim setea / de-atâta prăpăd / cu picăturile de apă / de pe zăvoarele / ce amândoi le-am purtat / în vremea vâscoasă / a sângelui potrivit.

Poetul plonjează în abisuri neașteptate, detașându-se de profanul care amenință, subtil, să înghiță lumea (*Într-o dimineață am văzut zorii / sorbind pe furiș / roua sânilor tăi.*), lăsându-se cel mai adesea în voia sacralului, eludând granițele subțiri dintre viață și literatură: *Dintr-*

Nicolae PANAITE

Ziua verde

un sfielnic / și grav pacient / am devenit o strajă, un cântec / somnambul, / o apă în formă de cruce, / și roind-ți toată înfățișarea; / trupul tău e un murmur / plin de insomnii / și translucide absențe. Centrul de gravitate al lirismului, rămâne, incontestabil, căutarea permanentă a sacralului într-un labirint suprapersonal, multiplicat la nesfârșit într-un *joc secund* de alte timpuri și alte lumi: *Pe manuscrise, uneori, / văd amprente de lunii, / suflu și suflu asupra lor / ca la aprinderea unui foc / pe o vreme mohorâtă, / ele cresc, cresc... / Frunzișul lor mă împresoară ca un cerc / din săbii de lumină / înalte și bine ascuțite; / încerc să mă ating, / degetele / nu mai întâlnesc nimic în cale.*

Volumul vădește un poet auditiv, mereu cu urechea trează, înconjurat de degete care bat în geam, trâmbețe apocaliptice, de norul de scânteii vorbitor, rumoarea unui viscol și limbi de clopot, un cântec somnambul, cântarea arborilor care poruncește zorilor să izbucnească, toate culminând în *sonore vedenii ale sfârșirii*. Tensiunea binomului format din tăcere / liniște, pe de o parte, și, la celălalt pol, din sonorități de început sau de sfârșit de lume, naște în chinuri vizibile o *lume aflată sub un asalt misterios, venit - nu se știe - dinăuntru, din afară?*, înlăturând bariere, dezvelind o *realitate hieratică* (Paul Aretzu).

Cromatică volumului, anticipată, desigur, din titlu, pendulează între verdele atotstăpânitor și albul (fulgi de zăpadă, pescăruși) care străjuiesc spații de trecere: porți, praguri, ferestre, crăpăturile unor case vechi, fisuri ale sufletului, făcând posibilă nașterea și creșterea *florii de carbune* și apariția *înflăcărilor verzi* ale insomniilor. Contrapunctic, apar sporadic pete de roșu: petale, rouri

de sânge, lampa care arde cu sânge, spinul înflorit, sabia ce tocmai a despărțit viața de moarte.

Cosmosul este divizat, între coperti care-l apără doar vremelnice, în poeme-stagiu și poeme-amprentă. Primele sunt cele ale iubirii, suflet și trup într-o poveste incompletă: *te voi chema / până strigătul va lua / forma chipului tău / iar lampa cu sânge va arde.* Poetul își potolește setea prin și întru iubire, în multiplele ei nuanțe, pierzându-și și regăsindu-și umbra ca rămășiță a vieții de peste noapte, înspre o nouă dimineață a creației: *Ea venea, venea înspre mine; / s-a apropiat atât de mult / încât între noi / abia mai încăpea / o foiță subțire de Biblie.* Absențele de moment dau lăstari, pietrelor le cresc crengi, totul convergând înspre culesul unor *fructe ale pierderii*.

Poeemele-amprentă trasează o axă a existențialităților multiple, al căror numitor comun e, fără îndoială, exorcizarea prin cuvânt: *Picăturile de sânge, / fructe ale pierderii, / pe sub degetele mâinii scriitoare, / înalță flamuri pustiurilor foii. // Vine ziua fatală când citești / și tare puțin îți mai bate inima; / inserarea ce se arată / ai vrea să fie fără de noapte. // Câte o frază, în aburii exodului, / anunță anotimpul scufundării; / la țărături, duhul pietrelor tot mai rar / slobozește captivii...*

Fascinația pentru alternanța materie / duh asigură expansiunea spațiului inconfortabil al schimbării de sine: *E vremea să pregătim viitorul / asemănătoare izbitor gleznelor tale / de care luna își îndoiaie razele / ce mă ating / ca limbile unui șarpe de casă. / Nu-i nici o teamă: / deșul lor e tocmai / învelitoarea ce o trag de pe tine.*

Întâlnirea între poem și cititor e mediată de privirea interioară, de *ochiul călător* (Wolfgang Iser) care decupează *topos-uri* ale nostalgiei: *Câte o zi pare tencuită cu vară; / aș vrea să o păstrez / pentru pofta încheieturilor mele / care trosnesc / și le este atât de foame / încât, deseori, / și-o potolesc hrănindu-se cu mine.*

Insertiile cotidianului agresiv sunt înfruntate, efectele mundanului anihilate, lumea potențial amenințătoare e metamorfozată prin iluminări succesive, construind spirale vibrând, atemporale, în care culorile trec cu lejeritate dintr-o parte într-alta a spectrului: *Ziua verde de acum / e așa de mică, / încât noaptea pare o imensitate, / iar stelele niște lacăte luminoase; / deschiderea lor e la fel de grea / ca numărul peștilor dintr-un râu.* Prea puținele bucurii au un gust amar, ca o pregustare a sfârșitului doar temporar amânat (*Împreună am învățat turnurul spaimei și noimelor; / respirațiile ei aduc un freamăt prin sânge / - e semn că vestirea se aude! / Trandafirii sălbatici au înflorit; / pustiul aproape nu se mai vede. // Gheața vinului nu are nici o putere, / doar în inima ei / muzicile tari își schimbă deseori pielea / și notele infidele.*), însă amărăciunea e doar aparentă.

Înscriindu-se într-o paradigmă a sensibilității care construiește poem în / din poem și refuzând facila adaptare la permutarea valorilor (amenințare prezentă constant), poetul rămâne un însingurat. Chiar dacă volumul e locuit de *ea* (un pronume polifonic, adunând la un loc femeia iubită, lumea, chiar poezia), paginile rămân un veritabil câmp de luptă între dincolo și dincoace, între atunci și acum, având în centrul existenței căutarea sacralității și cunoașterea contemplativă.

Ni se relevă o poezie a discreției, a marginilor unei lumi pe care poetul visează scenarii ale re-întemeierii, sublimând un dramatism construit din *semne și simboluri* (Grigore Chiper), omul fiind indestructibil legat de destinul lumii, văzută ca dar și responsabilitate, amintind de *Cosmoza* Elenei Petreșteanu. Poezia e, în egală măsură, un *Cer nou* și un *Pământ nou*, un chivot vertical, traiectoria transcendentă refăcând unitatea originară prin metafore ușor recunoscutibile la (aproape) fiecare pagină, cele mai multe, din sfera zidirii, a durării, a constructului temeinic: *Ies din casa ei / cu pereții din ape captive, / din arșiți și frig. // În dreptul ferestrelor; / văd scutul alb / contra fantomelor urii. // Întinde brațele și parcă se mișcă tăcerea; / niciun obstacol nu poate opri / meduzele fosforescente în asemănare cu ea. // Prin nufierii oboseli, / chipul ei tot mai aproape / ca un binefăcător și ispititor amurg.*

Nu întâmplător am folosit, la început, cuvântul *armură*. Volumul acesta se îmbracă direct pe pielea subțire a sufletului, ca armura unui poet fragil, care, iată, are curajul de a se arăta, întreg, ca o punte de echilibru între ceea ce poate fi spus și ceea ce trebuie să rămână vădit doar în oglindă și în ghicitură, adâncind, blagian, a *lumii taină*.

Valuri, nisip, urme

Alexandru Patachi a debutat recent pe scena literaturii române cu un roman care a urcat rapid în lista preferințelor cititorilor, după cum o dovedesc și numeroasele articole apărute în mediul online. Romanul *Valuri, nisip, urme* (Editura Crizoteca, 2019) urmărește periplitul unui tânăr care a renunțat la *stabilitate* pentru a căuta fericirea în experiențele efemere ale vieții.

Emil, protagonistul volumului, era, până într-un punct, un tânăr care nu ieșea cu nimic din tipar. Angajat într-o corporație, personajul nu făcea altceva decât să-și câștige traiul practicând o meserie care se pare că nu-i aducea nicio satisfacție. Plictisindu-se de rapoarte, ședințe etc. decide într-o zi să abandoneze această existență rigidă și fără împliniri pentru a se bucura de ceea ce este dincolo de cifre, contracte, profit ș.a.m.d. Emil nu fuge doar de rutină, ci și de faptul că multe dintre alegerile lui până în acest punct au fost influențate decisiv de voința părinților (sau, mai bine zis, de dorința tatălui, după cum se va observa în rândurile următoare). După ce demisionează, fuge în Vamă pentru a (re)descoperi ceea ce pierdut în perioada petrecută în birourile corporatiste: libertatea și bucuria *lucrurilor* mici. Acestea din urmă se traduc – deloc surprinzător – prin petrecerile pe plajă și bețiile aferente. De fapt, ceea ce caută Emil este *viața*, existența adevărată, neîngrădită de cutumele societății sau de obligațiile de orice natură.

Sigur, la prima vedere, Emil pare a fi un individ imatur, care renunță la beneficiile unui trai decent, normal, unde lipsește orice urmă de aventură. Deși dorește să mențină o oarecare distanță față de cei din jur, protagonistul ajunge, eventual, să se îndrăgostească de Ana, o figură interesantă care merge în Vamă cu niște prieteni. Cei doi ajung să se cunoască, iar relația dintre ei începe să se construiască treptat. Mai mult decât atât, dubletul Ana-Emil are la bază câteva contradicții, scoase în evidență abil de către condeiul scriitorului. Personajul principal este, într-o anumită măsură, un visător, care și-a propus să trăiască în prezent,

experimentând tot ceea ce-i poate oferi viața. Dacă el se regăsește în *lucrurile provizorii* ale realității, Ana dorește stabilitate și ordine.

Pe lângă povestea mult prea liniară, există și unele pasaje care surprind din plin România prezentului. În unul din numeroasele dialoguri cu Ana, Emil observă – și pe bună dreptate – faptul că românii trăiesc într-o stare de „amorteală”, cauzată, în primul rând, de calitatea sistemului de învățământ. Personajul pornește de la o situație anostă din zona Constanței și ajunge să extrapolezeze, plasând vina, înainte de toate, pe lipsa unui sistem de învățământ adecvat, axat pe dezvoltarea personală și intelectuală a tineretului:

„În fine, nu este legat doar de Constanța, cred că toți suntem sedați în întreaga țară. E educația asta cretină pe care am primit-o și probabil o primescăștia tineri în școală. Eu unul nu-mi aduc aminte să fi fost încurajat să-mi exprim ideile, gândurile. Dacă aveai prea multe idei, erai luat în vizor și călcat pe cap. [...] De aici cred că ni se trage atitudinea asta de struți. Refuzăm să vedem problemele de teama consecințelor, plus că suntem bolovani, nu știm să ne exprimăm, lăsăm capul în jos, nu privim în ochi, da' de nu ne-or trage la răspundere!” (p. 35).

După ce relația lor își urmează cursul firesc și încep să se cunoască mai bine, urmează, evident, ca părinții protagonistului să se întâlnească cu actuala parteneră de viață a fostului corporatist. Momentul constituie și punctul central al romanului, pentru că sunt puse în oglindă nu numai două generații diferite, dar și două viziuni total opuse asupra

vieții. Tatăl lui Emil se arată din start a fi împotriva deciziilor recente ale fiului său, considerând că a acționat impulsiv, ignorând total eforturile făcute până în prezent. Figura paternă, care, fără doar și poate, reprezintă omul din generația în care nimeni nu avea o libertate în adevăratul sens al cuvântului, susține că este necesar ca Emil să-și regăsească din nou un job și să revină în rând cu *ceilalți*. Nu este greu de imaginat faptul că aceste idei declanșează un conflict intens, în care sunt puse în balanță fericirea (bunăstarea personală) și realizările profesionale, care automat presupun și acceptarea regulilor societății. Replicile sunt puternice, coerente, Alexandru Patachi reușind să construiască un dialog inteligent, actual și savuros:

„– Tu ce ai de gând să faci în viață, Emil?”

- Nu știu, ce fel de întrebare e asta?

- Păi, ce vrei să faci? Ți-ai dat demisia fără să vorbești cu nimeni, iar acum lipești afișe prin București, asta după ce ți-ai irosit o vară la mare, fără să dai nici un semn. [...]

- Nu știu unde mă va duce asta, important e că acum sunt fericit și liniștit. Mă rog, eram până ți-a venit ție să răci subiectul ăsta.

- Ca să-ți atingi obiectivele trebuie să existe și sacrificii, Emil!” (pp. 96-97)

Aventura la mare va avea consecințe (pozitive) asupra vieții lui Emil, pentru că, așa cum va observa și cititorul, protagonistul va cunoaște fericirea, dar nu așa cum se aștepta. *Valuri, nisip, urme* este romanul redescoperii pe sine, o temă înfățișată matur, care va putea rezona cu toate categoriile de cititori.

VALURI, NISIP, URME

Alexandru Patachi

crizoteca

Dan Stanca, laureatul premiului național pentru proză „Ion Creangă”, Opera Omnia, ediția a IV-a, 2020

În zilele de 29 februarie și 1 martie 2020, s-au desfășurat în județul Neamț manifestările ediției a IV-a a Premiului național pentru proză „Ion Creangă”, Opera Omnia, proiect inițiat de Consiliul Județean Neamț, în organizarea Centrului pentru Cultură și Arte „Carmen Saeculare” Neamț. Juriul, desemnat de Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor din România, a avut în componență critici literari de autoritate: Ioan Holban, președinte, Mircea A. Diaconu, Theodor Codreanu, Vasile Spiridon, Antonio Patraș, Constantin Dram și Cristian Livescu.

Manifestările au debutat la Piatra Neamț cu simpozionul „Ion Creangă în universalitate – 183 de ani de la nașterea marelui nostru clasic”. Au participat cu contribuții scriitori, critici și istorici literari: Eugen Uricaru, Constantin Parascan, Ioan Holban, Nicolae Scurtu, Ioan Mănescu (Republica Moldova), Vasile Popa Homiceanu, Sterian Vicol, Ștefan Mitroi, Valentin Talpalaru, Constantin Bostan, Lucian Strochi, Dan Iacob, Neculai Muscalu.

La finalul simpozionului au fost lansate câteva cărți în rezonanță cu evenimentul: „Eugen Uricaru. Monografie” și „Ion Creangă – spațiul memoriei” de Ioan Holban la Editura Junimea; „Viața altora” de Eugen Uricaru (Amintiri, în seria *Prozatori români laureați ai Premiului Național de proză „Ion Creangă”*) și „Ion Creangă, Explorarea unui miracol” de Cristian Livescu, la Editura Crigarux. Au prezentat Lucian Vasiliu, directorul Editurii Junimea din Iași, și prof. dr. Nicolae Scurtu. Au fost recenzate numere recente ale revistelor „Scriptor” și „Antiteze”.

Duminică, 1 martie, în zi de sărbătoare, la împlinirea a 183 de ani de la nașterea marelui povestitor, pe prisma Casei Amintirilor (Muzeul „Ion Creangă”) de la Humulești, Târgu Neamț, la ora 12:00, a avut loc festivitatea de decernare a premiului, care a revenit prozatorului Dan Stanca. Premiul (un cec de 5000 euro) și trofeul de tradiție au fost înmânate de Cassian Maria Spiridon, președintele Filialei Iași a USR, și Radu Tudorel, președintele Comisiei de Cultură din cadrul CJ Neamț. Dan Stanca se alătură astfel câștigătorilor din anii trecuți ai Premiului: Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban și Eugen Uricaru. Laureatul din acest an, un prozator român de certă ținută, „care s-a impus conștiinței publice românești sau pe plan internațional, cu lucrări de certă valoare și ținută artistică, unanim apreciate de critica literară și de marele public”, așa cum menționează regulamentul, a fost ales prin vot secret dintr-o listă preliminară de nominalizări, care i-a mai inclus, în ordine alfabetică pe: Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Petru Cimpoeșu, Radu Cosașu, Florina Iliș,

Bujor Nedelcovici, Dumitru Țepeneag și Varujan Vosganian.

„Mulțumesc celor care au avut încredere în mine, a spus în cuvântul său premiatul actualei ediții. Un premiu consistent, cum e acesta, e un lucru bun în ziua de astăzi. Un premiu pe care eu îl văd că pe o rezistență la noianul de nepăsare față de literatura română contemporană. Poate că sunt pesimist, dar e ceea ce gândesc eu: România este una dintre puținele țări care nu are nevoie de scriitorii contemporani. Are traduceri berechet, se scrie mult pe partea practică a vieții – cum să scapi de depresie, de sărăcie, de ulcer... În aceste condiții, în care omul are nevoie de informații practice, de soluții, cum să-l mai încanți scriind romane, aceste minciuni frumoase, dar care au un miez de adevăr. Gândiți-vă la Llosa care a scris romanul *Adevărul minciunilor*. Cum poate ajunge omul de azi, care nu mai are timp și chef de citit, să ajungă la acel miez? Felicitări organizatorilor pentru efortul și reușita acestui demers de excepție!”

În cadrul aceleiași ceremonii desfășurate la Humulești, în prezența unui public numeros, scriitorul Eugen Uricaru, premiatul de anul trecut, a primit din partea Primăriei și a Consiliului Local Târgu Neamț, titlul de Cetățean de onoare al orașului de la poalele Cetății Neamț.

La succesul ediției a IV-a – alături de Consiliul Județean Neamț și Centrul pentru Cultură „Carmen Saeculare” – au contribuit: Complexul Muzeal Neamț, Primăria și Consiliul Local Târgu Neamț, SC Cotnari SA, Societatea Scriitorilor din județul Neamț, Fundația Culturală „Ion Creangă” Târgu Neamț, Asociația Română pentru Cultură și Arte „Arcade” Piatra-Neamț, Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu”, Inspectoratul Școlar Județean și revista „Antiteze”.

Dan Stanca (n. 30 septembrie 1955, București), fiul Virginiei Stanca (n. Giurgu), medic stomatolog, și al lui Gheorghe Stanca, ofițer, este absolvent al Facultății de Filologie, Universitatea București, secția engleză-română (1974-1978). Profesor la Giurgiu; în 1982 părăsește catedra spre a se angaja muncitor necalificat pe un șantier din Capitală. Corector la „România liberă” (1983-1988), redactor la „Scânteia tineretului (1988-1989), ulterior la Suplimentul literar al „Tineretului liber” (1990-1992), în intervalul 1992-1993 îndeplinind și funcția de redactor-șef adjunct. Din 1994, redactor la secția culturală a „României libere”. Debutează în 1986, cu proză scurtă, la „Suplimentul literar-artistic al Scânteii tineretului”. Autor a 24 romane. Romanul de debut, „Vântul sau țipătul altuia”, apare în 1992. Dan Stanca reactualizează, atât în

eseuri, cât și în proza de ficțiune, tipul de creator vizionar. În raport cu generația optzecistă, este un solitar. Modelele sale se numesc Gogol, Dostoievski și Mihail Bulgakov, René Guénon și Vasile Lovinescu (acestui îi consacră în 1997 și un eseu, *Contemplatorul solitar*), precum și generația „Criterion”. Daniel Cristea Enache susține că e unul din puținii scriitori de azi, poate singurul, pentru care literatura nu și-a pierdut misiunea profetică. „Romanele sale se structurează pe două planuri. ele materializează o capacitate de observație morală, socială și politică ieșită din comun...; după cum radiografiază societatea românească din epoca totalitarismului comunist și din cea posttotalitară, dar și lumea occidentală contemporană.” Această frescă de amploare este prefigurată de primul roman și de nuvelele fantastice din *Eu și iadul* (1993), desăvârșită de romanele *Apocalips amănat* (1997), *Morminte străvezii* (1999), *Domnul clipei* (2000), *Pasărea orbilor* (2001), imagine distopică a României virtuale din jurul anului 2030. Scriitorul se oprește cu predilecție asupra strategiilor politice care au condus la decadența morală și spirituală proprie „vârstei de fier” (dictatorial represivă, manipulare), o eră a degenerescenței universale. În ipostaza ei comunistă, însemnând suprimarea libertăților, accesul la putere al unor ființe patibulare, delațiune și teroare. Este fața infernală a lumii din romanele lui Stanca, produse ale unui „realism apocaliptic” (Dan C. Mihăilescu). Autorul nu se cantonează într-o literatură a derizoriului realității contingente și a „mizerabilismului”, ci introduce fantasticul spiritual, a cărui țintă este „drumul spre spirit”, cum formulează un personaj din *Domnul clipei*. Romanele lui Dan Stanca au în comun un anume tip de adversitate, acutizată în conflict. De o parte sunt purtătorii, rari, excepționali, de har divin; de cealaltă, restul ostil al lumii înconjurătoare. Între ele glisează, făcând naveta și colportajul de rigoare, două-trei personaje cărora autorul le încredințează rolul narației.

SCRIERI: Vântul sau țipătul altuia, 1992; Eu și iadul, 1993; Simbol sau vedenie, 1995; Aripile arhanghelului Mihail, 1996; Apocalips amănat, 1997 (Premiul Uniunii Scriitorilor); Cer iertare, București, 1997; Contemplatorul solitar. Introducere în opera lui Vasile Lovinescu, 1997; Ultima biserică, 1997; Muntele viu, 1998; Ritualul nopții, 1998; Veninul metafizic, 1998; Morminte străvezii, 1999; Ultimul om, 1999; Domnul clipei, 2000; Pasărea orbilor, 2001; Drumul spre piatră, 2002; A doua zi după moarte, 2003, Mut, 2006; Noaptea lui Iuda, 2007; Mare amară, 2014; Ghetsimani ,51, 2015.

Daniel CORBU

portrete critice

Gellu Dorian. Despre absurdul cotidian și avatarurile infernului migrator

Trebuie să spunem, de la început, ceea ce nici câțiva critici adevărați și nici fanatoșele critice, care bat mingi de cârpă prin literatura de ieri și de azi, nu se grăbesc să afirme: Gellu Dorian este un reper în poezia română de azi. De la debutul său cu volumul **Poeme introductive** (Ed. Junimea, 1986) și până la **Cafeneaua Kafka** (2003) sau la **Poetul, poem jurnal** (2010), acest poet cu o figură de haiduc din munții Bucovinei, îmbărbît și înăspriț în labirinturile propriei singurătăți, a construit un univers liric cu totul și cu totul original, la care ne invită ca într-o corabie cu douăzeci și patru de pânze și vânt prielnic la pupa. Poet cu o conștiință tragică a vieții, Gellu Dorian crede în poezie ca într-o salvare a ființei. „*Poezia va învinge tot ceea ce pe tine te-a învins*”, spune poetul, convins fiind că „*în poezie călătoresc cele mai frumoase femei*” și că, în realitate, „*ce spune fulgerul nu e nimic / pe lângă ce spune cântecul tău de dragoste*”. Având credința că existența lumii și chiar esența lumii stă în cuvânt, poetul încearcă să-și construiască o lume cu totul a sa, un univers bazat pe limbaj. „Ochiul de hârtie” al poetului veghează. El știe că „nimic nu poate exista în afara limbajului”. Sintetizând, am spune că există o realitate a lumii, în care e aruncată ființa și o realitate poetică, magică, ideală, care poate deveni autarhică, realitatea salvatoare în care omul poate locui poetic. Pentru că în cea dintâi realitate, guvernată de legi sociale dure, ființa este sfâșiată, fragmentată, agresată. Realul ideal al locuirii poetice îl propune Gellu Dorian. Și totul pornește de la Cuvânt. „*Încep a da nume lucrurilor, ele prin mine numindu-mă*”. Cuvântul nu e ales la întâmplare. Iată și translarea primei realități în cea propusă de poet: „*A trebuit să aștept până când cuvântul să nu poată fi / numai o aritmetică învățată / cu rigoarea nisipului: urme ușoare de apă, de pești, valurile, mersul pe ape*”. De-abia acum se poate porni în căutarea Marelui Sens, cu condiția ieșirii din sine: „*toate se roteau într-o*

nebuloasă oftatul meu rezumând / neputința cu care începeam a fi/ ieșit din sine nu mai eram întru totul decât puținul pe care-l spuneam /sensul minor al cuvântului/ avântul secăt/ elanul abylic./ neputința, vai, neputință a neputinței” (am citat din **Întâia elegie către Rilke**).

Acompaniat în căutările sale de Rilke, luat drept spadă și scut, Gellu Dorian își începe discursul purificator: „*Ca mâna într-o mânășă, în realitate / mă suprave-ghez și zic: în tot e un sens al ființei, în / ființă e un sfârșit a toate. / Cât un fir de nisip mă alătur celor ce privesc prin cuvinte*.” (**Bis sau revenire asupra unor aspecte poetice ale genezei poemului**). Încep interogațiile, încep convulsiile, experiențele confuze trăite într-o realitate agresivă. E numai o părere că livrescul alungă lui Gellu Dorian biografismul. Gellu Dorian este un apostol al confesiunii (confesiune care dă carnație poemului) și elementele biografice alunecă pe nesimțite în poem, luând un ușor aer mitologic, creând și aruncând în față un personaj cu existență poetică, încercând să fondeze o morală. Fără a fi un tratat liric de ontologie și morală socială, întâlnim adesea în **Elegiile după Rilke** destule aforisme, ver-suri sentință sau chiar rostiri de răstire și lovituri cu metafora-n coastă pentru calea de urmat spre trăirea poetică a celor ce s-au lăsat locuiți de „infernul migrator”. **Infernul migrator** este, de altfel, și titlul unui volum publicat în 1997 de Gellu Dorian. Nu vom încerca decriptarea acestui titlu frumos, simbolizator, cheie a unei metafizici descifrate de noi atunci când luam în discuție **Infernul discutabil**. Artileria grea a acestei cărți e un poem dramatic, desfășurat după model antic,

în care vorbesc pe rând personajele disperate ale unor timpuri la fel: Autorul („*căutând prin nimicuri cu migala poemu-lui, mă neglijez pe mine însumi*”), O voce, Pepelea, Omul Răului, Don Quijote rănit, Contabilul (toate ca alter ego-uri ale Autorului) și mereu Corul (antic!), care întărește și îmbogățește rostirile celorlalți. În **Infernul migrator**, singurul poem care poate concura **Elegiile** scrise de Gellu Dorian cu Rilke și fără Rilke, lumea nu prea are sens. Zice poetul, prin intermediul Corului final: „*Nimic însă nu bănuie, că în dosul nimicului / mulți se zbat de fericire și uită / câtă risipă de sens / și câtă neîmplinire zidesc?*” Chiar dacă vorbește despre sens, despre absurdul existenței, despre limită, geneza poemului, sau despre dragostea cântată când „*cerul se face mormânt al privighetorii*”.

Gellu Dorian probează o ceremonie personală a poemului, o farmazonerie și un fast autentic, care cuceresc la lectură. Ușoara prolixitate a textului liric, la autorul **Elegiilor după Rilke** (1993), dar și a profundelor și pe nedrept atât de puțin comentatelor cărți **Singur în fața lui Dumnezeu** (2002), **Poetul - poem jurnal** (2011) și **Cafeneaua Kafka** (2003), **Gramote** (2020) vine, probabil, din dorința autorului de a oferi întreaga magie, de a spune totul. În ce ne privește, așezăm pe acest poet grav, profund, metafizic, apostol al migalei și al dezamăului ideatic, în prima linie a generației ‘80. Intertextualitatea, autoreferențialitatea unui consecvent constructor de univers liric, ludicul, biografismul fragmentar își află locul în cărțile sale, ca și livrescul, trăsătură definitorie a acestui poet de excepție.

Dan Bogdan HANU

Dog's diary (din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate).

* De pe reduta derutei...elegie maximalistă în trei timpi și compresie în sintaxă minimalistă: Nu știu ce voi fi mine. Știu doar ce n-am fost astăzi. Despre ieri...deja numai de bine, îmbălsămat, capitol strălucit(or), degajînd o lumină...acea lumină canonică țintind stăruitor, neabătut...Nordul...

* Am o dilemă judiciar-lexicală...cum este corect, grup infracțional organizat sau grupie fracțional organizat?

* Coliziuni semantice cvasi-gravaționale în traducere liberă: 1. Forme fără fond updated (aka Firme fără fonduri); 2. Investiții egostrategice vs. Investiții geostrategice.

* Adresa mea poștală dintodeauna: Ale(e)a Iacta (Cartierul de) Est nr. (indescifrabil) A bis...

* Un prieten, zice-se necuvîntător, salvat din curtea liceului de peste drum (Saligny din Bacău), nu pare să-și bată capul cu Brexit-ul și mă salută din Perfidul Albion, unde, foarte probabil, nu voi ajunge vreodată...sau, cine știe, poate dacă am răbdare, nu fac mișcări bruște și imprevizibile și ajung să bat și eu suta (după investigațiile mele dentare, el a trecut-o, se pare), i se face cuiva milă și mă ia în custodie, cel puțin pe post de mumie...

* Cu o stranie, inexplicabilă periodicitate de cca. 5 ani, o forță ocultă (karmică?) încearcă să mă lichideze, dar o face cumva în rate, vădînd o atroce înclinație estetică...nimic nu mă poate împiedica să observ, deci să speculez, că datele urmează la cîteva luni după ce se petrec (ne vin de petrecanie) alegeri prezidențiale, iar legăturile îmi par mai mult decît întîmplătoare...începutul lui martie 2010, atunci a durat mai bine de 2 luni, timp suficient pentru experierea unui consistent stagi de zombie și aproape survolarea “veșnicelor plaiuri ale vinătoarei” și a fost un fel de preambul la pierderea a două dintre foarte puținele ființe din patrimoniul meu sufletesc...apoi, sfîrșitul lui ianuarie 2015...acum, intuind că în ritmul ăsta am toate șansele să clachez, conștientă și mulțumită de “profesionalismul” neabătut cu care îmi acopăr postul de cobai, forța a grăbit termenul și și-a instalat tabăra logistică fix de la balamaua dintre ani (operațiunile sînt încă în curs, astăzi, după 4 săptămîni încheiate)...fără a intra în detaliile patologiei, simptomele rămîn mereu aproximativ aceleași, ceea ce ar putea fi interpretat ca o probă că imaginația nu o dă afară din cîmp(ul de forțe de care aparține), dar, la fel de bine, și că nu-și prea bate capul, victima fiind atît de statornică...volens nolens, o resetare, o palingeneză, o regenerare, o năpîrlire lăuntrică, dar, de fiecare dată, o singurătate

(însingurare) tot mai scînteietoare , mai totalizantă, încheie cvasi-alchimic, ciclul avataric...deocamdată! Întodeauna, însă, în urma acestor tribulații/ ordalii, rămîne un reziduu scriptural, poetic, o sare a lucrurilor, pulberea fonică pe care efortul de a-ți purta mai departe crucea o degajă, ca pe o aură...

* Inițial, mi-a trecut prin cap că postarea al cărei preambul îl fac aici ar putea fi una postumă. Pusă în operă și sub presiunea de fitil a intenției de a fi lansată pe apele fcbk, pe 23 decembrie, în ajunul sărbătorilor creștine de iarnă. Actul a fost deturnat de un vertij de împrejurări și împrejurimi. Privind retrospectiv, actualitatea ei pare a se intensifica exponențial, ea neavînd nici o șansă de a atinge statutul de “postumă”, întrucît, ca și cum s-ar afla pe o bandă Mobius, emerge volens nolens la suprafață, oricînd și oriunde, mereu mai proaspătă în actualitatea ei, ca orice actualitate, picînd însă sub efectul parșiv, mai degrabă ontic, decît optic, de a fi luată drept istorie 2D. E drept, nici conjunctura biologică nu a fost îngăduitoare, de 3 săptămîni, a dat peste mine straniu “privilegiu” de a fi actantul/ spectatorul unei simulări la scară cît se poate de jalnică a înălțării sufletului deasupra corpului (unul dintre locurile geometrice înalt frecventate și mediu bun conducător de dezbateri pluridisciplinare!), căci, cum-necum, ajutîndu-mă de o logistică sui generis, pe care, dat fiind scrișnetul atonal, “coloana sonoră” a transei semi-conștiente, nu am fost în stare s-o deslușesc, o struțo-cămilă, ceva între dirijabil artizanal și scripete sapiențial, am reușit să mă ridic o șchioapă peste deșarta și vremelnica împărăție somatică și să contemplan confruntarea între forțele aliate ale antibioticului (cred că prima dată în viață) & co și traheita ce, rășchirată ca o Gorgonă, mi-a invadat și luat sub ocupație capul și mințile, căile de respirație și cele de meditație, rezidente acolo...dincolo de toate, nicidecum o postare postumă, poate doar întîrziată, dar, poate, în aceeași măsură în care și pripită!

Și acum textul din 23.12.2018:

Simt, profilactic, nevoia unei deloc așteptate detonări lămuritoare, cu virtuți auto-denuștiative. cît se poate de necesară la vremuri lărmuitoare însă...în ochii și cugetul cunoscuților (mă feresc, la vîrsta asta, să mușc din savuroasa, apetisanta, zemoasa momeală, întodeauna amorsată în apelativul...”prieteni”, după stagii îndesate de persistență în sus-numita eroare, soldate cu arsuri de înaltă gradație!), trec cel mai adesea sub figura incurabil consolidată de...eteric...îi corijez, cu siguranță tardiv, căci nu mai suport să-i văd, victime în formă continuată ale aceleiași obsesii

călăuzitoare al cărei “corelativ obiectiv” nu l-am putut onora niciodată, pe motiv de perturbații ale sintaxei ontologice, nu mai suport să-i știu căzuți și încă atît de repetat în aceeași capcană literală...nu, nu eteric, ci...eretic, non-agresiv, non-contondent, non-invaziv, asiduu provincial, totuși...eretic! Așa că, de cîte ori se vor înghesui la un pol (grămadă), drenînd cu o nonșalanță demnă de alte cauze acizii proaspăt revărsați din eprubetele noilor ideologii, exersînd numere prestidigitale cu imperative asamblate sau doar învîsălate și strecurate pe sub cașmirul doxei, virtuozii în clivajul interfețelor conjuncturale, pot fi siguri că îi voi saluta razant, din pură pol-itețe, tolănit pe terenul degajat & bocnă al celuiilalt (pol)...îi anunț că migrația ante-numitelor locuri de adunare și aliniere nu rezolvă nimic pe acest vast teritoriu (precum pe orizontală, așa și pe verticală), e doar strictă speculație (j)oculară, fără alte efecte, decît cele de natură scintilatorie. Bag’ seamă, dresul vocii nu se răsfrînge și asupra caracterului, ba dimpotrivă, impostajația duhnește a impostură asumată. Rămînem sisteme formale măcinate de contradicții, țintind și ațîntiți de azimutul inconsistenței. Altfel, dezarmant și înduioșător felul de a înflori al trompetelor neo-liberale, în acorduri de bulldozer, în zorii sărbătorilor creștine, hibernale... A bon entendeur salut! P.S. Elemente bibliografice ajutătoare, vreo proptea pour la bonne bouche, ceva? Așa, frugal și fugace: „Zygmunt Bauman s-a opus, cu forța cuvîntului său poetic, corectitudinii politice a ideilor, acelui antidot pe care neo-liberalismul l-a injectat în venele omenirii ca să înăbușe orice tentativă de revoltă (...) a reușit să-i smulgă toate măștile, să pătrundă în mecanismele cele mai profunde ale noii paradigme care ne guvernează astăzi și să-i înțeleagă efectele asupra subiectivității contemporane.” (Gustavo Dessal).

* Erau duminicile cînd obișnuiam (o mai fac și acum, însă a rămas aproape invariabil, prilejul de a derula un documentar interior sui-generis) să-mi fac rondul pe la cîinii de patrimoniu (afectiv, nu vă gîndiți la “chestii” înalt-instituționale), la ore la care o parte a cetățenilor respectabili se pregătește să meargă la slujbă, iar celor din cealaltă parte nici nu le trece prin cap să mergă la slujbă, pentru că ei au deja una inconturnabil definită și nu e cazul să le țină altcineva vreo alta...ei, bine (horribile dictu), orele acelea au dispărut parcă și ele, odată cu cîinii, iar acum, de cîte ori trec prin acele locuri, se întîmplă să fie acele ore la care îmi văd doar colegi de specie necunoscuți, iar acestea nu sînt orele timpului meu, nu sînt orele vieții mele...

„Însemnări din lunga trecere”

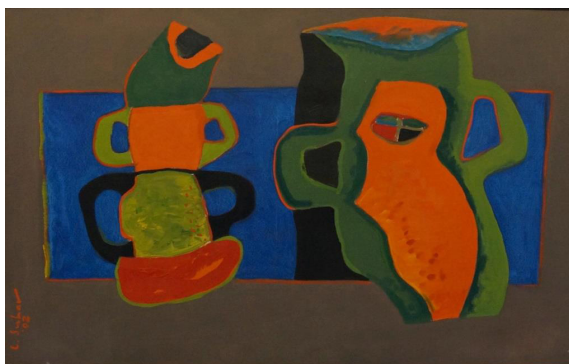
Orice capital de imagine este în ultimă instanță un element de protecție și în același timp de proiecție. Profesioniștii lecturii sunt hotărâtori în cristalizarea imaginii favorabile. Instituțiile lecturii, în principal bibliotecile, poartă răspunderea unei strategii culturale unitare în care sistemul de informare beletristică și științifică națională asigură dezvoltarea domeniilor de manifestare umană, depășind zonele dezideratului, proiectului, întâmplării. Adaptarea flexibilă la cerințele de consum cultural intră în spațiul de întâlnire cu oferta de carte sau cu alte tipuri de servicii intelectuale. Este minunat că informațiile sunt stocate în bibliotecile clasice și electronice, de unde le putem lua și folosi oricând. Aici descoperim întreaga cunoaștere umană, despre care, teoreticienii susțin că tocmai ea, cunoașterea, conduce la adâncirea omului în sine, la îndepărtarea până la urmă a deziluziilor, incertitudinilor și primejdiilor plutitoare ca o sabie a lui Damocles.

Sunt acestea câteva fraze premergătoare unei prezentări de carte, una legată ombilical de viața trăită și în labirintul foșnitor de codexuri și tipărituri miraculoase, de texte mai vechi sau mai noi, scrieri originale sau copii, manuscrise și cărți fără de care lumea nu poate fi imaginată. *Însemnări din lunga trecere*, sub semnătura Elenei Leonte, este cartea în care „însemnările” nu se vor opri doar la universul care încă poate purta și azi anticul spirit din inscripția de la Teba – „leac pentru suflet”. Și așa este. Autoarea, până a ajunge la tărâmul fabulos al bibliotecii, trece în revistă etape ale vieții începând cu amintirile „în care locuiesc deseori” și unde se plimbă grațios printre „clipele sidefii ale copilăriei”, ca să descopere cu timpul „lumina din interior”, nu înainte de a simți ce-i „vine din istorie” fiind convinsă că „negarea trecutului duce la nesiguranța viitorului”. Se oprește apoi, elegant și nostalgic, la înfățișarea unor „portrete în mișcare”, mai ales la crochiurile superbe despre Eminescu, Cezar Ivănescu, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, continuă cu chipurile unor oameni simpli, cunoscuți, prieteni, dar și al unor politicieni (e bine că nu le-a spus oameni politici, că nu sunt!) între care cei mai mulți mediocri, intriganți, agresivi, conflictuali, periferici. Arta portretului în cuvinte este prinsă ca-ntr-o pânză de păianjen, finețea firelor străvezii, țesute de simpaticele arahnide, scot în evidență tocmai ce trebuie – caracterele celor căzuți în plasa fatală. În aceste vitralii patinate, învăluite în estompe ca acelea ale zugravilor de biserici, se citește psihologia retractil-fină a personajului luminat de plăcute aduceri aminte (ca Bunica Sica), dar și a celui bântuit de doruri contrarii, suspinând fără lacrimi. Elena Leonte reușește o legătură indelebilă între decorul pictat în cuvinte și tabloul sufletesc cu tainele lui. Nu în cele din urmă, sunt acestea dinamici ale spiritului cărturăresc în accepția corelativului biografic.

Frapante sunt și reflecțiile din capitolul „Minima normalia”, ați citit bine „normalia” și nu „moralia”, jocul de cuvinte nu-i întâmplător. Dacă Theodor Adorno în a sa „Minima moralia” face filosofia artei într-o descătușare a potențialului estetic și gnoseologic, cu profesiunea de credință că filosofia în viziunea lui nu-i o „explicație științifică” a lumii, ci o „interpretare” (critică), în „Minima normalia” Elena Leonte dă cale liberă „moralizatoarelor” voci, fiecare cu deontologia lor, pentru a fi auzite de toți. Apartenența la o profesiune demnă nu mai pare a fi mândră și nobilă în zilele noastre, mentalitatea prestigiului profesional este desuetă în condițiile

în care cei ce încalcă regulile scrise și nescrise nu mai sunt repudiați, așa cum se întâmpla altădată. Abaterile de la etică par a fi normale iar credința în ea este anormală, încât deontologia este întoarsă pe dos și ridicată chiar în slăvi. Haos și bulversare totală. Dilemele pe care autoarea le surprinde cu ochiul atent și spiritul analitic sunt de parcă s-ar fi specializat în nu știm ce mediu academic. Sunt invidios. Volumul *Însemnări din lunga trecere*, Editura Princeps Multimedia, 2019 (poate și „petrecere” după gândirea lui Noica) ne oferă o lectură interesantă, plăcută, ironică, amuzantă, dar și multe mărturisiri și comentarii izvorâte din viața omului cuprins adesea de tristeți, iluzii și vise neîmplinite, toate întâlnite în „Gânduri în aplicație” și „Utopii sub semnul rațiunii”, altădată rubrici săptămânale în presa ieșeană. Subliniem că lectura, ca act al receptării textului, este determinată de limbajul și stilul scrisului care seduce dar poate și răni, există însă avantajul alegerii. Unii caută textul plin de delicatețe, măiestrie, inteligență, alții se îngheșuie spre cel ce e în afara poeticului, al magicului, e înlocuit cu cel al simplului joc de cuvinte, al stereotipurilor impuse de modesta cultură a cititorului. În cazul de față, plăcerea de a citi cartea Elenei Leonte e o delectare de sine până la aproape sfârșiere de sine, evident, când pătrundem în miezul pledoariilor cu „minima normalia”.

Remarcăm și prezența notelor de editor, cu

texte memorabile despre cei editați de „Junimea” în perioada cât Elena Leonte (Chiriac) a fost redactor de carte, etapă fastă, efervescentă în care i-au trecut sub ochiul critic peste 300 de manuscrise, titluri de cărți în devenire din diverse domenii, de la literatură și istorie, la filozofie, medicină, știință.

„Am lucrat într-o redacție ieșeană de la 23 de ani, socotindu-mă de două ori norocoasă: profesia de redactor de carte era (și este) potrivită unui filolog, apoi colaborarea cu zeii, fie ei autori locali sau de aiurea, venea minunat peste idealurile vremii și mai ales peste admirația mea școlărească pentru creație”, se mărturisește autoarea, bucurându-se de privilegiul intrării în „duhul” spațiului intim și de suflet al junimiștilor de altădată.

Și publicistica i-a ieșit în cale. Chiar dacă „gazetăria este un gen bastard, produs al întâlnirii social-politicului cu literatura” (Pamfil Șeicaru), chiar dacă „între gazetărie și literatură sunt interferențe periculoase!” (Aurel Leon), publicistica este tărâmul cunoașterii omului și a ceea ce este în jurul lui, este o emanație a comunicării directe, este și atmosfera de înțelegere a vieții în toată complexitatea ei. Dar este foarte greu să treci de la gazetărie la literatură fără să nu fii marcat. „E ca și cum ai încerca să mergi cu docarul după ce te-ai obișnuit în accelerat. Probabil și invers” spunea tot Aurel Leon. Elena Leonte este gazetarul care slujește cultura și o iubește ca pe un amant, dar cu care nu poate intra în mariaj pentru că are un... legitim acasă.

Nu întâmplător am lăsat la urmă „Tărâmul fabulos al bibliotecii”. Am slujit împreună mult timp aceeași instituție de sub acoperișul Palatului Culturii din Iași. Cine nu cunoaște acest palat? O construcție monumentală în stil gotic flamboyant, emblema orașului, cu turnuri și arcade, cupole și statui, care „tulbură spiritul ca și Westminsterul, atât de mare este mirajul local” (G. Călinescu). Un palat într-un burg care-și trăiește afectiv și romantic înseși istoria, cultura, știința, religia, acum mai puțin nostalgic și mai mult modern – zgomotos. Până cu vreo zece ani în urmă funcționa aici și Biblioteca „Gh. Asachi”, cu circa 700.000 volume, rămasă azi fără construcție proprie, modernă, grație „atenției” edililor și decidenților Cetății, timp în care în multe orașe reședință de județ s-au înălțat elegante biblioteci. Cea mai bună soluție ar fi fost rămânerea ei în palat, dar unii nu au acceptat ideea de parcă muzeelor nu le-ar fi stat bine în compania cărților. Nu cred că este o povară mai dulce decât misia seducătoare într-o mare bibliotecă. Mai mult ca oriunde, în acest univers ne proslăvim înaintașii, urcăm mereu istoria, ne rătăcim prin labirintul ideilor din texte, ne reculegem în fața cărții vechi ca la icoana din biserică. Ne întrebăm de ce „eul nostru profund”, vorba cărturarului, intră în miraculoasă rezonanță cu sufletul cărții de sub ochii noștri? Lăsăm imaginația să zboare în timp ce degetele pipăie înfiorate hârtia așternută cu slove vechi. Am răsfoit cu emoție „Psaltirea pre versuri tocmită” a mitropolitului Dosoftei și parcă la zicerea poeziei lui aerul devenea gros ca mierea, unduirile vocale presimțeau valurile ce tresaltă spre muzica ritmului perfect. Sfios mă apropiu și de „Sermones de clericorum. Vita et moribus” (Padova, 1484) a Sfântului Augustin și încă mă mir de privilegiul pe care l-am avut de a admira una dintre cele mai cunoscute lucrări ale Renașterii. Da, aici în spațiul asachian, aici unde și-a aflat locul definitiv. Câți realizează acest lucru? Parcă îi văd stând la rând pe politicienii ieșeni să vadă cu ochii lor comori nemaivăzute (care au nevoie de protecție și atenție). Da de unde, mi s-a părut, imaginația e de vină. Așez atent semnul de carte, paginile obosite de-atâtea veacuri duse în spate reintrând în odihna prelungită. Iar noi ne retragem în cabinetul directorului pentru a pune la cale programul Salonului ce va să vină nu peste mult timp. Amintiri legate de frumoasele și elegantele saloane, adoptând stilul confesiv fără a fi patetici, ideile se-nlănțuie firesc iar deasupra faptelor cade lumina precum „catedralele de aer” temeinicite de scriitorii din labirintul bibliotecii. Până și Borges ne-ar lua în serios auzind de credința noastră în mărturiile lumii, rănilor și supliciile nefăcând decât să pună și mai mult în valoare fericirile acestei lumi. Sunt coincidențe de idei și trăiri întâlnite în nostalgic și fabulosul tărâm al Bibliotecii, capitol cu care se încheie cartea Elenei Leonte.

Reunind eseuri, tablete, schițe de portret, note, comentarii, mărturisiri, cartea *Însemnări din lunga trecere* are substanța unei publicistici în care încrederea necondiționată în valorile culturale ține de reperul, realul distopic și idealitate clădite într-un orizont cuprinzător, plin de învățăminte și înțelepciune. Mersul lucrurilor în mereu *cumplete vreme* este bine ilustrat de comentarii cu o grilă realistă de fapte și întâmplări, dar și cu o distanțare preventivă față de tot ce-i în jur. Elemente esențiale ce se desprind dintr-un discurs frapant și afectiv, rezultat al preocupărilor intelectual-jurnalistice ale autoarei.

„Un soare roșu înnopta în mine...”

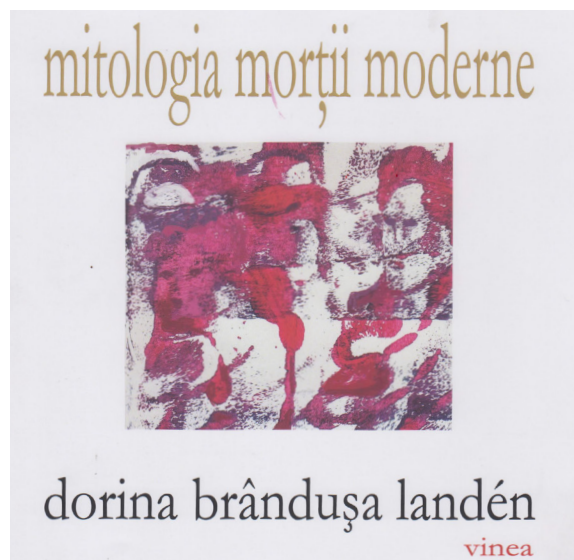
Plecată de vreun sfert de veac în țara lui Strindberg, poeta Dorina Brândușa, devenită Landén, o ardeleană din părțile hunedorene, scrie despre Trecere cu mâna sigură a unui inițiat. Despre Moarte se pronunță cei tari, cei care-i cunosc puterea fertilizantă, nu nevroticii. Și fac asta știind că scrisul sau scriitura, alegeți termenul pe care-l preferați, e o pavăză, o oprire a timpului în loc, un prezent prelungit, pe scurt, *viață*. Până și mult chinuitul Leopardi nota în *Zibaldone*, dramaticul lui jurnal de creație, că „a reprezenta moartea înseamnă a reda omului, măcar pentru o clipă, viața pe care a pierdut-o”. Funcționează în acest paradox logica împăcării contrariilor pe care exilata în Nord a învățat-o la perfecție. *Mitologia morții moderne* (Editura Vinea, 2019) e spațiul oximoronului, al concilierii antinomiilor. Prima ar fi între *senzualitate* și *cerebralitate*, care-și dispută alternativ eul liric. „În două femei mă despart / una de ger / și-o alta în care ard flăcără”, spune poeta într-una din numeroasele autoscopii la care se supune. Nu știm care e câștigătoarea în acest război intern cu sorți schimbători și hotare incerte. Citim însă, neîndoindu-ne, o *poveste*. Căci ce este la urma urmei *mitul*? Un răspuns la întrebare a găsit Marcel Detienne în *Inventarea mitologiei*: „mitul istorisește ceva”, „mitul e un tip de narațiune”. Dar *mitologia*? Platon, cel dintâi intelectual care a folosit termenul, o socotește un proiect de reformare a cetății, atunci când memoria cetățenilor ei e frântă, oarbă, când ei sunt „afoni”, agramați. Mitologia are nevoie de aezi. Iar un aed bun resuscită memoria comună ațipită sau căzută în uitare, povestind *altfel*, evitând drumurile neumbrate. De fapt, nu-i acesta rolul și rostul poetului? Tradiția (mitul) nu exclude referirea la prezent. Phemios și Demodocos cântau faptele lui Ulisse în prezența (neștiută!) a acestuia. Schimbând ceea ce e de schimbat, lucrurile se petrec la fel și azi. Poezia modernă, poezia adevărată, presupune și biografie, și narațiune (postmodernității au dovedit-o din plin), și incantație. Toate acestea sunt implicate în textura poemelor din volumul la care mă refer. Se nasc însă două întrebări. Aezii, poezii care mitologizează (fie și moartea!), mai sunt posibili azi? Și, mai ales, pot fi femei? Prin marile ei voci, poezia feminină din România a răspuns afirmativ.

În *Ochiul de greier* și *Refluxul sensurilor*, poemele Anei Blandiana curg spre... sensul din urmă: poezia ca artă de a muri, câștigând nemurirea. Cărțile Ilenei Mălăncioiu se leagă între ele pentru a compune un epos funerar. Mariana Marin transferă în litere de poem un „plâns negru”, care e al ei și al lumii în declin: „Învăț un alfabet nou. // Din pudoare, auziți, din pudoare / își făcuse din moarte / o memorie unică...”

Asta e linia, triada căreia i se alătură Dorina Brândușa Landén. Scrise la lumina rece a luminii polare, cărțile ei, poeziile ei curg din una în alta ca apa (un volum chiar se și intitulează *Judecata apei*!) prezentă în toate ipostazele sale: râu, lac, mare (albă), ocean, brumă, gheață, *zăpadă*. Poeta concentrează în patru cânturi epopeea morții moderne și-i deschide „ușa de umbră” fără a recurge la figurația clasică. *Diesirae*, *diesille* e lungă, „un prezent care durează de când moartea”, iar istoria ei – una a zădărniceii, a pierzaniei – presupune o rostire continuă. E o poezie-spovedanie, zgârcită cu punctuația (lipsește majusculele, punctele, virgulele, exclamațiile, interogațiile), dar care are un ritm programatic intern accesibil cititorului exersat, capabil să sesizeze alternanțele muzicale, pasajele andante și cele rubato, secvențele staccato (vezi *O retorică a cercului*), ori cele legato, când versul final al unui poem (*eu nu exist*) devine titlul celui următor (*du-te până unde poți*).

Trasă la un țărm boreal, în „universul terminus” al Nordului ostil, arca poemului e pândită de ghețuri, de un ger nimicitor („pe sub pământ se-ntinde gerul”), iar

lumea poetei, surprinsă în spasmul final, se scufundă în ninsori ucigașe: „în mine crește o iarnă care mă înăbușă /.../ noaptea luminează frigul curgând greu fără sens / peste o lume perfect tristă sub un albastru ceresc”. (*Poem neterminat*). Se știe că poetul român are oroare de frig (Alecsandri, Bacovia, Nichita Stănescu o confirmă!) și nu mă îndoiesc că Dorina Brândușa Landén i-a citit cu atenție. Ce adaugă ea acestei repulsii biologice, specifică românului solar, e conștiința amurgului universal, a înghețului definitiv ce amenință specia, nu doar individul. Modernitatea, ultima modernitate, e timpul criogeniei sociale, al ruperii legăturilor și-al morții colective: „legănam de mult un vis de zăpadă / și zăpada cădea peste zori / zăpada cădea cu veciile-n ziuă / zei-și aplecau obraji de zăpadă / într-o abruptă coborâre de un alb orbitor / peste-o lume pavată cu gerul din noi / dar ce greu e să-nțelegi să accepți / că aceste fabuloase căderi de ninsori / plămuesc îngeri păzitori în derivă / și-un halou între noi // ne-am născut din zăpezi într-o țară de fier / noi înșine oameni solitari de zăpadă / statui încremenite-n tăceri / doar din când în când oscilând simetric / cu un zgomot de gheață încremenim / și tresărim la glasul altor statui / care nu vor sângea niciodată” (*Vis de zăpadă*).

„Pictat” în tușe expresioniste peisajul uman e deplorabil. Defilează în poeme „chipuri lipsite de expresie”, „oameni cu suflete tăbăcite” (*de la o stare la alta*), „averse de oameni” (*destine individuale*; titlul e, desigur, antifrastic), „străini” la „intersecția singurătăților”, „marionete colorate”, „turme sleite” într-un „continent decadent” sau, mai grav, „o turmă ordonată și haotică / o imensă cenușie oaste bizară din care nimeni nu dezertează” (*ce-am făcut de ne-am răvășit așa*). Omul (ce trist sună acest cuvânt!) regresează spre tenebre, parcurge invers filogeneza, e „pasăre cu aripi scurte și cioc de fier”, „vipera albă”, „testoasă mare, lucioasă”, „ducând în spate / tăceri ce pot sufoca lumina surdă a lunii”. Ultimul vers, excepțional, mi-a readus în memorie dantescul *rauca luce* (lumină răgușită). Alternate rapid, panourile expresioniste denotă un ochi educat la școala marii picturi (Bosch, Brueghel) interesată de spectacolul morții, de inserarea biologică și decrepitudine.

Ideea că poeta s-ar abandona substanțelor psihotrope (ultimul ciclu se intitulează *Amfetamine*!) pentru a propune viziuni infernale se cuvine exclusă. Nu e nevoie de opiul lui De Quincey, nici de hașișul lui René Daumal, ci de simțul acut al imanenței tragicului, de aliajul inteligenței cu sensibilitatea, de exacerbarea simțurilor. Vederea nu filmează, ci transfigurează (a se citi două din marile poeme ale cărții, *cimitirul peștilor* și *în oglindă*, unde întâlnim acest terțet cu gravitație estetică mărită: „și eu văd în oglindă / noaptea cum linge cu limba ei rece / rămășițele zilei”), auzul în alertă vizualizează și recompune istoria nenorocoasă a strămoșilor: „dar eu

închid ochii să văd / încă o dată câmpul de luptă / întristată să nu-mi mai găsesc strămoșii / deși aud cel mai mic zgomot / aud cum o lacrimă cade la capătul lumii / pașii stinși înainte de a-i vedea / pe deasupra pământului / aud cum aripile timpului se închid / peste trupurile lor căzute / într-o tăcere fără capăt” (*să înțelegi ce pleacă și ce rămâne*).

A învăța cuvintele morții nu e totuși un echivalent al abandonului în înnegurate stări depresive. E în poemele Dorinei Brândușa Landén o fibră de eroism antic, grecesc mai cu seamă, în lupta inegală cu destinul. Thanatos e, desigur, fiul nopții și fratele somnului, dar din tărâmul tenebrelor, al morții implacabile se ridică zilnic Soarele. În peisajul funerar al *Mitologiei*... se înalță, paradoxal, nu soarele negru al melancoliei, așa cum îl știm de la Nerval, ci astrul roșu, tutelar, al speranței ce nu moare: „trebuie să se găsească ceva, / Trebuie să existe ceva / o piatră care să strălucească / un cleric care se ridică la cer / o întâmplare care să anuleze istoria / să mă mențină plutind / peste ghețarul pe care-l străbat cufundându-mă” (*n-am nicio strategie*). Strategia, o contrazic pe poetă, există! Și e mai mult decât înclinarea calmă, mioritică, în fața inevitabilului, decât acceptarea integrării în Marele Ritm, cum ne dă de înțeles acest poem sapiențial: „într-o tăcere fără capăt / soarele va străluci pe coroanele arborilor / și după ce eu nu voi mai fi / fiindcă lumina aceasta a fost înaintea mea / înaintea întunericului și după plecarea mea / va exista și fără mine / la fel fără strămoșii mei /.../ suflet al meu dacă mor ia seama / să înțelegi ce pleacă și ce rămâne”.

Rămâne o neobișnuită împăcare în vers a contrariilor, rămân versuri oximoron („și dacă trupul nostru e de ceară lumina e întuneric”, o logodnă a sensurilor care dă meditației luciri de spadă călită-n foc și apă, o bravură de Sfânt Sebastian în fața durerii: „ridică-te / chiar dacă te-a lovit o săgeată / nu-ți încrucișa mâinile să nu simți rana / sângelui să nu-i simți răsuflarea / durerea te face invulnerabil ca focul oțelului / adu-ți aminte”. Să nu uităm nici acest extraordinar epitalam rostit de o nouă Euridice, captivă într-un Infern geros, care-și așteaptă Orfeul: „vino și privește apa ce curge / cu câtă repeziciune viața se scurge / și până la urmă dorința în ce se preface / scutul se sparge, / sângele fierbe în zare / în sânu-mi stâng un fluture verzui se zbate / în inimă-i o risipă de faguri cu miere / iar vinul păstrat pentru tine / l-am băut pe jumătate așteptându-te // nu e nici inger nici spirit poate un duh / acolo unde noaptea abătut stelele / e cenușa albă din focul iubirii / pe gâtul-mi alb cu lacrimi scurgându-se / pe frunze ruginii neclintite albine / în iarba cerului e timpul să cânte privighetorile / eu să te chem pe limba celor la suflet curați / vino, a venit timpul să ieșim în câmpul toamnei”... (*ce repede a trecut vara*).

Plecată spre ultima Thule, „la nord de sufletele noastre”, Dorina Brândușa Landén ne trimite un dramatic volum de poeme care se ridică mult deasupra creației lirice curente. În ceea ce-l privește, semnatarului acestor rânduri nu-i rămâne de făcut decât o profeție finală: pentru adevărata poezie, pentru poezia-litanie, poezia-oracol, poezia-spovedanie, poezia-parabolă, inima cititorului de calitate va indicamereu, precum acul busolei, Septentrionul.

P. S. Condușă de un bun poet, Nicolae Tzone, Editura Vinea a dat cărții un aspect grafic sărbătorec. *Mitologia morții moderne* e un obiect de artă. Concură la acest statut de excepție și cele 36 de ilustrații semnate de Joni Stoian. Rar am văzut un ilustrator care să „citească” poezia atât de bine și să-i propună echivalențe atât de profunde și de inspirate. Din roșu, negru, alb, albastru, care sunt culorile poemelor, graficiană compune un geamăn policrom pe măsura unei poezii ai cărei poli magnetici sunt Moartea și Viața.

Prin ani

Nu-i deloc ușor să prinzi, în „cuvinte potrivite”, neștiute „fețe” ale unui om pe care profesia fulguranț și l-a adus în cale. Pe care îl cunoști și nu-l cunoști. De aceea mă voi limita la relatarea numai ale acelor câteva momente în care M.R.I. mi-a fost șef, el secretar general de redacție la „Cronica” ieșeană a primilor ani de apariție, eu corector, mai apoi, coleg în voluntariatul, de necrezut pentru unii, al „Cronicii vechi”. Unde, o știți cu toții, funcțiile notate în caseta redacțională, simbolice desigur, se îndeplineau cam de toți, fiecare țesându-și ideea, verbul și fapta după cum cerea fierbinta clipă a facerii bune și aventuroasei noastre reviste.

Numele i-l știam din facultate. Îl descoperisem într-o librărie cu o culegere de povestiri, „Estudiantina”. În rest, pagină albă. Până în prima mea zi petrecută în tipografie. Când, fix la ora nouă, niciun minut după, poate doar două-trei mai devreme, punctualitate englezească păstrată după ani, ușa s-a deschis brusc, chiar furtunos apreciez acum, și M.R.I. a irumpt în biroul nostru hiperprăfuit, îmbibată de aburi de plumb, de ceața deasă a fumului de țigară. Există un geam, niciodată deschis, simplu detaliu în dezolantul decor. Și un covor din care așteptam să răsară lanul de grâu, împetrit cu maci care să gonească griul din jur. Ne-a explicat, cu obișnuita și concisa claritate a discursului, fie vorbit, fie scris, câte puncte, câte virgule să nu se piardă, cuminiț să rămână în corecta topică a frazelor. A frunzărit ziarele și revistele răsfirate, și cumpărate, de blajinul Valer Mitru, ziarist albit de ani, de la care aproape întreaga echipă redacțională deprinsese abc-ul pasionantei meserii. După care, a ieșit la fel de neașteptat precum a intrat. Vorbe puține, zămbete complezente în străfulgerări de secundă. Timpul îi era cronometrat, fiecare număr de revistă lucrându-se febril, în neliniștea doritului succes publicistic. Și considerat, cum altfel?, încă o izbândă, o pată de lumină pe cerul întunecat al culturii noastre aburite sub vreme.

În zilnica lui vizită, „de control” i-aș spune, M.R.I. nu zăbovea, nu se așeza. Nici nu ar fi avut unde, în birou existând doar două scaune pentru trei oameni, un tehnoredactor și doi corectori. Uitam cele două sertare valide. Folosite de redactorii, de scriitorii care des ne călcau pragul. Ascultau amintirile bătrânului Valer Mitru, personaje istorice dintr-o altă viață întrupându-se în timp ce el pregătea grăbit neuitata sa cafea dulce, dulcisima. Foiletau proaspetele publicații răscolite în plăcuta, ochiului și minții, dezordine de pe masa cea lungă. Se iscau discuții, cei prezenți săgetând pe cei absenți, comentând articole citite pe diagonală. Se prețuia ironia subțire, transparentă, la vederea înțelesului, M.R.I. cultivând-o cu o vădită plăcere. Deși timid învățacel, când și când replicam și eu în

vârf de ac. „De ce nu scrii?”, m-a întrebat într-o zi. Chiar de ce? Și am comis o notă, șchioapă de mai multe picioare, pentru contondentul nostru Moment. După ce i-a amputat/rescris cam o șeptime din ele, a publicat-o.

După plecarea lui M.R.I. la proaspăt înființata editură „Junimea”, l-am reîntâlnit în holul redacției. Drept salut, întrebarea „Ce-ți mai fac cosmocomicăriile?”. Publicasem o cronicetă la cartea lui Italo Calvino. După ce puseul de orgolită s-a stins, uite că sunt citită, mi-am dat seama că, de fapt, urmărește săptămânal „Cronica”. Rămasă copilul lui de suflet.

Ce-mi mai amintesc? În 1975, Anul Internațional al Copilului, am lansat longevivul nostru concurs Autori-Copiii, unic, la acea dată, în țară. Prin intermediul ambasadelor, prin bunăvoința profesorilor români, am primit numeroase poezii, scurte povestiri, desene. Din Vest, din Est. După ce am triat lucrările rămase nepublicate în numărul special de la 1 iunie, m-am dus la „Junimea”. Intru, cu exemplarul respectiv drept dar și sol, trag un scaun în fața biroului directorial. M.R.I. era același, apăruse doar nelipsita lui pipă. (De ce nu are încă o artistică fotografie cu pipă?) Abrupt, fără cuvinte de prisos, îi spun: Vreau

să alcătuiesc o culegere de poezii și desene semnate de copii din diferite țări. Îl aud: O aduci săptămâna viitoare și intră în lucru imediat. Adierea bucuriei repede s-a risipit, făcând loc neliniștei speriate: Cum săptămâna viitoare? Abia în acea dimineață mă vizitase ideea. Nu pregătisem încă nimic. Și, țestoasă fiind întotdeauna, am tot răsucit manuscrisul culegerii până ce alte priorități i-au luat locul. Păcat. Ar fi fost, în acei ani, o carte-surpriză în peisajul literaturii pentru copii. M.R.I. percepuase instant noutatea, dar și avantajele financiare, tirajul epuizându-se în scurt timp din librării.

După 1990, i-am dus directorului teatrului „Luceafărul”, același M.R.I., revista „Pentru Copii Români”, o publicație, susținută financiar de o organizație umanitară româno-austriacă, cu întrebarea: Vă pot oferi câteva exemplare pentru a fi distribuite, gratuit, copiilor spectatori? Răspunsul a venit imediat: Sigur că da! Dar și de data aceasta colaborarea a eșuat. Efemera mea publicație a dispărut. Banii, banii.

A trecut o vreme. „Cronica”, aflată în cădere liberă, a împlinit 45 de ani. Moment aniversar, omagiat și cu o nouă „Cronică veche”. Îi cunoașteți pe cei care i-au ridicat temelile. După sărbătorirea spectaculoasă – înregistrări radio, tv, fotografii, actori recitând – fideli colaboratori și noi, vechii cronicari, cei ai începutului entuziast, ne-am adunat în fermecător gânditoare încăpere-bibliotecă din Galeria Dana. Să trecem prin amintiri. Să mai aflăm unii de alții. Nu mai știu cine a întrebat/propus: Dacă am mai scoate încă un număr? (Și am scos o sută). Acordul fiind unanim, am devenit colegă cu M.R.I. Replica îi rămăsese la fel de ascuțită, spiritul la fel de sagace/insurgent, ironia la fel de promptă atunci când se comenta precedentul sau următorul număr. Rarele noastre întâlniri se desfășurau într-o atmosferă amicală, atât de spumos liric prezentată de Mihaela Grădinaru. Acum, Cronica veche a intrat pe făgașul amintirilor. Risipirea începuse mai devreme. La ultima „ședință”, prin primăvara lui 2018, ne-am întâlnit doar trei: M.R.I., Abe și eu. Am împărțit, ca la începuturi, paginile de care să răspundă fiecare membru al redacției, degrevându-l astfel pe directorul poet Nicolae Turtureanu, de redactarea și corectura întregii reviste. Prea târziu.

După aproape un an, l-am văzut în biserică, prins în ritualica horă din jurul sicriului soțului meu. A venit la înmormântarea unui om cu care nu schimbasesc vreodată o vorbă. Dar care, pentru omul Mircea Radu Iacoban, făcea parte, tangent, din restrânsul nostru colectiv.

Exagerat de nostalgică devenind, vă invit pe dumneavoastră, cititorii, să numiți cele câteva „fețe” ale lui M.R.I., întrezărite din scurtele mele relatări.

Ioan C. TEȘU

Educarea morală a copilului - capodoperă a părinților

În sinteticul, dar profundul său tratat, intitulat *Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor*, Sfântul Ioan Gură de Aur (†407) consideră educarea prin și virtute a copilului a fi cea mai dificilă artă, însă ale cărei roade sunt cele mai frumoase și bogate. În cuvinte memorabile, Sfântul Părinte arată că: „Și doar nu este o artă mai mare ca aceasta. Care artă poate fi egală cu arta de a educa sufletul copilului, de a-i forma mintea tânărului? Cel care practică această artă trebuie să fie mai priceput și mai talentat decât un pictor și decât un sculptor”.

Dacă într-un alt loc seamănă sufletul copilului cu un diamant în stare latentă, pură, iar iscusința părinților de a-l modela, cu meșteșugul căutătorilor de perle de a-l descoperi și prelucra, comparația pentru părinți, făcută de Părintele antiohian, cu pictorii și sculptorii de mare vocație și valoare, a străbătut veacurile.

În învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur, preocuparea față de creșterea fizică și dezvoltarea morală a copiilor îi situează pe părinți și pe educatori la cea mai înaltă demnitate posibilă, aceea de **împărați**. Precum aceștia trebuie să vegheze la paza cetății și liniștea supușilor lor, tot astfel și părinți au chemarea nobilă, împărătească, de a se îngriji de binele fizic și spiritual al copiilor lor. Mai mult chiar, prin însuși actul nașterii copiilor, părinții devin creatori secunzi sau împreună-lucrători cu Dumnezeu, Cel care, din iubire infinită, le-a adus pe toate de la neființă, la ființă. Precum Dumnezeu creează, tot astfel și părinții concreatează sau împreună-creează cu El.

În învățătura Sfântului Părinte, copiii reprezintă „cea mai mare mângâiere”, pe care Dumnezeu a oferit-o

oamenilor, după pierderea nemuririi, „toiag” ostelenilor și bătrâneților părinților lor, osteneli datorate grijii față de copiii lor, nopților de nesomn și clipelor de veghe, privării din partea părinților chiar și de cele mai elementare și indispensabile bunuri și lucruri, pentru a oferi copiilor ceea ce este mai bun, mai frumos și mai înalt. Și aceasta, pentru că părinții trăiesc prin copiii lor. Bucuriile copiilor au o rezonanță mai adâncă în inima părinților, după cum, parcă, nimic nu lovește și nu rănește sufletul acestora, precum o fac suferința, boala, nereușita sau nefericirea copiilor lor. Ar fi capabili, ei, părinții, să își dea întreaga viață pentru a adăuga chiar câteva clipe vieții copiilor, să se uite pe ei, spre creșterea și împlinirea copiilor lor.

Insistând asupra necesității începerii educației cât mai de timpuriu, de la cele mai fragede vârste ale copilului, încă de la primele lor reacții, deprinderi și obiceiuri, Sfântul Ioan Gură de Aur, aseamănă părinții cu **pictorii** și **sculptorii**, care au în fața lor o pânză albă, goală, menită să se transforme într-o capodoperă, pe care să o admire întreaga lume, iar Dumnezeu să se bucure. Sau, dimpotrivă, într-un kitsch grotesc, spre regres general și osândă veșnică. Tot astfel, părinții se aseamănă unui sculptor genial, care intuiește și vede în cubul amorf de marmură, o viitoare capodoperă sau, în mod contrar, din lipsa sa de iscusință, dalta și ciocanul său distrug materialul care, de altfel, și în formă brută, ar fi avut valoare.

Asemenea artiștilor de geniu, părinții trebuie să își dea silința să desăvârșească operele sau tablourile lor, făcând din acestea icoane minunate, care să reflecte frumusețea Creatorului, iscusința și responsabilitatea educatorilor.

Sfântul Părinte explică astfel înalta vocație ce le-a fost adresată părinților: „După cum pictorii lucrează cu multă grijă și exactitate tablourile, iar sculptorii statuile, tot astfel și fiecare tată și mamă trebuie să-și dea silința pentru desăvârșirea acestor tablouri, acestor icoane minunate ale lui Dumnezeu. Pictorii, în fiecare zi, pun în față lor tabloul și-i dau culorile trebuitoare, sculptorii fac la fel; dau jos ce este de prisos și adaugă ce trebuie. Or, așa și voi, ca niște sculptori, întrebuiți tot timpul vostru liber spre a sculpta statui minunate lui Dumnezeu; îndepărtați ce este de prisos, adăugați ce trebuie și uitați-vă cu grijă la ele în fiecare zi: care este darul natural al copiilor, spre a-l dezvolta, care este defectul, spre a-l îndepărta. Cu multă grijă, în primul rând, alungați din sufletul lor desfrânarea, căci mai cu seamă dragostea trupească tulbură sufletele tinerilor. Dar mai ales, înainte de a gusta din acest fel de dragoste, învață-l să fie cumpătat, să privegheze, să se roage cu stăruință și să-și facă semnul crucii, când spune sau face ceva”.

Așadar, un copil educat moral este o **icoană minunată a lui Dumnezeu**, iar părinții sau educatorii sunt **împărați luminați și artiști de geniu**. Opera pe care o creează nu este doar de ei contemplată, ci de întreaga lume și influențându-o pentru totdeauna, bineplăcând lui Dumnezeu și primind de la El răsplata fericirii veșnice sau a mântuirii.

Putem, astfel, constata că nici un tratat de pedagogie, din vechime sau modern, nu i-a ridicat la așa înălțime pe părinți și pe educatori, la demnitatea de împărați luminați și artiști geniali, actului educării dându-i o semnificație spirituală profundă, nu doar de artă a modelării sufletului copiilor, ci de cale spre mântuire.

Mihaela GRĂDINARIU

POE

Strada își deapănă umbra în jurul
oaselor mele.
Noi rătăcim pe cer ca printr-un pîntec de
mamă.

Tot mai ușor trupul acesta, tot mai grele
Cuvintele peticite în neagra năframă.
Strada se îngustează, cît o sfoară,
cît linia aceea din palmă,
E linia dintre mine-tine, verde și rece.
Umbra mă strigă. În mînă, drept armă,
Îmi port ochiul stîng și miruri dulcele.
Celălalt ochi soarbe lumea cu sete.

Nu mai sîntem acum decît o geană
decolorată.
Cerul ne leapădă rînd pe rînd, pe-
ndelete,
Umăr lîngă umăr: călător, pas și stradă.
Umbra ta mă ia în brațe, cu tot cu lume
și moarte.

Nici nu mai știu cine va scrie poemul pe
sfoară.
Trupul se dă tîrîș la o parte,
Visînd un cer nou, care-o să-l ardă,
care-o să-l doară.

Ziua e un pelican cu o gușă prea plină.
Peștii mă-nghesuie strîns între solzi de
lumină.
Luna-mi ascute cuțitul cu muchii
plăpînde,
Disc abraziv îndreptat spre niciunde.
Ceru-și cîrpește plasa, ochi după ochi,
cu migală,
Peștii, mereu mai flămînzi, îmi cer
socoteală:

*Unde e apa, unde e moartea, unde
pescarul,
Care din brațe e soarele, care cîntarul,
Unde-s gurile așteptînd, cinci mii fără
prunci,
Unde-s nescrisele porunci, reci și adînci,
Unde oare-i Iona, mîntuitorul burților
nesătule,
Unde luntrea lui Caron, durată între
copac și secure,
Unde-s arginții vînzării, rotunzi ca și noi,*

*Unde sîngele pe pieptul copacilor înjugați
cîte doi?*

Apocalipsele promise rătăcesc
între ziua a treia și-a patra.
Dumnezeu îmbracă totul în cuvinte de-a
gata...

Din gușa pelicanului curg ore-n neștire.
Cerul s-a dat pe mîna unui zugrav de
subțire...

Pețitor din ceea lume,
Uită-mi chip și uită-mi nume,
Șterge-mi plînsul de sub urme...

Scrie-mi vise fără ploi,
Ruguri pentru amîndoi,
Foc bolnav ursit la doi...

Dă-mi inel de tămîioară
Peste gîndul rupt din pară,
Focul înghețat de-as-vară...

Dă-mi sărut pe ochi desculți,
Piatra arsă s-o ascuți,
Ursitoare pentru mulți...

Pentru mulții cei din veac,
Duși în scoarța de copac,
Dimineată fără leac...

Lume stoarsă după nor,
Soare putred călător,
Așteptînd alt pețitor...

Trupul meu e o bucată de cuvînt,
decupată aiurea,
Neterminatele mîini tînjesc după
consoane-vocale,
Din mijlocul alfabetului ne strigă
pădurea,
Pădurea aceea căreia îi descîntam de
lingoare,

Trupul tău se risipește între linii și

puncte,
Semnele mirării îți adastă pe buze,
Doar împreună, pe cerul zburătăcit spre
niciunde,
Rescriem biblia mirate, confuze.

Numai la un loc, sub aceeași pleoapă
amară,
Hărțile se balansează înspre alb, într-o
continuă facere.
Mînă în mînă, mutăm iarna în vară,
Îngrămădind peste munți sărbătorile
agere.

Numai trup peste trup, cap și pajură
topite-n țărîină,
Soarele va să nască din nou un alt soare.
Ne-acoperim cu placenta. Rămîne pe-
afară o mînă,
Croind din lumină o haină prea mare.

Trupul nostru, îngălbenit de cuvintele
goale,
Se rostogolește din capcană-n capcană.
Ne împărțim, miridă cu miridă, pe cale,
Cuminecînd timpul flămînd, rană de
rană.

Prin iarna fimbrelor defilăm stingheri,
Golași de haine gri și de cuvinte,
Zăpezile încremenite-n ieri
Decolorează cerurile sfinte,
Și ne mișcăm în cer ca-ntr-un poem
Perfecționist și orb, fără de pată,
Din cînd în cînd, prin crivățul boem,
Trec înger triști pe schiuri de zăpadă...
Noi ținem pasul, cadentat și rar,
Ca un ceasornic încordat prea tare,
Pășim doar înapoi în calendar,
Spre facerea cu gratii de-nchisoare,
Din ce în ce mai mici, ca doi atomi
Desfigurați de frigul din lumină
Cărăm în spate stelele-rizomi
Prin raiul copt ca ostia la cină,
Și ne topim în palma lui Adam,
Nedumerit și singur lîngă șarpe,
Întemnițat de iarna-caimacam,
Arzînd în poartă bibliile albe...

S 7 S

Gabriela CHIRAN

botez

parcă mă încerca o frică... și doar simțeam
că nu Veșnicia mă îmbrățișa ci ziua
joia aceea dezinvoltă

că nu mă strângea la piept – maică a tuturor
și-a nimănui – Natura
ci pomul răvășit (mărul)
de poftă

că jertfă nu mă ceruse – nepăsătoare
crudă
Specia (nu încă)

și ce voiam la urma urmei? făptura în
făptură să-mi cufund
cum preotul
în sfânta scăldătoare
un prunc cufundă

darurile ca *dar*

parcă nu m-ar cunoaște dublul meu social –
nu mă caută nu mă sună nu-mi scrie

și-apoi confuzia uneori e totală: *ea* intră pe
ușă grăbită să se despodobească
de mai mult sau mai puțin reușitele falsuri
– eu ies
tocmai rotindu-mi încă o eșarfă în jurul
grumazului
în jurul meu – gata de balul vesel-agonic al
măștilor –
rotindu-mă iar

nici un salut măcar de bună ziua

chiar darurile ei ale zilei fiecare și le verifică
singură:
dacă nu s-a făcut vreo confuzie la împărțirea
lor dacă nu trebuie cumva
returnate schimbate între ele
dacă sunt cele cerute în vis ori în fapt –
fiecare cu darurile ei

important e că din când în când rar
darurile amândurora devin *darul* ce ne
aduce împreună

spațiu privilegiat

primesc toate ocările toate împușcăturile –
sunt gata: vreau să am și eu
câteva lucruri numai ale mele
așa cum am niște amintiri acolo... altfel
comune de grup colective chiar

– și nu orice amintire: un gest nimicitor un
cuvânt de uitat
altul de ne-uitat o revoluție – numai de
mine asumate însă
nu și de ceilalți care pe deasupra mă mai și
consolează *dacă zici tu...*

bănuiesc că amintirile astea au numai
pentru mine un sens

– dar nu! aici să nu intri ce faci? ai mușcat
din restul de măr!

nu? mă speriasem: are injectat în el un
amestec de singurătate și fugă
al cărui gust sporește... prin neîmpărtășire

de-aceea (ți-am spus) vreau să am și eu
câteva lucruri numai ale mele
care să amâne uitarea să apropie sensul

aeroport

ca pe niște degete – multe multe degete
– de sârmă îți treci prin pletele încălcite
până la călcăie ale propriului gând
curiozitățile

desfaci cu ele cărări – mereu în sus
(imposibil în sus) nebătute cărări

tu nu dar gândul pare mulțumit precum un
câine pe care blând periindu-l îl descoși în
zadar:
nu-ți poate spune de unde vine pe unde a
vagabondat cine-i este stăpânul

curiozitățile se strâng pumn pumnul se
retrage în teaca lui
curiozitățile ațipesc palma se desface
potolită

și tot nu știi până la urmă nimic despre
tine:

cineva... (*nimeni?* ei, nu! cineva totuși)
care trăia... care credea că viața în general
nu e o întâmplare că el însuși nu e un
accident

cineva care își consuma (onest) numai
porția lui de viață
în satul cu deschidere la cer

sărind peste noapte

negre și gândurile astea! din întuneric vin
sau întunericul din ele?

ce pot face-acum? bate-mi Doamne Gând
imaculat în tâmplă:
că nici vietatea ce stă agățată de-un cer
pârjolit nu-i de pluș
nici inima asta aruncată la câini nu e de
silicon câinii nu-s împăiați

(există *aici* așa meschină în costumul
impecabil tăiat o putere mai mare ca Tine?)

să respiri controlat... să activezi o imagine
– din cărți din viață din memoria vârstnicei
tale închipuiri: tranchilizantă să fie!

ah da mânjii aceia care negri născându-se
devin pe măsură ce cresc tot mai albi...

și chiar se face lumină gândurile cresc...
altfel: cenușii gri-perlat apoi albe mai albe

cai înaripați – gândurile dorm sub cupola
unei cești negre

fruct în aparență

are dreptate psihologul: *nu de șerpi îți este
ție frică* știu mie chiar nu-mi pasă de șerpi
ți-e frică numai de frica de șerpi nu de ei ei
sunt mai speriați decât mine

ți-e frică deci de starea de frică de șerpi
da, de un țipăt pe care nu mi-l recunosc
de-acea moliciune șerpuindu-ți prin trup
de jartierele din piele de șarpe sugrumându-
mi genunchii *de loviturile inimii în propria*
cușcă invadată de șerpi nu?

mi-e frică da să nu mă sperie (chipurile în
joacă) rotind de prea multe ori șiragul de
perle în jurul gâtului meu *să nu-ți sară în*
spate de după litera S să nu te tragă apoi
în gaura șarpelui

mi-e frică mi-e frică să fiu față în față cu
frica să-mi iasă în drum pe neașteptate
să-mi șuiere la ureche *de complicități ei*
cărora nici nu le pasă de șerpi ți-e frică
de tine adică de imaginația ta ispitită de
cazuri reale

– o dar mărul dar fructul acesta pare din
punct de vedere al fricii neutru

și dacă mărul e frica încolăcită astfel încât
numai să închipuie fructul?
ei?

O introducere în hermeneutica literară*

Activând, profesional, în cadrul Facultății de Litere a Universității de Stat din Moldova cu gradul universitar de conferențiar și titlul academic de doctor în științe filologice, fiind chiar conducător de doctorat, doamna Victoria Fonari este o personalitate plurivalentă a vieții culturale din spațiul românesc, întrucât evantaiul domeniilor în care se manifestă, cu excelente rezultate, excede cu mult cadrul îndeletnicirilor strict profesionale. Scriitoare prin vocație (poetă, eseistă, prozatoare, membră a Uniunii Scriitorilor din Moldova, doamna Victoria Fonari colaborează asiduu cu instituții mass-media (ziare, reviste, posturi de radio și TV) de pe ambele maluri de Prut, fiind, între altele, membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Pentru cei mai puțini familiarizați cu specificul vieții universitare și îndeosebi cu modalitățile de finalizare a studiilor prin examene care presupun între altele elaborarea și susținerea unor lucrări de licență, masterat sau doctorat, trebuie să spunem că în cuprinsul acestor disertații e absolut obligatorie valorificarea rezultatelor activității proprii de cercetare. Or, după cum bine se știe, *cercetarea științifică* își are rigorile ei, *metodologia* disciplinei în cauză fiind însușită încă de pe băncile facultății. În cadrul facultăților cu profil umanist, mai cu seamă, cum ar fi cele de teologie, filosofie, istorie, filologie, juridică, etc., alături de metode precum documentarea, euristica, analiza, sinteza, statistica, studiul de caz ș.a., *hermeneutica* reprezintă, după părerea noastră, principala cale de cercetare. Așa încât, putem afirma că o scriere având drept obiectiv, mărturisit, inițierea studenților în modalitățile concrete de utilizare a respectivei metode era cât se poate de binevenită, fiind - îndrăznim a spune - de mai multă vreme așteptată... Apariție oportună și chiar inedită, prin titlul ei, în spațiul cultural românesc, **Hermeneutica literară** a doamnei Victoria Fonari reușește să umple un gol - cum se spune - în bibliografia temei, cu atât mai mult cu cât *hermeneutica*, nu doar la noi, se străduiește insistent să accedă la statutul de știință de sine stătătoare, cu trăsături distincte și obiect de cercetare propriu...

Avându-și etimonul în numele zeului grec *Hermes*, mesagerul zeilor și interpretul ordinelor lui Zeus, *hermeneutica* a apărut în secolele XV-XVI, în perioada dezvoltării umanismului renascentist, având inițial ca obiect scrierile clasice ale antichității greco-romane. Ulterior, teologii creștini - preocupați de pătrunderea sensului adevărat al **Scripturii** - au conferit hermeneuticii sensul de *metodă* utilizată pentru interpretarea conținutului Bibliei. Cu timpul, *hermeneutica* își amplifică sfera noțională, având tendința de a da un sens comprehensibil tuturor scrierilor greu de înțeles, devenind astfel o teorie generală a regulilor de interpretare. Astăzi din ce în ce mai frecvent, se vorbește și despre o *hermeneutică a jurisprudenței* și despre una *artistică* fiind înțeleasă ca *metodologie a interpretării* normelor juridice și operelor de artă. „Prin utilitatea ei - precizează, în acest sens, Victoria Fonari -, *interpretarea* reprezintă un fel de răscruce între disciplin e. Universalitatea ei este cât se poate de evidentă”, fiindcă - după cum se exprima cândva un cercetător de pe celălalt mal al Prutului - „oricărui tip de text i se poate aplica o viziune interpretativă.” (1, p. 136) Așadar, avându-și - cum spuneam - etimonul în limba greacă, unde *ermeneutiki* înseamnă „a interpreta”, „a comenta”, *hermeneutica* era, inițial, arta sau știința de a interpreta/comenta textele vechi religioase criptice, în special cele biblice. În ultima vreme însă, se vorbește tot mai mult de *hermeneutica literară*, ca disciplină/ ramură a hermeneuticii generale, dar și ca *metodă de cercetare*, în domeniul științei literaturii, al interpretării operelor beletristice în scopul realizării exegezelor literare. În spațiul cultural românesc - după cum spuneam într-un context anterior - cea dintâi lucrare purtând titlul **Hermeneutica literară** este cea semnată de Victoria Fonari și editată, în 2007, sub egida Facultății de Litere a Universității de Stat din Moldova. Beneficiind de „redacția științifică și stilistică a profesorului universitar Mihail Dolgan”, membru al Academiei de Științe din

Moldova, **Hermeneutica literară** este nu doar o cercetare teoretică, temeinic documentată, ci și un prețios auxiliar didactic, oferind studenților numeroase *teste* destinate verificării cunoștințelor în scopul unei cât mai obiective/ exacte autoevaluări. Extrem de bine asimilată și valorificată în cele nouă capitole ale cărții, *bibliografia* atașată la final de volum și cuprinzând nu mai puțin de 80 (!) de titluri, atestă faptul că, pentru Victoria Fonari, hermeneutica, în general și cea literară, în special, au constituit obiectul unor preocupări constante și îndelungate. În viziunea diacronică a Victoriei Fonari, care urmărește evoluția ideii de hermeneutică literară din vremea „exegezelor homerice” și până azi, „hermeneutica filologică literară coabitează cu hermeneutica teologică, juridică, filosofică, istorică, cu toate disciplinele care se ocupă cu editarea, critica și interpretarea istorică a textelor!” Afirmând, peremptoriu, că „hermeneutica este știința interpretării”, (2, p. 4) autoarea întreprinde, în cele ce urmează, o trecere în revistă quasiexhaustivă a definițiilor încercate de cercetători congeneri nu doar din spațiul cultural național, ci și din cel european. Am reținut, de pildă, poate și pentru *poeticitatea* ei, definiția lui Peter Szondi (a cărui lucrare a și fost tradusă de autoare dintr-o variantă italiană), care spunea că hermeneutica literară „este știința interpretării care, dacă nu presupune o supraapreciere a filologiei, își dorește însă o logodire cu estetica.” (3, p. 13)

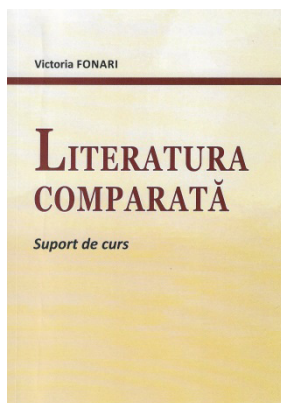
Lucrarea lui P. Szondi fusese tradusă în italiană în 1979 și e de menționat că, la mai puțin de un an distanță, apărea, în România, o valoroasă contribuție în domeniu datorată esteticianului Adrian Marino și consacrată investigării hermeneutice a operei lui Mircea Eliade. În capitolul introductiv din **Hermeneutica lui Mircea Eliade**, care ar putea fi intitulat **O hermeneutică a hermeneuticii**, esteticianul român formulează, pentru disciplina respectivă, această definiție: „Hermeneutica este, pe scurt, o metodă de descifrare” și „clarificare” a „textelor”, metodă ce se cere ea însăși „descifrată” și „clarificată” atât în cauzalitate, cât și în mecanismul său obiectiv de funcționare.” (4, p. 30) Referindu-se, apoi, la stadiul incipient al hermeneuticii la noi, Adrian Marino afirmă: „Situația hermeneutică în cultura și critica românească este departe de a fi clarificată. De fapt, hermeneutica - chiar și în înțelesul său tradițional de disciplină a „interpretării”, de teorie și tehnică obiectivă a „exegezei” - nu este nici măcar bine cunoscută.” (4, p. 15) Constatarea lui Adrian Marino vizavi de penuria cercetărilor hermeneutice din spațiul cultural românesc a reprezentat pentru Victoria Fonari, după cum însăși mărturisește, „un îndemn pentru apariția acestei cărți”, în care își propunea să prezinte „câteva optici de interpretare, din perspectiva relevării diverselor modalități de investigare a unei opere literare” (2, pp. 7-8) În ceea ce ne privește, trebuie să spunem că **Hermeneutica literară** a Victoriei Fonari ne este deosebit de utilă în contextul preocupărilor noastre de critică și istorie literară, cum ar fi, actualmente, cercetarea/ investigarea creației poetice a lui Nicolae Dabija. Misiune deloc facilă, dacă nu cumva chiar dificilă și ingrată, întrucât asupra operei poetice a lui Nicolae Dabija s-au aplecat, anterior, numeroși critici și istorici literari de notorie competență profesională. Va trebui poate chiar să „dialogăm” sau să polemizăm cu unii dintre aceștia. Or, avantajul adoptării metodei hermeneutice constă tocmai în faptul că „hermeneutica face parte din puținele științe care - după cum ne încurajează autoarea **Hermeneuticii literare** - acceptă antinomia interpretativă”, deși uneori „dialogismul în acest context este identic cu polemica.” (2, p. 6) Rolul nostru în cadrul proiectului de cercetare pe care-l preconizăm - ca de altfel, al oricărui critic și istoric literar - va fi, așadar, acela al unui comentator obiectiv, neutru, al unui interpret, într-un cuvânt - al unui *hermeneut*. Iar „hermeneutul - conchide Victoria Fonari - va fi acel *translator* care va explica valoricul

fie condiționat de timpul scrierii, fie reactualizându-l la sensurile timpului”, întrucât „conceptul de *operă deschisă* (Umberto Eco) este propriu atât cuvântului artistic, cât și celui critic.” (2, p. 7) În sfârșit, cu privire la varietatea de opinii care se emit, de regulă, de către diverși critici, asupra unei opere literare, autoarea **Hermeneuticii literare** e de părere că această diversitate de păreri „este și un rezultat al tehnicii de interpretare”, deși de fiecare dată „se ține cont de valoricul atât al discursului, cât și al textului cercetat”. „Fiecare interpret - continuă autoarea - este demn de textul pe care îl analizează, valoricul atât al textului cât și al interpretului va consta în măiestria *descoperirii neclarului* din text. Or, textul necesită forța interpretării atunci când există opacitatea înțelegerii.” (2, p. 7)

Nu putem încheia aceste sumare considerații referitoare la *hermeneutica literară* ca *metodă de cercetare*, înainte de a evidenția preocuparea Victoriei Fonari de a argumenta importanța cunoașterii hermeneutice, menite a favoriza interesul studenților de la facultățile umanistice. „Metodologia - scria, mai recent, Victoria Fonari în *preliminării* la cursul său de **Literatură comparată** - se bazează pe analiză, investigație și estimare. Studenții vor avea posibilitatea de a-și verifica lecturile, de a sonda cum lucrează subiectele antice în literatura română, de a elabora propriile observații, de a-și structura interpretările comparative în baza aplicării diverselor metodologii propuse de cercetători și de a-și completa registrul și abilitățile de interpretare axiologică.” (5, p. 6) Constant interesată de alinierea învățământului universitar din Republica Moldova la *Procesul de la Bologna*, Victoria Fonari pledează pentru armonizarea învățământului

universitar de la noi cu cel european, acest proces de sincronizare fiind reclamat, și chiar impus, între altele, de incontestabilul fenomen al globalizării. În contextul acestor realități, „cursul de hermeneutică literară - observă, justificat, Victoria Fonari - persistă în multe universități de prestigiu și contribuie la conștientizarea conceptului umanist de educație, bazat pe dimensiunile investigării europene.” (2, p. 9) Prin aceste meritorii contribuții de hermeneutică literară și de literatură comparată, Victoria Fonari se alătură unor congeneri cu preocupări similare de la alte universități din spațiul spiritual românofon (București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara și Bacău), înscriindu-se în ilustra serie a hermeneuților români, inițiată în interbelic, de Mihail Dragomirescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic, George Călinescu, continuată în epoca postbelică de Tudor Vianu, Alexandru Paleologu, Eugeniu Coșeriu, Adrian Marino, Vasile Lovinescu și onorată, ulterior, în contemporaneitate de însemnatele contribuții datorate lui Ioan Petru Culianu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Adrian Dinu Rachieru, Lucia Cifor, Nicolae Râmbu, Aurel Codoban, Iliana Grigoriu, Florin Faifer, Nicoleta Popa, Blănariu ș.a. Și încă ceva. Într-un remarcabil eseu intitulat **Hermeneutica literară între vechile și noile paradigme epistemologice din științele culturii**, eminentul hermeneut ieșean Lucia Cifor deplânge, cu îndreptățită justificare, faptul că, spre deosebire de țările din Apusul Europei, în cele din Est - „subjugate” decenii de-a rândul de structuralismul neopozitivist - *hermeneutica literară* nu se află încă între „disciplinele academice”, care să se studieze adică în universități. Iată de ce, considerăm că **Hermeneutica literară** a Victoriei Fonari constituie, subliminal, și o bine-cuvenită pledoarie în favoarea introducerii *hermeneuticii literare* în *curricula* Facultăților de Litere din universitățile de pe întreg spațiul cultural românofon (de pe ambele maluri de Prut) și nu numai...

1. Nicolae Râmbu, **Prelegeri de hermeneutică**, Buc. Editura Didactică și Pedagogică, 1998.
2. Victoria Fonari, **Hermeneutica literară**, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, 2007.
3. Peter Szondi, **Traduzioneall' ermeneutica letteraria**, Parma, 1979. Apud: Victoria Fonari, op. cit., p.4
4. Adrian Marino, **Hermeneutica lui Mircea Eliade**, Cluj-Napoca, Editura „Dacia”, 1980.
5. Victoria Fonari, **Literatură comparată**, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, 2018.
*) Victoria Fonari, **Hermeneutica literară**, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, 2007. 114 p.

Ștefania HĂNESCU

Poesie

apus țândări

intru adânc în potopul meu de umbre
ca lama plugului în pământ reavăn
- plugarii strănută de stârnesc larma
cocoșilor de munte -
puzderie de stele îmi răcăie albiile
cern nepăsarea unui colț de lună
cu sita începutului de zi

de unde mă culeg
când apusul
mi se întoarce țândări?

zorii se desfac anevoie
cum ai dezghioca un morman de nuci cu
vârful cuțitului
bine împlântat în șanțul subțire

ielele mai pârjolesc
balansul sărat al căderii în sine
capcanele zilei cu parfumul rotund
al bomboanelor de ciocolată

pun degetul pe buze: șșșșt
mă aștern pe cele cinci ceasuri ca pe-un
pled:

clovnii, leii, cercul de foc
magicianul cu buze roșii, roșii
căpățâni de sori pocnind pe cupolă
ca niște pepeni prea copti...

azi

Plouă
ferestrele par mai înalte
ca ieri
și mai întunecate
azi sunt doar
o pasăre albă, înghețată
căreia trilul i-a alunecat fără veste
pe gât ca o băătură uleioasă
prelungindu-mă dincolo de vedere
printre toanele timpului
gata să-i tivesc străveziul
cu ce am ajuns să cred că pot fi
de-o vreme frisoane îmi zgâlțâie ungherele
și sar branulele pe rând

atâta cât e
căldura n-o mai împart cu nimeni

Linia vieții

prin podul palmei plouă mai abitir
„ca în luna lui marte”
până la genunchi apa i-a ajuns
până la mijlocul subțire de clepsidră
iat-o țâșnind
trup de femeie tânără ce crește din valuri
unduioasă și alta
cerne spaima roșie a vidului
arvunește cu ceasuri mici
ieșirea din armura corai
sunt eu
sunt ea,
scrutătoare și
zveltă
- cântul presurei acrobate
atârând de cabluri electrice -

pe cerul palmei strigătul lui Argus
și dimineața de mâine
în locul dimineții de azi
ca pe o tablă negurie de șah

Letargie

îngeri letargici atârnați de
gândurile mele cu ramuri vii
ce îmbracă aerul
ca fumul din cădelniță
ramuri tremurânde
învelite bine în două rânduri de pături
pufoase
într-o noapte pufoasă
cu bufnițe ce-și strecoară
prin ferestrele înalte
rotundul întărit al privirii

îngeri cu beteala zigzagată pe canatul
ferestrei
sufală peste cântecul găuit ca-ntr-o supă
fierbinte

cuvinte țâșnite în unghi drept
cocori paralizați
spaime înghețate
pe glezna străvezie

prin care urcă în măduva gândului
ca-ntr-un lift mirosul de păcură
al conturului gol

Metamorfoză

din prag
doar zborul în unghi îl zăresc
ochindu-mă zgomotos
ca botul unei nave răsucite de vânt
mi-au înțepenit călcâiele în scândura lată
s-au ascuțit ca lama unei toporiști

aerul bolborositor
amețind doi îngeri triști
moșește metamorfoza ciudată

zigzag

zigzagul
serii
ca un ornament de Crăciun
curmă sprintar
podul palmei
răscolind tăcute cotloane
cu urme de zi-fagur
din care mă pregătesc să mușc
dar îi pocnesc încheieturile
ca unui strai putred
și eu mă găsesc același
bănuiț indecis
visând să irupă havuz

dimineață amnezică

îmi plouă în toate chiliile
dar mai zâmbesc încă
fluturii din oase își agită aripile-bisturiu
înaintează încet ca o navă
scăpată de vigilența turnului de control
sunt pe cont propriu
și cred că pot roti aisbergul în altă direcție
chiar o ia într-acolo
un timp răsuflu ușurată

dimineața amnezică
mă îmbrânțește din nou pe trepte
tic-tac, tic-tac....

Emanuela ILIE

„Mi-am iubit boala, mi-am iubit cancerul, mi-am iubit suferința...” Mioara Grigore, în lupta cu Marele Împărat al maladiilor

În deschiderea unei mici serii de articole dedicate unor atașante *Confesiuni din(acolo de) infernul corporal (I-II)*, apărute anul trecut în „Convorbiri literare”, arătăm funcția de revelator contextual¹ care îi este atribuită cancerului, poate cea mai temută boală individuală. Practic, fiecare pacient erijat în scriitor este tentat la un moment dat să înregistreze nu atât simptomatologia, cât tratamentul îngrozitor, pre- sau post-operator, într-o manieră aproape... medicală, contextualizându-și experiențele spitalicești într-o manieră fidelă, care să îi permită cititorului inclusiv plasarea exactă în istoria medicală a cancerului. Spre ilustrare, iată doar fișa întocmită de Loredana Caia, în volumul *Despre cancer și alți demoni*: „E o boală grea și pentru că are un leac la fel de fioros ca și numele în sine al bolii: chimioterapia. Iar chimioterapia aceasta, deși te poate vindeca și știi că îți este soluția salvatoare, poate chiar singura soluție salvatoare, are totuși efectele ei secundare multiple, de necontestat, care o fac să fie privită cu reticență. (...) Majoritatea dintre ele sunt temporare, dar sunt și unele permanente. Dintre ele, cele mai cunoscute sunt: pierderea părului, greață, vomă, amețeli, dureri atroce de cap, febră, frisoane, transpirații, modificări ale culorii pielii, înnegrirea unghiilor, ruperea și căderea unghiilor, dureri de oase (a se citi că stai pe pat și simți că ți se rupe tibia de durere), fragilizarea venelor, afectarea vezicii urinare, constipație sau diaree, pierderea poftei de mâncare, afte bucale, afectarea smalțului dinților, anemie, funcții locomotorii afectate, dureri abdominale, reacții alergice... Ca să nu mai vorbim de distrugerea iremediabilă a oricărei emoții pozitive și a celui din urmă sentiment de liniște sufletească. Nu degeaba a fost comparată, de însuși inventatorul ei, cu un elefant într-un magazin de porțelanuri.”²

Invarianții structurali (cf. Adrian Marino) ai reprezentării confesive a cancerului vizează frecvent definirea bolii (*alteritate demonică*), impactul ei halucinant asupra corpului, fizic sau psihic (*devastare*, cu toată seria sinonimică), lupta medicală cu agresorul (*intervenție, radio- și chimioterapie*), soluțiile de supraviețuire spirituală (*recluziune, scris, dar și credință*). Sensul pattern-ului reprezentării cancerale este însă strâns legat de avatarurile, surprinzătoare sau previzibile, ale acestei forme de alteritate corporală. Pentru că, deși nu își propune explicit, fiecare autoare de text ce poate fi citit ca un *cancer narrative* ajunge să circumscrie, pe spații de întindere variabilă, profilul amenințător al dușmanului care atacă insidios. Veritabilul Suprapersonaj al textelor la care mă refer aici este cancerul. Indiferent de aparențele narative sau lirice pe care le îmbracă opera confesivă (pe spații întinse, unele putând fi citite ca basme construite în jurul clișeele tematice ori structurale cunoscute, altele ca secvențe de doliu turnat pe tipare poetice, într-o scriitură similară, ca finalitate, tulburătorului *Kaddish* al lui Leon Wieseltier), cancerul rămâne temutul ei catalizator, agresorul întotdeauna prezent, străinul găzduit fără voie într-un spațiu intim transformat în câmp de luptă: „Boala este trăită ca un corp străin în care el [pacientul, n. mea, E. Ilie] nu se recunoaște, și contra căruia este invitat « să se lupte ». Perceperea ca a lui a acestei aventuri poate întârzia sau niciodată sosi. El mășcăluiește alături de ea ca și cum ar fi un altul.”³

Din rațiuni evidente, puține sunt scriitoarele de azi care se încumetă să își transforme această aventură identitară absolut teribilă într-un catalizator estetic. Cu speranța, uneori mărturisită, de a-și salva sau măcar de a-și reflecta propriile corpor(e)alități devastate în corpuri textuale care, la limită, să probeze supraviețuirea Spiritului în fața oricărui flagel biologic. În revista „Convorbiri literare”, am prezentat spre finele anului trecut două asemenea texte de graniță, născute din lupta cu maladia încoronată, (ne)oficial, *Marele Împărat al bolilor*⁴: *Care dintre noi. Which one of us* (Editura TREI, București, 2018), de Chris Simion-Mercurian și *Întoarcerea din Iad. Jurnal* (Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Florentina Tomiță,

Editura Eikon, București, 2018) de Camelia Răileanu. În cele ce urmează, voi analiza o altă confesiune de veritabil hotar – nu numai scriptural, ci și ființial vorbind: *Cancerul, dragostea mea* (Editura Predania, București, f.a.) de Mioara Grigore.

Indiferent de echivalentul sintactico-morfologic al construcției plasate peritextual - atribut apozitional ori substantiv în vocativ adresat unui partener de dialog erotizat – titlul acestei mărturii cu totul neobișnuite șochează doar până iese la iveală profilul spiritual aparte al acestei autoare. Profesoara de religie în mediul rural, căsătorită cu un coleg profesor de matematică, fericita mamă a cinci copii, pe deplin convinsă de sacralitatea căsătoriei și cea a maternității, își asumă și suferința, de la un punct încolo, cu o seninătate exemplară. Ba chiar, ca să folosesc o sintagmă a lui Dan C. Mihăilescu, și ca pe un fel de vămă exemplară. Având de altfel în vedere felul în care criticul i-a receptat cartea⁵, sunt de altfel sigură că, dacă eseistul interesat de vămile feminității exemplare ar fi dedicat un capitol și bolii – alături de castel, bibliotecă și pușcărie⁶ –, *Cancerul, dragostea mea* ar fi ocupat de bună seamă în el un loc privilegiat.

Spre deosebire de orice altă operă născută dintr-o suferință similară, confesiunea de criză a Mioarei Grigore se îmbină până la identificare cu jurnalul vieții de familie. O viață de familie pusă integral sub semnul dăruirii până la sacrificiu în numele iubirii. Fapt

absolut firesc, dacă luăm în calcul faptul că autoarea acestei cărți autobiografice își asumă, înainte de orice altceva, maternitatea ca unic dat existențial împlinitor⁷. Cei cinci copii, veniți în doar șase ani și jumătate (Maria, Antonie, Nectarie, Macrina și Iustina) „dintr’o altă lume, o lume aparte, veșnică, o lume ce parcă o primisem în dar”, îi întregesc existența și-i oferă, măcar temporar, iluzia unei fericiri totale. Fragilitatea acestei construcții idealizate este dovedită atunci când realitatea corpului gravid și a corpului care alăptează (uneori în același timp) este brutal suprapusă peste și înlocuită cu o altă formă de graviditate.

Suprapunerea alterității corporale patologice peste aceea a alterității trupești celei mai fericite nu este nouă. În esul pe care l-am mai citat, Susan Sontag apelează, neașteptat, la imaginarul (pre) maternității pentru a defini maladia radicală: „cancerul este o graviditate demonică”⁸. Lăsând la o parte duritatea extremă a formulei, cu care o femeie care a experimentat cel puțin o dată mirabilul gravidității dorite nu poate fi ușor de acord, trebuie să recunosc faptul că, paradoxal, în cazul Mioarei Grigore o asemenea echivalare are o oarecare legitimitate. Scriitoarea însăși sugerează o oarecare continuitate între graviditatea normală și (pseudo)graviditatea patologică, atunci când își detaliază seria de experiențe corporale radicale pe care le trăiește fără senzația unei

rupturi sau discontinuități între ele. Refuzând, inițial, să accepte noua corporealitate, încărcată patologic, a femeii, și soțul se agață cu toată ființa de o imposibilă prelungire a micului paradis familial în care s-au izolat imediat după căsătorie: „Ce poate să fie asta, dragostea mea?!”, îmi întreb eu soțul mai mult decât consternată, în timp ce mă pipăi pe sânul stâng. Un nodul imens, de aproape patru centimetri, își făcuse dintr’o dată loc pe sânul meu, explodând cu o vitalitate imposibil de controlat. Eram în luna a șaptea, gravidă cu Iustina. „Stai liniștită, iubita mea”, mă asigură extrem de calm soțul, „probabil hormonii de sarcină. O să punem foaie de varză și se va retrage.” „Sigur va fi bine...”, îi zâmbesc eu mai mult decât forțat, parcă spre a-l liniști mai mult pe el decât pe mine. Durerile încep să-și facă simțită prezența. Din acea zi, timp de un an și nouă luni cât am născut-o și alăptat-o pe Iustina, foaia de varză îmi devenise aproape consubstanțială. Nu era zi să nu mă înfășor cu ea, pe sân, pe gât, spate, braț. (...) Câteodată, durerile deveneau aproape violente în sânul stâng. Viorel îmi cumpărase un fel de pompă mecanică cu care scoteam laptele. Odată cu laptele scoteam niște urlete cumplite. Nu credeam să doară așa de tare, dar nu mă lăsam. Luptam pentru fiecare picătură. Pentru mine acest lapte devenise sinonim cu viața.”

Ignorată cu încăpățănare numai pe perioada sarcinii și a alăptării, posibilitatea unei mutații cu adevărat radicale a condiției corporale devine o realitate cumplită după ce mama nu mai poate invoca scuza alăptatului – recunoscând în același timp, fără drept de apel, *Supremația nodurilor*. Imediat după biopsie și confirmarea diagnosticului necruțător, la fel ca majoritatea bolnavilor tineri confrunțați cu această formă de alteritate radicală care este cancerul, Mioara traversează mai întâi spectrul de stări întunecate pe care doar în momentul recapitulării scripturale și-l va recunoaște cu luciditate drept o formă de infern existențial: „Peste două zile avea să fie ziua Învierii Domnului. În mine însă nu învia nimic. Aveam să descopăr însă ceva: aveam să descopăr iadul din mine. Cu el aveam să mă lupt în primul rând, și abia mai apoi cu boala”. Iadul interior înseamnă, firește, nu spaima de neantizare ori de singurătate radicală (credința îi rămâne neștirbită), ci groaza propriei transformări într-o alteritate atavică. Până să ajungă la o anulare retroactivă a răului⁹, Mioara Grigore și-l asumă și chiar interiorizează. Simpla posibilitate a existenței unei asemenea prezențe străine, potențial ostile – căci provocate de un operator demonic – este suficientă pentru ca autoarea textului autobiografic să retrăiască emoții dintre cele mai puternice, transpuse în plan fiziologic. Iată, spre exemplu, frigul puternic și frica malformantă: „Dintr’o dată, ca din senin, mă cuprinsese un frig... un frig atât de puternic, încât îmi clănțneau dinții în gură. Sau poate nu de frig tremuram, ci de frică... O frică ce-mi inunda ființa și care avea să mă definească în totalitate de atunci încolo. Din acea noapte, am știut că o parte din mine a murit. Cu totul, iremediabil, fără putință de tăgadă. Din acel moment, în mine avea să se nască o altă ființă, una care avea să-mi repugnă total. Frica aceea avea să scoată din mine tot ceea ce era mai grobian, mai primitiv.” Li se adaugă, rând pe rând: „greața inumană, totală, devastatoare”, certitudinea unei feminități mutilate pe veci, odată cu extirparea sânelui bolnav („De acum încolo n-aveam să mai fiu cu adevărat soția soțului meu și, mai dureros, n-aveam să mai fiu mămică cu doi săni”¹⁰), tentația uitării și refuzul de a mai lua în calcul recidiva: „Mă complăceam în iluzii și gânduri frumoase, și-mi spuneam: « Am cinci copii, totul a fost un vis urât... au atâta nevoie de mine... » Și mergeam la fiecare sfârșit de săptămână la Mănăstirea Ghighiu, la icoana făcătoare-de-minuni a Maicii Domnului. Îmi dădea atâtea speranțe, mă privea cu atâta blândețe... Dar eu, în continuare, refuzam să mai lupt, refuzam cu obstinație să cred că de fapt cancerul mă părăsise, că nu plecase din ființa și din celele mele, că făcea atât de adânc parte din mine încât devenise practic una cu »

» mine, îmi devenise consubstanțial.”

Nu lipsesc nici rușinea și dezgustul de sine, ultimul împins până în deznădejdea neagră, determinată de convingerea propriei inutilități domestice și mai ales de transformarea propriului trup într-unul muribund, aproape de limita putridului. Pentru a-l descrie, Mioara Grigore apelează la imagini din sfera semantică a rezidualului sau chiar a excrementalului. Mai ales pus lângă acela al inocenței sacrificate, tabloul mizeriei fiziologice este teribil: „Îi munceam mult. La curățenie, la mâncare, la îngrijire de bolnavi. Mama mea de 80 de ani căzuse la pat. Maria și Macrina îngrijeau, de fapt, două muribunde. Când veneam de la citostatice, strigam: « Măriuța, adu-mi o găleată, repede ! » Mama o striga și ea : « Măriuța, adu-mi olița ! » Și așa, Maria, oscilând între mine și bunica, o văd că ridică ochii spre cer și, cu o față radiind de bucurie, îmi zice: „Mami, mami, știu ce-o să mă fac în viață... o să mă angajez la pompe funebre. Simt că mi-am găsit vocația”. O priveam cum duce olița, cum duce găleata, cum duce povara a două bolnave. Între timp, pe partea cu sânul extirpat, mi se umflase foarte mult și mâna... Mi se scosese douăzeci de ganglioni și limfa nu se mai drena. « Ați dat în elefantism », mă anunță doctorul, pe un ton cât se poate de serios. Mâna mi se umfla pe zi ce trece, devenea odioasă. Parcă era într-adevăr trompa unui elefant (...) Pe de altă parte, de la citostatice, unghiile mi se învinetiseră și începuseră să cadă. Aveam de acum unghii maro, negre, vineții ... toate culorile. Dar nu asta era problema, problema mare era că-mi miroseau groaznic mâinile, unghiile îmi miroseau a hoit. Parcă putrezeam de vie. Îmi era atât de rușine când soțul și copiii mă strângeau în brațe...”

O asemenea asociere nu este singulară în cartea Mioarei Grigore. Deloc întâmplător, și uvertura cărții, intitulată *Cădere*, mizase tot pe descrierea unei scene îngrozitoare, care o avusese eroină pe micuța Mioara: la șapte ani, jucându-se într-o curte părăsită dintr-un sat de lângă Târgoviște, fetița căzuse într-o latrină și aproape murise în „acea mare de mizerie fetidă”, în „marea aceea nesfârșită și fetidă de caca”; se salvase însă în ultimul moment, agățându-se de o creangă care îi permisesse să își ridice capul deasupra dejecțiilor și să scoată un urlat inuman, auzit până departe. Interpretată inițial de naratoarea însăși ca „partea mea de chin salvator, bucata mea de eternitate, minunea pe care Dumnezeu o săvârșise cu mine atunci când mă așteptam cel mai puțin”, zbaterea în groapa cu dejecții devine, pe parcursul cărții, o imagine simbolică a maculării ființei, a coruperii ei cu prea-uman. Dar prea-umanul, pentru această femeie evlavioasă, nu înseamnă decât adâncirea într-o iubire pătimașă, posesivă, totală: „Aveam să trăiesc. Să trăiesc lângă cinci copilași pe care-i alăptam și-i iubeam mai presus de orice... Noaptea, când îi adormeam, legănam sau alăptam, îi număram și parcă-mi păreau precum piticii din pădure. (...) Îi priveam pe toți cinci și parcă erau toți veniți dintr’o altă lume, o lume aparte, veșnică, o lume ce parcă o promisem în dar. Li strângeam pe toți la piept de parcă îmi aparțineau cu totul, considerându-i ai mei și numai ai mei. Cred că-i iubeam mai presus de Dumnezeu. Nu știam unde e granița cu adevărat. Nu știam unde să mă situez.”

De aici la echivalarea cancerului cu o pedeapsă pe deplin meritată de femeia care ajunge să își reproșeze inconștiența de se crede unic stăpân peste darul vieții – redat, miraculos, la vârsta de șapte ani – nu e decât un pas: „Greșisem atât de mult... nu-mi aparținea nimic, nu era nimic al meu... nici ei, nici viața lor, nici măcar viața mea nu mai era a mea. Doar frica îmi aparținea.” Din nou, deloc paradoxal, cea care o salvează de frica depozitării totale, dar și de catalizatorul acestei teribile frici, este tot dragostea creștină. Pentru femeia evlavioasă, convinsă că „numai Dumnezeu e prima și ultima mea frontieră”, iubirea de inspirație divină este singura cale de a rezista în fața ispitelor, mai mici sau mai mari, cu care i se confruntă nu numai trupul (de la pofta, singulară și neverosimilă, de a gusta cârnați de Pleșcoi sau nevoia de a bea dintr-un vin pe care organismul îl resimte ca pe „sângele meu primordial, felul meu de a fi și de a exista” până la tentația renunțării la luptă). Și tot ea îi fortifică spiritul în toate probele de anduranță, deopotrivă corporală și emoțională, pe care Mioara este silită să le dea într-o existență înțeleasă, finalmente, ca o *via crucis*. Una străjuită, însă, de câțiva prieteni văzuți ca niște oameni-înger, „cu aripi imense și zâmbete serafice” (Egreta, Bucuria, doamna notar,

preotul) și vegheată, aproape apostolic, de o familie de o luminozitate într-adevăr fără egal în literatura noastră confesivă: „Doamne, cum m’au mai ținut în viață rugăciunile lor curate, inocente, rugăciuni de copii vulnerabili, speriați, miiloși și maturizați înainte de vreme... Cum mi-au mai absorbit apa din plămâni mânuțele lui Nectarie mângâindu-mi chelia, sacii cu sare încălziți ai Mariei puși pe pieptul meu, informațiile lui Antonie, citindu-mi din enciclopediile lui la 11 noaptea, masajul Macrinei în tălpi și pe spate, poveștile Iustinei, și mai ales îndărătnicia soțului de a lupta până la ultima picătură pentru viața mea, îndărătnicia lui de a nu lăsa nimic să ne despartă.”

Simbolic, dacă reflectarea scripturală a acestei existențe exemplare începuse, cum am văzut, cu o *Cădere* în rezidualul asociat, metaforic, visceralului sau prea-umanului, ea se încheie cu scena unei înălțări simbolice. Anticipată de *Zborul* prin raiul visat în timpul intervenției de extirpare a tumorii, înălțarea descrisă în miezul capitolului final, *Undeva, între o inimă sfâșiată și măreția unui munte*, e construită tot pe tiparul unei narațiuni inițiatice: la rugămintea copiilor și aproape purtată de ei pe brațe, Mioara începe să urce pe un munte care îi oferă prilejul de a-și redefini urcușul existențial ca pe unul al confruntării cu semnul fundamental schimbat. „Ca de obicei, tremuram toată. Nu mă țineau genunchii, picioarele, inima. Eram la aproape patru ani de la lupta cu această boală necruțătoare și onorantă, totodată, cancerul, cancerul... coșmarul din care nu

mă mai trezeam și totodată dragostea mea, pentru toți oamenii eroi din viața mea, toți acei oameni care aveau să lupte cu mine în prima linie a frontului și aveau să încaseze aproape toate gloanțele durerii în locul meu. Toate tancurile metastazelor trecuseră peste ei, dar ei tot nu renunțau, tot rezistau pentru mine pe câmpul de luptă, în zona minelor cancerului meu.”

Împărțindu-se, cu egală feroare, între *eros* și *agape*, Mioara își poate pentru prima dată asuma cancerul (dușmanul necruțător de altădată a devenit *cancerul meu*), ba chiar îl poate privi ca pe o formă de iubire. Abia acum se simte, în sfârșit, complet vindecată sufletește¹¹ și în consecință pregătită pentru ultima epifanie, cea așteptată practic de-a lungul întregii vieți. Reflecțiile consemnate în pagina finală din *Cancerul, dragostea mea* cristalizează această certitudine în cuvenita retorică religioasă: „Privesc din nou crucea din vârful muntelui. Gândul îmi zboară rapid la creanga apărută în wc-ul copilăriei mele, la creanga aceea apărută la vârsta de șapte ani, care avea să mă tragă la viață, la aer și la lumină. Nu știam de ce n-am murit atunci... privesc la toți cei cinci copilași ai mei. Privirile lor parcă mă imploră să mai rezist, să mai respir încă. Sunt plină toată de dor, mă ridic cu greu și încep să urc din nou... puțin câte puțin... Sunt trasă în sus pe puterea crucii, sunt trasă în sus de dragostea copiilor și a bărbatului meu. „Slavă Ție, Doamne!”, mai apuc să zic, și pentru prima dată mi-am iubit boala, mi-am iubit cancerul, mi-am iubit suferința, suferința care de acum parcă era brăzdată de frânturi de bucurie. Urcam... urcam... urcam spre cer, urcam spre asumare... urcam spre cruce...”

Superba carte a Mioarei Grigore jalonează un destin cu totul excepțional și pecetluiește un crez de o puritate

(aproape) diamantină. Acela care vede în dragostea creștină singurul antidot cu adevărat eficace împotriva putreziciunii trupului și a mortificării spiritului.

1 Preluând opinia lui Rosenberg, Cristina Vidruțiu vede în ciumă „un revelator al unui anumit context istoric (medical, politic, cultural)” – în *Imaginarul epidemic. Reprezentări istorice și metaforice ale ciumei în literatură*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, p. 40.

2 Loredana Caia, *Despre dragoste și alți demoni*, Cuvânt înainte de Dumitru-Constantin Ducan, Editura Școala Ardeleană, 2017, pp. 81-82.

3 Christian Biot, Françoise Guinard et Françoise Hortala, *Mourir vivant*, Les Éditions de l’Atelier/Éditions Ouvrières, Paris, 1996, p. 152.

4 Acesta este chiar supranumele pe care i-l atribuie cercetătorul american de origine indiană Siddhartha Mukherjee, autorul uneia dintre cele mai consistente cărți despre cancer, pentru care a primit inclusiv Premiul Pulitzer pentru Non-Ficțiune, *The Emperor of All Maladies: A Biography of Cancer* (Scribner, 2010).

5 V. textele de însoțire de pe coperta a IV-a, ce reproduc fragmente din discursul criticului, rostit la lansarea din librăria Sophia (16 mai 2014), dar și din prezentarea cărții în emisiunea „Omul care aduce cartea”, de pe 27.06.2014: „Este o carte absolut specială, singulară în toată viața mea. Orice ziarist normal care se respectă ar începe în funcție de talentul lui și ziarul la care lucrează cu o serie de epitețe maxime și superlative absolute de genul: cutremurător, muștor, amețitor, tulburător, zăpăcitor. Eu am preferat termenul pilduitor.”; „În acești 14 ani am prezentat aproape 3500-4000 de cărți, niciodată nu am avut o asemenea carte. (...) O astfel de carte care te îngenunche m-a făcut praf, pur și simplu m-a umilit în cel mai înalt grad.” etc.

6 Dan C. Mihăilescu, *Castelul, biblioteca, pușcăria: trei vămi ale feminității exemplare*, Editura Humanitas, București, 2013.

7 Alegând un tip de scriitură apropiată, ca formulă, de autobiografie, autoarea opului *Cancerul, dragostea mea* are de altfel tendința firească a *centralizării* proiectului de eu pe care ni-l propune: „Autobiografia este, într-un anumit fel, simbolul *idealului atins*; jurnalul exprimă *raportul mobil* al eului cu ținta spre care tinde. În jurnal, totul pare simultan, în timp, ca și în spațiu. Ființa este robită actualității, multiplelor ipostaze ale realității înconjurătoare.: privirea trece de la un amănunt la altul, descoperind încă mereu și mereu alte amănunte: o gândire care *pulverizează* realul, în timp ce autobiografia îl *centralizează*.” (Ioan Holban, *Literatura română subiectivă de la origini până la 1990. Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2007, p. 14).

8 Susan Sontag, *Boala ca metaforă. Sida și metaforele ei*, traducere, prefață și tabel cronologic de Aurel Sasu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 21.

9 Sintagmă pe care am preluat-o din excelențul studiu al lui Mircea Mihăieș, care valorifică opinia Annei Freud despre procesul de *recriminare profilactică*: „Amintirea retrospectivă a răului, ca și refularea, proiecția, întoarcerea către sine, transformarea în contrar, toate aceste recriminări profilactice își găsesc în jurnalul intim – adevărată canapea a psihanalistului *avant la lettre* – locul ideal de desfășurare” (Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, ediția a II-a revăzută, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 182).

10 *Ibidem*, p. 95.

11 Supraviețuirea trupească nu a mai fost, din păcate, posibilă. După cum s-a văzut, bolnava s-a crezut vindecată după intervenția chirurgicală și extirparea sânelui stâng. S-a rugat, ce-i drept, neîncetat, dar pentru o perioadă a refuzat orice control profilactic și chiar orice interacțiune medicală, așa încât, din nefericire, și recidiva fost descoperită prea târziu. În martie 2015, în ciuda unei angajări civice fără egal – odată editată, cartea care descrie suferințele vegheate de Dumnezeu e promovată masiv, după campania mediatică se strâng fonduri impresionante etc. –, Mioara Grigore s-a stins, cu speranța funcționării unui tratament revoluționar, extrem de costisitor (v. <https://viatapenturmioara.wordpress.com/> și <https://basilica.ro/mioara-grigore-a-trecut-la-domnul/>). Singurul miracol care a nu a trădat-o, dragostea neștirbită, a rămas însă cel reflectat în *Cancerul, dragostea mea*.

Ioan ȚICALO

Ispita ego-ului

Ontologic, omul stă sub semnul a trei perioade total diferite. Prima e cea a viețuirii în Eden, a unei armonii netulburate, când creatura, fiind așezată pe calea desăvârșirii (poate chiar în proximitatea ei), se afla într-o comunicare permanentă cu Creatorul, liberă de orice fel de imaginație. Paradoxal, omul nu avea nimic și, în același timp, avea totul, în calitate sa de coroană a creației. Altfel spus, nimic nu-i lipsea, necunoscând nevoia de a avea, ori de a fi într-un anumit fel, existența sa beneficiind de o libertate absolută în iubire dumnezeiască necreată și în adevărul Atotțiitorului. Sfântul Ioan Damaschin, aducând în discuție situația lui Adam în Rai, notează că acesta „sălășluia cu trupul pe pământ, dar cu sufletul trăia, împreună cu îngerii, cultivând gânduri dumnezeiești și hrănindu-se cu ele.” (*Dogmatica* II, 11)

Satanail (în ebraică „Adversarul lui Dumnezeu”), cel ce prin voință proprie a devenit Tatăl întunericului, exacerbandu-și ego-ul, n-a putut suporta Lumina paradisiacă în care se desfătau Adam și Eva, și-a încercat norocul de a-i smulge din eternitate și de a-i arunca în istorie. Îi trezește Evei dorința (ego-ul adormit): „Nu, nu veți muri. Dar Dumnezeu știe că în ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul” (*Facerea* 3, 4 – 5). Este momentul, când, prin înșelare, se produce uriașă fractură în existența umană – căderea în nesiguranță, sub tăvălugul istoriei. Omul s-a gândit că ar fi bine să fie ca Dumnezeu și s-a trezit că a făcut pasul, de un tragism cât toate veacurile, de la libertate la necesitate, din adevăr la iluzia adevărului, adică în minciună. Întrebarea lui Dumnezeu „Adame, unde ești?” (*Facerea* 3, 9) nu înseamnă că Domnul nu știa unde se ascunsese bărbatul, ci cu totul altceva: Adam nu mai era cel asupra căruia se revărsa neconținut harul Ziditorului. El a trecut din trup duhovnicesc în trup pământesc, pentru a culege stricăciune. N-avea să spună atât de convingător Sfântul Apostol Pavel, la distanță de peste cinci milenii și jumătate „Cel ce seamănă în trupul său din trup va secera stricăciune, iar cel ce seamănă în Duh va secera viață veșnică”? (*Galateni* 6, 7 – 8) A intrat atunci în funcțiune, cu toată agresivitatea, pronumele personal, dărâmand comuniunea și instaurând împărăția egoismului. Ideea e prezentă la Constantin Noica în *Modelul cultural european*, unde filozoful român consemnează faptul că „toată istoria e plină de zarva și gâlceava pronumelor”, persoana întâi singular căpătând statutul de întâietate prin formula satanic-războinică „Je suis la vérité” a lui Montaigne.

Așadar, Adam cade în brațele primitoare ale pronumelui personal, încercând să se absolve de orice vină și apelând la diferențiere: „Eu nu, femeia”, iar Eva, la rândul ei, „Șarpele m-a amăgit și eu am mâncat”. (*Facerea* 3, 13) Pentru prima dată, Adam, dezbrăcat de slavă, nu mai e în relație directă cu gândul lui Dumnezeu, el îi aude doar glasul. Este începutul procesului de opacizare. O legendă populară românească vine și consemnează o a doua cădere pe toboganul pus dinainte-i de Adversar. Constatând că Adam seamănă doar cât îi trebuie să se hrănească, Satan îl îndeamnă (cică spre binele lui) să-și creeze un surplus, inoculându-i ideea de a se supune avuției din „astă-lume”, după expresia lui Nikolai Berdiaev din *Sensul creației*. Nimic mai periculos, căci cel ce are în vedere doar ego-ul își interzice relația de comunicare cu „celălalt”, considerându-se, conform unei expresii celebre „buricul pământului”. Se pune în mișcare, în felul acesta, ceea ce se cheamă haosmos, o structură malefică, fără prezența lui Dumnezeu. Atrăgea atenția Serghei Bulgakov (*Lumina neînserată*)

asupra celui mai important aspect al vieții noastre: „Cine este pe deplin satisfăcut de această lume și nu este nesățios spiritual, acela nu înțelege deloc credința, este organic străin de ea.” Se înțelege că avem de a face cu înstrăinarea de eul profund, unde sălășluiește dorul după Dumnezeu și după Raiul pierdut și înlocuirea lui cu deșertăciunea și orgoliul ego-ului, iar exemplul cel mai edificator este ambiția construirii Turmului Babel, „replică artificială” pentru *Arborele* din Rai. (Paul Zumthor – *Babel sau nedesăvârșirea*) Și e de consemnat aici o altă aserțiune a aceluiasi autor: eșecul înălțării Turmului a dus la nebunia orizontalizării și începutul unui întreg șir de războaie.

Etapă aceasta se încheie cu „plinirea vremii”, o răscruce în istoria omenirii, o intersecție a verticalității cu orizontalitatea, a veșniciei cu istoria. Teologul Dumitru Stăniloae explică momentul (*Iisus Hristos sau restaurarea omului*) prin aceea că omul și-a dat seama că se află într-o fundătură, e „constatarea insuficienței sale”, căderea în egoism, și că are nevoie de Punctul cardinal al Dumnezeirii. Dumnezeu-Tatăl își trimite Fiul, „Cuvântul însuși”, întru restaurarea chipului uman desfigurat și revenirea la asemănare prin cruce, incompatibilă cu prezența ego-ului. Exemplul absolut e acesta: „Părinte, de voiești, treacă de la Mine acest pahar. Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se împlinească”. (*Luca* 22, 42) Cu alte cuvinte, omului, aflat în ruină spiritual-duhovnicească, îi este imposibil să se reabiliteze prin forțe proprii. Trecerea de la devastatorul ego la integritate se face pe o cale care duce la o ușă (Iisus), dincolo aflându-se adevărul și viața. Numai așa omul devine subiect purtător de dragoste în deplină libertate. Limitat la ego, e în afara cosmosului doar ca obiect din groapa rămasă după prăbușirea Turmului Babel, subiectului fiindu-i propriu, conform celuiiași D. Stăniloae, „o intenționalitate nereținută după comuniune, în dublă ipostază, cu semenii și cu Dumnezeu”. Dar atenție, „dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este!” (*Ioan* 4, 20)

Din păcate, ispita ego-ului, care călărește omenirea, a înlocuit iubirea cu competiția (neloială!) și adevărul cu minciuna, armoniei răsădite de Hristos i-a urmat un egoism multiplicat, ajungându-se la proiectarea unui sistem criminal de nimicire a milioane de oameni prin distrugere violentă ori prin înfometare. Acum ne mișcăm într-o subetapă, cu un proiect pervers care urmărește pe scară largă nimicirea morală a omului. Dacă diavolul „crede în Dumnezeu și se cutremură” (*Iacov* 2, 19), ținta e o perversitate de proporții nemaîntâlnite, în așa fel încât omul să nu creadă, să nu se roage și nici să se cutremure. Creat a fi „înger în trup” (Nichifor Crainic – *Nostalgia Paradisului*), omul a coborât de pe acum în infernul materialității ubice, nevrând să știe de revelație, de suflet ori de mântuire. În felul acesta, am pierdut onoarea, pentru că nu-l urmăim pe Hristos, ci pe Adversarul Său, dacă nu cumva vrem să-l și întrecem, ceea ce înseamnă, până la urmă, negarea ființării, sau, după înțelepciunea populară, situația când cineva „își taie singur craca de sub picioare”. „Adame, unde ești?”, e valabil pentru oricine dintre noi, exprimând dorul lui Dumnezeu după spiritul sălășluit în formă materială, la Creație. Ego-ul nostru a izgonit spiritul și nu mai capabil să trăiască în corespondență cu acest dor pe care îl înecă de fiecare dată în formula „trăiește-ți clipa” corect politic! O invitație irezistibilă: anulează-ți spiritul și balansează-te peste groapa pe care ți-ai săpat-o singur cu sârg, căderea fiind inevitabilă. Dar să nu se uite nici o clipă: dacă cineva face un pas către Dumnezeu, Pantocratorul face zece pași către acel cineva și-l îmbrățișează cu iubire.

cutia cu scrisori

Florin FAIFER

Un trubadur, o voce, o chitară...

Se întâmplă – ceea ce vă voi povesti – nu prea demult, într-o vară, într-un an... Cu un prilej anume, mă aflam la Ciric, unde toamnă după toamnă, poate și în alte anotimpuri, îmi consumasem ca un isishast singurătățile.

Acum însă nu m-aș fi putut plânge de schimnicie. La restaurantul primitiv ivit de cealaltă parte a lacului soseau tineri și mai puțin tineri, gata să petreacă, să danseze și, dacă i-o ține cureaua, să înfulece câte ceva. Aerul pădurii îți stârnea apetitul.

N-a trecut mult de ora convenită și viitorii maeștri ai teatrului de păpuși s-au apucat cu o vervă de nestăvilit să improvizeze un spectacol. Era în joacă lor nu doar însuflețire, ci și o bucurie de a se exprima prin mișcări de ritual ori în spontane dezlănțuiri de energie pozitivă. Au fost și scurte evocări, care ar merita să fie strînse într-o cârtică, și mici discursuri, și o cupă de șampanie, și gustările aferente.

Se bucura de această celebrare o pereche de artiști care și acum își jucau, captoriu, rolul – Aurelian și Vasilica. Aurelian Bălăiță și Vasilica Oncioaia. Ce mai, nume ca din povești! Să nu-i invidiezi pentru ceea ce le oferise viața, în sfârșit?... Muzica intensă părea să dea răspunsul. Mai că-ți venea să te salți de pe scaun și să intri în joc.

Când vibrațiile melodice se mai linișteau, o altă legănare de sunete prindea să susure, discret, promițând o reprezentație care, pe suportul unui „Scenariu documentar” alcătuit de inventiva Vasilica, crea o tensiune ce armoniza, de nici n-ai crede, versuri de I. L. Caragiale, Mihai Eminescu, Ion Pribeagu, Radu Țepeneag și o vedetă a estradei precum Constantin Tănase. Pe neașteptate, Vasilica Oncioaia s-a lansat în interpretarea unor cântece mai mult sau mai puțin cunoscute. Fac o destăinuire. La primele rostiri nici n-am recunoscut-o. N-o auzisem niciodată pe doamna lector, actriță *freelancer*, exprimându-se cu atâta sensibilitate, cu dăruire și cu un patos în preajma transfigurării. Părea să o motiveze o teribilă ambiție de a-și etala înzestrarea. O înzestrare polivalentă.

Interpretă cu spirit ludic, copilăroasă până la modul băiețesc – la Teatrul Luceafărul; actriță, scurtă vreme, hăt, departe, pe scena mare a teatrului orădean „Regina Maria”; cantautor, în cuplu cu actorul Cezar Antal, și interpretă la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. (Nu pot să nu mă întreb de ce Vasilica și Aurelian nu-și caută mai asiduu potrivirile pe tărâm muzical.), în fine, maestră cu viziuni insolite la Conservatorul ieșean.

N-o să uit cât timp memoria o să mă țină cu cât suflet a imprimat Vasi pentru Radio cântecele Margaretei Faifer, aflată pe atunci pe patul de grea suferință. Așa cum – fac o paranteză – Adina Bardaș, o altă protectrice, emigrată cu ani în urmă în Canada, mi-a sărit cândva în ajutor făcând o adaptare inteligentă și eficientă a piesei lui Laurențiu Faifer, Zână

Pădurilor, care s-a reluat de multe ori. Pentru mine a fost o neșansă că Adina a plecat.

Dacă tot suntem la acest capitol, al unor regrete, e una din părerile mele de rău că unor tineri, plini de calități, nu li se acordă șansa pe care o merită. O am acum în vedere pe Anca Zavalichi. E o plcere s-o vezi evoluând pe scenă. Pașii unduioși, glasul cristalin (cum n-am auzit altul de la ciripitul de zână bună al Virginicăi Bălănescu), știința de a plasa nuanțele așa cum se cuvine. Timpul trece, dar, la unii artiști veritabili, nu și sfiala. Păcat!

*

N-am spus cum se numea spectacolul a cărui protagonistă – la Teatrul din Stejar – era Vasilica Bălăiță, având ca partenere pe Liliana Mavriș Vârlan și pe Beatrice Volbea și contând pe o temă care, după cât suflet pune, îndreptățește – ca și generațiile precedente – frumoase promisiuni. Și în ambianța de cabaret, și în aceea a teatrului dramatic sau de comedie, gândul meu îi va însoți. Iată-i: Măriuca Daminescu, Arina Vrabie, Bianca Pascaru, Daniel Ciobotariu, Anghel Pavel Silviu, Alina Nechita, componenți ai Secției de Păpuși-Marionete.

Eram, deci, într-o seară de ianuarie, la așa-numitul Teatru din Stejar, unde nu se ajunge ușor. Dar eu am beneficiat de sprijinul amicului Costel Ghițescu, care, ca întotdeauna, s-a dovedit un călăuz de nădejde.

Am ajuns la timp, ca și data trecută, când muzica și mișcărilor coreografice se îngemănau.

După clipe de liniște, alte și alte efluvii melodice prindeau să se răspândească, discret, cu accente de tristețe și, parcă, de rămas-bun. Un glas tandru, melancolic, de o timiditate fermecătoare venea de undeva, dintr-un colț al sălii.

Nu-l cunoșteam pe folkistul Radu Ștefan (1963-2018), care venise cu repertoriul lui de învăluitoare armoniila întâlnirea cu cei tineri. Strângea la piept o chitară, ca pe o iubită. Urma să fie sărbătorit, căci era ziua lui – punerea în scenă la care asistam se chema *De ziua lui Radu* –, iar el, ca atunci când l-am văzut prima oară, nu știa cum să stea mai retras, să se ghemuiască în sine, acolo unde se regăsea cu ce avea mai de preț.

Omul, încă tânăr, Radu Ștefan, se va retrage încet-încet. Legenda, atâta câtă e, îl urmează. Vasilica Bălăiță, „actriță căutătoare”, cum se denumește foarte frumos, poate va concepe încă un scenariu, și încă unul, având ca „erou” pe compozitorul care a fost.

Și, nu am nici o îndoială, îndrăgostită de teatru, va imagina formule scence care să facă loc, cât mai mult loc, fanteziei. Fantezie în mișcare, fantezie în limbaj, provocări fără frâu.

Sub aceste orizonturi nu știu dacă ne-o fi dat să ne întâlnim. Dar, mai știi?...

Magda URSACHE

panteon regăsit

Mica mare lecție de istorie

„Bunii și străbunii noștri au făcut o limbă și au făcut o țară, ba chiar mai multe țări. Și limba și țara (țările) ne-au ajutat să trăim până azi. Și dacă ar fi numai aceste două lucruri – limba și țara- și tot ar trebui să fim încrezători, să ducem neamul acesta binecuvântat mai departe...Istoria noastră este viața noastră și, dacă învățăm și știm istoria, poate că nu devenim mai buni, nici mai deștepti, nici mai pregătiți pentru viitor, dar putem să ne simțim oameni între oameni,și să știm de ce suntem români,ceea ce nu e puțin lucru.”

Acad. Ioan – Aurel Pop, *O mică lecție de istorie*, revista „Clipa”,5 noiembrie, 2019

Spuneam, în foiletonul precedent, că ar trebui să fie pusă la îndemâna consilierilor președintelui și a guvernanților „cartea de învățătură” trudită de Ioan Adam, *Panteon regăsit*, Editura Bibliotheca Târgoviște, 2018, aflată sub semnul Centenarului. Antologia (596 pagini) dovedește cu asupra de măsură că în fruntea țării au fost modele de normalitate, mai ales la ceas greu, în „țară năvălită”, sintagma lui Delavrancea.

Am avut mereu „părătorii țării”, cum îi numea N. Iorga, dar și mari bărbați de stat. Cinci criterii pentru a-i declara mari români? Curaj, Geniu, Măreție, Abilități de conducător, Încredere în moștenirea spirituală.

Am auzit, de sărbătorile Crăciunului, un grup de copii cântând la Putna „Ștefan cel Mare mai trăiește!” Cum nu-s istoric, îmi permit o istorie contrafactuală (deși merg de obicei pe urmele acad. Ioan-Aurel Pop, care caută adevărul în istorie), visând că re-apar junimiștii care nu au vrut *revoluțiune*, ci *evoluțiune*. Frumoșii junimiști, cu convingerea că sunt europeni, și-au dorit sincronizarea cu Europa, mergând pe modelul francez. Și nu pot să nu-l citez pe conservatorul P.P.Carp, afirmând în forul țării că nu libertatea creează „civilizațiunea”, ci, din contra, „civilizațiunea creează libertatea”. O, dar P.P.Carp, diferențiază Ioan Adam, „vorbește pentru Istorie, nu pentru clipă”.

Ce mai spune Carp? Că a te îmbogăți pe seama statului este *inadmisibil*. Or, postsocialist, în democrația capitalistă, furtul a fost legitimat de Iliescu cel cinstit și sărac. Mai mult încă, s-a distrus tot ce nu se putea fura. În cuvintele lui Marius Oprea: „Comunismul nu a dispărut, ci s-a privatizat”. Protocomuniștii s-au vrut protocapaliști. Capitalizarea nomenclaturii a fost surprinsă de presa atunci încă „neacoperită”: Mizil, fost șef al Secției de Propagandă și Agitație, în anii 50 al urgiei comuniste, fost vicepremier ceaușesc, fost membru CC Executiv, a ieșit din pușcărie în 1992 și a înființat grupul Getteco; Burtică a devenit regele iluminării, cu o cifră de afaceri de un milion de euro pe an; Const. Boștină, secretarul lui Ceaușescu, a ajuns șef la Bursă, cu o avere de peste 30 milioane de dolari; Carol Dima, prim secretar de Galați, acționar la fostul Sidex; în fosta casă a lui Pacepa se întâlneau ginerii lui Ion Dincă Te-Leagă, să pună la cale privatizări; nepotul lui Postelnicu, un fel de rege al tutunului, era asociat în 35 de companii, pentru că putea, cu cifre de afaceri amețitoare, în timp ce Ștefan Andrei se mulțumea să fie consilier al lui Vântu-SOV. Vrajit de frumoasa utopie marxistă de la tinerete, a scos din pix, ca publicist la „Vremea lui Păunescu”, în chip de scuză, lozincă „dictatura de dezvoltare a lui Ceaușescu”. A, fuseseră și ceva „licențe” față de realitatea socială comună. Cum ar fi Gospodăria de Partid, mărfurile ascunse după rafturi pentru activiști și securiști, azi oameni de afaceri. Și de ce ar mai intra ei în politică, de vreme ce afacerile oneroase sunt mai bănoase?

Tot de la Petrache Carp vine întrebarea: Cum se judecă autoritatea morală a omului politic. Și răspunsul: corect în privat, dezinteresat în viața publică. Parandărăturile nu funcționează.

Emil Constantinescu s-a declarat „frustrat de dimensiunile corupției” („Evenimentul zilei”, 8 ian. 97) și și-a luat de pe cap grijile președinției părăsind instant scena, după ce promisese că nu va fi „o stampă decorativă la Cotroceni”. A și dovedit-o semnând tratatul cu Ucraina, la Neptun, în 2 iunie 1997, care 2 iunie coincide (întâmplător?) cu ziua de naștere a lui Ion Antonescu, răsplătit cu gloanțe de sovietici pentru că luptase contra comunismului și trecuse Nistrul la vreme de război. De neuitat e cererea consilierii sale, Zoe Petre, susținând, la Iosif Sava în emisiune, în același nefast ’97, renunțarea la argumentul continuității poporului român în vatra lui. Nu învață nimeni nimic din istorie sau istoria nu învață nimic pe nimeni, fie ei istorici? În siajul Zoei (numele său înseamnă înțelepciune!), debilul Emil declara că „trecutul nu ține de foame” (1997, vă rog!). Tot în ’97, în Parlamentul României, s-a votat cu bilete bilingve. Udemeriștii nu știau ce înseamnă *da* și *nu* în românește? Ba bine că nu.

Tot în ’97, la întâlnirea cu Gyula Horn, Ciorbea a vorbit de „crearea euregiunilor prevăzute în documentele care însoțesc tratatul”.Numai că erau prevăzute în tratatul cu Ucraina, nu în cel cu Ungaria. Deci Ciorbiță a dat și ce nu i s-a cerut. De aici și până la cererea de autonomie a secuilor (9 ianuarie, 2020) au fost pași mici și deși. Vrem autostradă Iași-Tg.Mureș și autonomie, a cerut un ins de bine. Dar mai întâi autonomie și poate nu mai e nevoie de autostradă.

Gura păcătosului Emil grăise adevărul: „Nu putem spune, gata, acum România e complet coruptă, ăăă, curată, că s-a terminat lupta cu corupția, dar...” „Politica e imorală”, declarase Zoe Petre (vezi asul Assos din mână, afacerea Țigaretă II), extaziată de succesul Coca Cola în România. Și Conexul a fost „realizare măreață”.

Revenind la pildele adevăraților oameni ai națiunii, în prim planul antologiei se află, în opinia mea, Carp, Marghiloman, Take Ionescu și Iorga, care au înțeles (nici nu era greu pentru ei) că slavii sunt cei mai hămesiți după pământ românesc. Scrie istoricul literar Ioan Adam despre ilustrul om al forului politic: „Petre Carp n-a fost germanofil, ci rusofob.” Inflexibil rusofob! Primejdia venea de la ruși. Rusofob inductibil a fost și C. Stere, care a scos, sub ocupația germană a capitalei, „Lumina”, pentru a-i lumina pe români privind pericolul slav. Faptul le-a fost fatal ca oameni politici, dar istoria le-a dat dreptate. Sintagma lui Marghiloman, „imperialism sovietic”, când țara a fost pustiită de averea ei, tezaurul, s-a confirmat, din păcate, pe vremea sovromurilor spoliatoare.

Argumentul suprem al lui Carp: Rusia a înhățat Basarabia în 1878, deși eram, chipurile, aliați.A birui în război alături de ruși a fost „pierderea noastră”. După

Mărăști-Mărășești-Oituz, Carp s-a retras din politică, spunând ironic și cinic:”România are atâta noroc, încât nu mai are nevoie de oameni de stat.” Deși n-a vrut să luptăm alături de Marile Puteri, Franța, Italia, Rusia, fiii săi –trei- n-au trecut la nemți. Pe mezin l-a omorât, în octombrie 1916, un glonte german. Un simplu soldat l-a dus pe targă de brad 10 kilometri: „În țeară străină nu-l puteam lăsa”, a spus soldatul, fapt relatat de N. Iorga în *Oameni cari au fost*, adeverind spusa lui Delavrancea, băiat de căruțaș, pentru care a fi țăran era „titlu de noblețe”.

După doi ani de neutralitate, i-o fi fost ușor lui Ionel Brătianu să bage țara în război contra nemților, când regele Carol I nu se amesteca (așa era constituțional) și presa potrivică îl ataca urât? Într-un București ocupat, Al. Marghiloman n-a fost de acord cu extrădarea lui Ionel Brătianu, cerută de nemți, deși Eliza Brătianu, cucerită de Ionel, fusese soția lui. După clarvăzătorul Marghiloman, întâi trebuia re-alipită Basarabia, „copilul slab” al țării. A demonstrat-o memorabil : „flăcăul ardelean și flăcăul bănățean” aveau putere să aștepte. „Basarabia nu mai putea aștepta”, Ardealul, da, putea, prin limbă și cultură (datorită excelenților preoți și învățători), economic chiar. Lui Marghiloman i se datorează votul pentru unire din Sfatul Țării basarabe (25 martie 1918). După cifrele sale: 86 pro, 36 abțineri dinspre 25 de alogeni, 3 contra, un bulgar și doi ucraineni.

Din tabăra opusă, pro Antantă, pentru eliberarea Ardealului, („fapta cea mare”), Take Ionescu s-a bazat pe „instinctul neamului”, la fel ca Bălcescu, în problema reintregirii și n-a greșit.Regreta neutralitatea prelungită.O izbândă retorică a celui supranumit „gură de aur” pentru darul de orator a fost spusa că „politica nu o fac cabinetele”, „politica o fac azi popoarele” și asta într-unul dintre *discursurile de război*. Pe Dimitrie Sturza îl spulberase de-a dreptul când tăiașe stipendiile pentru școlile, revistele, bisericile românești din Ardeal: „Ați tâlhărit speranță, încrederea românilor”.

Opozant greu, cu greutate (s-a spus chiar că „a guvernat

mai bine din opoziție”), Take Ionescu a cerut consens (vocabulă compromisă de Ion Iliescu), pentru binele țării. Autoexilat la Paris, a înființat acolo Consiliul Național al Unității Românești. Și ce bine ar fi să se urmeze opera sa de coalizare a românilor. Ne-ar strica „ridicarea sentimentului de prietenie la rangul de politică de stat”, cum formulează Ioan Adam, în acest moment de cumpănă? Basarabia a fost pierdută de Carol II, la fel Ardealul. În tradiția imperiului rus, URSS ne-au luat ce n-au avut, ungurii ne-au luat ce n-au avut, cum pretind și acum. Decidenții politici au hotărât să-l aducă la Curtea de Argeș. Guvernanților, oase cu măduvă, populației, oase de Carol II.

„Lumina vine de la Răsărit”, ni s-a spus la 23 august ‘ 44, când am întors armele spre tâmpile noastre, să ne împușcăm în capete. Și „lumina” din lampa lui Vladimir Ilici Lenin a tot venit. În fond, e formula socialistului Paul Bujor, de care s-a dezis, totuși, în ’42. Sadoveanu a procedat invers în 3 martie ’45, să nu-i mai căutăm scuze. Elita intelectuală (coloana vertebrală a etniei) a fost trimisă în detenție. „Iar închisoarea îi primea într-o celulă de beton ca un stomac flămând, pentru care nu se punea niciodată problema digestiei. Orice ar fi fost aruncat acolo era perfect digerat și absorbit până la ultima picătură”. Citatul, din *Tortura pe înțelesul tuturor* de Florin Constantin Pavlovici, l-a decupat și comentat Petru Ursache în *Istorie, genocid, etnocid*. Duba care îi ridica pe arestați era ...mașină de distribuit pâine. Notează Petru Ursache: „Simplă întâmplare că pe ea scria PÂINE.” Ne consolăm cu gândul că martirii pușcăriilor staliniste au „morminte în cer”, iar torționarii au pensii grase? Că între martir și martor e doar diferență de o vocală?

Tov Ion Ilici Marcel Iliescu, ministrul Tineretului (1967-’71), secretar CC (1971-’74), când l-a „umilit” Ceaușescu trimițându-l prim- secretar la Iași (’74-’79), de două ori președinte (1990-1996; 2000-2004), a păstrat colaborarea cu Sovietele și legătura cu serviciile URSS.Populația l-a votat, convinsă de faptul că opusul capitalismului imoral (ieri, „putrefact”) e un comunism moral, cu față umană. L-au ajutat și neo-liberalii (alde Patriciu și Tăriceanu; Videanu și Nicolăescu or fi liberali?), propunând terapia de șoc (tăiatul cozii câinelui), ca test al supraviețuirii, aplicându-se principii capitaliste nemiloase. Admirația pentru Iliescu a durat mult: două mandate spre trei. Și n-a avut Ilici al nostru o revoluție în regie admirabilă, cu actori admirabili în balcoane? Spune Petru Ursache, în *Istorie, genocid, etnocid*, că întrebarea „Cine-a tras în noi după 22?” poate fi pusă –aceeași- și după 1878, 1914, 1939,1944, 1948... Așa este.

Comunismul a scos la iveală monstrul din femeie (Ana Pauker) și din bărbat (Dej-Ceaușescu). Iar demonii stalinismului (prototip Brucan) au ieșit la suprafață ca ex-stalinști, în timp ce godzilele ceaușiste s-au declarat ex-ceaușiste. Ce nerușinare!Tochmai S. Curticeanu, care i-a pupat mâna lui Ceaușescu la scara heliopterului, vorbește despre „devotamentul absurd” al altora, el, unul, având speranța atunci că un Ceaușescu „lucid, rațional” „va abdica”. Da, propagitatorii își caută alibi în binele Ceaușescu după răul Dej, ca și cum scorniceșteanu n-ar fi contribuit la viața ca dezastru spre ochiul rău sovietic. Ce-i drept, amploarea mecanismului terorii n-a mai fost aceeași după moartea (comandată de la Kremlin) lui Dej, dar, sub ochiul apotropaic al Securității ceaușiste, s-a demontat structura umană. Într-un regim fără dialectică (și cât se lăuda că o are!) și fără opoziție, ei, ceciiști, luau hotărârile, ei le aplicau, ei pedepseau și, la nevoie, exterminau. La cel mai mic semn de împotrivire la comenzi „strigau : „Vin rușii!” URSS pace ne-a adus, urmată de război rece : „Vin rușii peste noi!” Scrie Alain Joxe în *Imperiul Haosului*, Editura Corint, Buc. ,2003, p. 14: „dacă, uneori, pacea internă a unui stat este restabilită prin *inventarea* unei amenințări a războiului extern, acest mecanism de exportare a violenței devine, mai degrabă, o pace a diavolului decât a lui Dumnezeu”.

Odată cu decantarea apelor (otrăvite de TV Brateș) și cu săltarea de la fund a gunoaielor staliniste, au și apărut neo-rollerienii și neo-roeslerienii.S-a reiterat iarăși că limba română e o limbă slavă, că românul e frate cu slavul și că ar fi fost bine ca țara să fie înglobată de Maica Rasia.*Mamă* e latin, dar *maică* e slav și unora le sună mai bine decât mamă. Într-o „Dacie literară” veche, un oportunist declara rito că limba română e limbă slavă.Toate: toponimice, biserică, datină, boierime ar fi slave. Ce romanitate viași? E un mit, adică un fals. Elevii află, de la Neagu Djuvara cetire, că un cuman a fondat Muntenia,iar Mitu (autor de manual alternativ) știe ce vrea pentru Ardeal. Ce-ar spune Kogălniceanu despre reorganizarea MCIN, care se va numi doar Ministerul Culturii, nu și al Identității Naționale, n-are importanță.

Pentru a deosebi istoria adevărată de pseudo-istorie, citiți *Panteon regăsit*. Ca să ne regăsim.

Adrian Dinu RACHIERU

redimensionări

Nichita Stănescu - un „idol fals”? (III)

Curios, într-o carte „inevitabilă”, menită a isca doar scandal (credea Andrei Terian), Eugen Negrici, luptând cu *Iluziile literaturii române* (Editura Cartea Românească, București, 2008), ocolește grațios subiectul Nichita. Autorul, încercând a se lepăda de vinovata „atitudine fals-ocrotitoare”, denunțând zgomotos „falsurile patriotice” pune sub lupă activitatea mitogenetică. Altfel spus, *efervescenta mitică* de care, noi, românii, ne-am face vinovați. Precaut, autorul parează; mitul „laic” ar fi, înțelegem, un fenomen natural, de vreme ce „mitizarea este o tendință antropologică universală”. Încât, în pofida agresivelor demitizări, atitudinile de sorginte mitică vor exista mereu, ne asigură E. Negrici. Iar mentalul românesc, de certă potențialitate emoțională a fost modelat de miturile literaturii (în sensul unei „mistificări luminoase” a memoriei colective), ajungându-se chiar la un „eroism al mistificării”. Dar, aflăm, „marii scriitori – întreținând o *pioșenie globală* – continuă să fie larii noștri”. Care ar fi soarta lui Nichita? Adevărat, mitizarea „încețoșează percepția”, iar Stănescu (alături de Labiș și Călinescu) „și-a pierdut pe moment strălucirea”. Demonstrația, însă, lipsește. Acea „explorare rece și precisă” se amână. Devenit „piesă de patrimoniu cultural” (cf. Ș. Foartă), Stănescu ar fi fost menajat de o critică deseori complezentă, oarbă la declin, chiar „necritică”. Ne întrebăm: judecând opera, trebuie să invocăm, obsesiv, labilitatea omului, anturajul, culața, discursul oracular plonjând într-un „justițiarism feroce”? Trebuie, însă, să ieșim din narcoză, abandonând registrul imnic sau cel blasfemic. Apărarea valorilor nu înseamnă, neapărat, salvarea idolilor. Zelatorii, ca și delatorii, fac rău, deopotrivă.

Eugen Simion vedea în volumul *În dulcele stil clasic* o „carte de trecere”, autorul sfidând „puritatea genurilor literare” și deschizând parte postmodernismului. Jeana Morărescu va observa, e drept, la oarecare distanță în timp și într-o carte, regretabil, puțin comentată, că „în poezia lui Nichita Stănescu se află premisele curentului spiritual ce va urma postmodernismului”. Or, *curentul spiritual*, chemat la rampă, e tocmai transmodernismul. Generația lui Nichita se emancipase, descoperind un aer proaspăt, despărțindu-se brutal de literatura clișeistic-convențională. Îndrănelile și revirimentul labișian, exuberanța noilor veniți, tineretea lor frenetică obligau la *reformularea lirismului*. Ruptura de poezia ideologic-triumfalistă cerea, imperativ, regândirea poeticității, un suflu novator și, desigur, adâncirea individualității. Or, Nichita nu apare doar ca o voce distinctă în peisaj, impunând o altă formulă; implicit, o altă estetică sfidând convențiile. El, asigurându-și „viitorizarea” (vorba lui Jung), propune o nouă viziune artistică; propune *un sistem liric*, șocant și fascinant, deopotrivă. Dereglarea „coerenței semantice” (observație veche, valabilă la nivelul poeziilor) eclipsează o altă constatare, vizibilă doar la nivelul operei: *viziunea sistemică*, construcția ordonată, atentând – s-ar zice – la trainica (pre)judecată a răsăritului boem, doritor, insașiabil, de spectacol și adorație.

Mai mult, *cel mai personal* creator de limbaj în poezia noastră (din segmentul postbelic, evident) aspiră – constatase Edgar Papu – spre „o zonă superioară a realității”. El vrea să transgreseze canonicul (cf. C. Ciopraga), știe că poezia e „doar tendință către ea”, vrea un discurs total, *trăit*. Eul, așadar, iese din sine, ființa își află prelungirile în alte ființe și lucruri hrănind, prin autopercepere, mari viziuni, desfășurări grandios-cosmice. Acea „tensiune semantică spre un cuvânt din viitor” presupune tocmai transcendere, nu doar metapoezie. Cuvântul, aflăm, reproduce „structura materiei”. Încât, cercetând „noua frontieră a sufletului”, el descoperă poezia *în centrul umanului*. Și fiind o sinteză artistică a sensibilităților epocii, poetul absoarbe informații, le metabolizează, devine o *bibliotecă umblătoare*. Ochiul este un *sensor universal*, starea poetică se instăpânește. Totuși, Nichita, spun foștii săi amici fără a fi, neapărat, prin asemenea depoziții, răutăcioși, n-a fost un studios, un devorator de cărți; n-a fost, așadar, ceea ce am putea numi un cititor insașiabil. Pe bună dreptate, „rivalul” Marin Sorescu vedea poezia lui Nichita ca o lirie „poroasă”, „tentantă și volatilă”; deși Stănescu nu se dovedise un mare cititor, el impresiona prin forța de absorbție, iscând – provocat – *efecte fulgurante* în preajma unor oameni de spirit. Fantezist, inteligent, dezlanat, șocant, apoi grav bolnav, ficționalizând convingător, poetul, căzut în autodegradare, era un risipitor, afișând dezinteres, de o responsabilitate suspendată. Doar „fixat” în pagină, precum în *Antimetafizica* (1985), „însoțit” de Aurelian Titu Dumitrescu, ne transmitea spectaculoasa jerbă a ideilor „vorbite”. Sau puzderia ineditelor, rătăcite prin depozitele prietenilor, elanul recuperator devenind fenomen incontrollabil. Curtat și răsfățat, trăind și chefuind în tovărășia unor oameni de spirit, nu doar din mediul scriitoricesc, el a dovedit „o mare capacitate de asimilare” (cf. Petre Stoica). Altfel spus, cu antene mobile, în prelungitele libații a preluat, prin contagiune, diverse idei și sugestii, iscate în

interminabilele dispute bahice, prelucrându-le apoi febril, grijuliu, totuși, cu opera și destinul său literar, gospodărindu-și posteritatea, în pofida aparentului dezinteres și a boemei afișate (reală, negreșit). Gata de a accepta, spun aceeași amici, o concesie, dacă, astfel, putea „strecura”, păcălind cenzura (și ea capricioasă), o metaforă „dichisită”. Dar nu colecția de amintiri, împărtășite de apropiatii poetului, ne interesează aici. Încate în aburul legendei, deformate sau inventate, astfel de mărturii, prin unele voci, par a zdruncina chiar „mitul prieteniei”, coborându-l pe poet în primitivism și suspectându-l de o răutate egocentrică, geloasă pe succesele confrăților. Adevărul în privința unor pactizări adaptative și zelul ficționar coabitează, presupunem, în astfel de „reconstituiri”. Și nici nu ne preocupă prioritar. Cu adevărat importantă e *angajarea sa poetică*, Ștefania Mincu cercetând, într-o carte de referință, *întoarcerea* poetului asupra posibilităților sale de exprimare. Acea poezie, care, prin vitalitate pulsatorie, se face pe sine, atrage atenția nu doar asupra *producerii*, ci și a *receptării*. Iar concluzia cade implacabil: *poiein*-ul lui Nichita Stănescu aparține etapei postmoderne. Cum rostirea e o mărturie, depoziția existențială nichitiană nu exprimă un postmodernism dezabuzat. Proiectul său de *transportare* doar îl anunță, depășindu-l de fapt. Iată (încă) un splendid paradox stănescian!

Trebuie amintit că Ion Pop, în 1980, intuise acea „coerență fundamentală” a universului nichitian, în pofida „agitației alunecoase a suprafețelor”, întărind părelnic ideea des-centrării. Dincolo de poză, de balansul între frivolitate

și gravitate, Stănescu nădăjduia să-și ofere o vedere „din afară”. Altfel spus, să pătrundă ontologia firii, să palpeze „semnele vii”, să reconstituie – ca participant la „singura viață mare” – *memoria devenirii*. Asta ar fi *Epica Magna*, cochetând cu proiectul arhetipal: „toate numerele dorm / în cifra unu.” Sentimentele, ne avertiza poetul, nu trebuie înțelese, ci trăite. Poezia-organ („ochiul care plânge”, adevărat, „un ochi neinventat”) ar îngădui întoarcerea la sursă, acea răvnită „literalitate orfică”. Așadar, *dincolo de Poet*, aspirând – prin extensia Eului – la „neatinsele de mine lumini” pot fi dibuite acele „pricini îndepărtate”, cum explica însuși Stănescu geneza *Elegiilor*. Fluidul misterios sondând imponderabilul, deversarea unei „memorii subconștiente”, ruptura tragică a sinelui, încarnarea atavică (îngerul) și revelația sentimentului trecerii îl împing spre *trăirea limitei*. Aici este tragismul artei nichitiene (cf. Paul Georgescu). Aici se cuibăresc spaimele metafizice și intervine sciziunea, alimentând drama cunoașterii. Și tot aici, sub armura unui ermetism șocant (derutând exegeții, să recunoaștem), poetul își impersonalizează durerea. Emanciparea auctorială, vizibilă, naște tulburare. Absolutul comunicării („nu lăsam nici o umbră nedestăinuită”), uimirea (deloc inocentă), misterul celor ce sunt provoacă o serie de sfășieri și suferințe, dezvoltate în *Noduri și semne*, de pildă.

Nu ne-am propus o etapizare a liricii nichitiene, operațiunea cerând chiar talent detectivist, cum avertiza regretatul Al. Condeescu. Criticul a purces, se știe, la o ediție integrală, *Opera Magna* (ca „proiect de suflet”), așezând, în ordine cronologică, textele stănesciene (unele nedatate, altele urmând a fi recuperate ca texte-surpriză ori variante ale aceluiași modul poetic). Proiectul nu poate ignora vechea constatare că avem de-a face cu o „poezie de viziune”. Chiar dacă devotatul exeget Al. Condeescu contabiliza „trei brațe lirice”, e limpede că gnoseologia,

metapoezia și ontologia nichitiană *comunică* și privesc „întâmplările ființei” în totalitatea existenței, la nivelul conștiinței ontologice. Orfismul și luciditatea coabitează în sensul vizualizării poemului. Eul îmbogățește lumea, transformând-o în poezie. Iar percepția „anatomică” a sensului (cf. N. Manolescu, Marin Mincu) potențează un *erotism astral*. Măinile sunt „absurde”, piciorul pare „un câine care latră”, îmbrățișarea se vrea o contopire intensă: „și să te-mbrățișez cu coastele-aș fi vrut”. Îmbătat de hieratism, vizionarismul nichitian invocă *înzeirea*, accesul la acea ființă transparentă, adumbrită „cu umbra vorbei ce eram”. Sau, aspirațional, tânjind spre puritate sferică: „totul ar fi trebuit să fie sfere”. Contemplând criza existențială, Nichita își retrăiește „făptura ce-am avut-o”. Atins de „boala vieții”, de adierile thanaticului, se vrea – coborând în timp – un martor al „adolescenței ruginind”. Și chiar constată oprirea timpului („timpul încremenise / bătut în palma ta lisuse”), cere, faustic, „un timp oprit al conștiinței”, râvnește, spuneam, comuniunea.

Acest „modelator revoluționar al limbajului poetic”, mereu curios, fabulant și teribilist, pentru care poezia e o „tensiune semantică”, iar matematica „o poezie dură”, întreține, grijuliu, fluxul colocvial. Dilematic, lamentatoriu, cu interludii ironice ori pusee ludice, pășind dincolo de convenții, căzând lejer în diluție sau autopastișă, Nichita, mănât de un irepresibil imbold cognitiv, a fost tentat de o epicizare misterică, visând la ființa orfică. Desfășoară viziuni în lumea meta-senzorialului, dorește un „laser lingvistic” și conștientizează, dureros, limitația simțurilor. Vizionarismul său antinomic, înțelegând lumea ca Logos, manevrează intuitiv postulate științifice de avangardă. De la drama ptolemeică, suferind pentru „ceea ce nu se poate vedea”, pentru *aura lucrurilor* și până la *Logica ideilor vagi* (v. *Respirări*), poetul se vede confirmat de ultimele descoperiri. Evident, nu forțăm un precursariat cu ifose protocronice. Ar fi hilar! Dar acest *sistem de idei*, viețuind pulsatoriu într-o ontologie genuină naște o „feerie fizico-matematică” (cf. Paul Georgescu), deși vitalitatea senin-jubilativă de altădată cunoaște accente coșmarești în montură bizar-mitologică. *Baza științifică* a lirismului stănescian poate fi probată. Ceea ce nu înseamnă că poetul, evadând din *lumea văzutului*, amestecând idei culese din toate direcțiile, nu poate fi suspectat de o mixtură delirantă. Cristian Tudor Popescu vorbea chiar, în serialul de tristă faimă din *Adevărul literar și artistic*, de lecturi prost asimilate, regurgitând „o versificație științificoidă”. Relația, totuși, vagă, cu știința, admirabilă în poezia cosmogonică, nu atenuază drama auctorială; dimpotrivă. Și atunci, cel care nu avea „atâta timp pentru mirare” descoperă, prin re-amintire, soluția imperfecțiunii. Cuvintele, vai, „se desfășoară mereu în urmă”; *a fi poet*, citim în *Antimetafizica*, înseamnă „a avea dor”. Or, dorul stănescian, tangent „nebuliei” înseamnă ieșirea din sine, suferința cosmică, impersonalizarea. E limpede că poetul, prin moliciune și laxism, nu avea vocație de disident. Dar schițata „antimetafizică”, în pofida asigurărilor că ar urma linia doctinară a defunctului regim, dovedea altceva. Desigur, la modul incoerent-amatoristic. Poetul „simțea” în aerul epocii zvăcnetul unor idei care „tulburau liniștea”. Să ne amintim că anii '70-'85 au marcat bălălia pentru introducerea vagului, pregătind înțelegerea incertitudinii. În 1975, Constantin Virgil Nemoiță și Dan Ralescu publicau, în limba engleză, primul tratat de *logica vagului*, o teorie fundamentată de L.A. Zadeh, cel care era și creatorul conceptului de *mulțime fuzzy*. C.V. Nemoiță, acum la *Hunter College* unde predă matematicile superioare, pleda pentru *logica fuzzy*, ceea ce însemna o negare a logicii aristotelice. Altfel spus, pleda pentru fuziunea ideilor. Propunând termenul de *mulțimi vagi* (*Fuzzy sets*), C.V. Nemoiță recomanda trecerea de la opoziția ori-ori (dualitatea) la multiplicitatea cerută de relația și-și, semnând – se spera – actul de deces la logicii cu două valori, idealizată, decretând astfel falimentul iluminismului. Nichita, glosând în *Luceafărul* despre *Logica ideilor vagi* (1969), suspectat că se dedă la „trucuri filosofante” amintea, digresiv-poematic, despre o contradicție în mișcare. Logica bivalentă este valabilă în lumea finitului. „Certându-l” pe Euclid, poetul se desparte de orgoliosul spirit cartezian, geometrizant, afirmând că „tendința este o sferă”. Până la urmă, întrebarea reală ar fi cum poate *fi trăită* cultura într-o vreme a hiperspecializărilor, multiplicând, incontrollabil aproape, culoarele paralele (vezi, de pildă, C.P. Snow, *The Two Cultures*). Or, deplângând aurorală cultură unică, cei de azi, navetând între derapaje utopice și umori criticiste, n-au pierdut speranța unei viziuni totalizante. Ca „poet de răscruce”, Nichita Stănescu exprimă tocmai un transmodernism *avant la lettre*. El, prin *poetica rupturii*, vestește un alt con spiritual și reprezintă, afirma răspicat Theodor Codreanu, „o punte de trecere dintre două paradigme literare”. (va urma)

Nicolae CREȚU

Cuza: un destin de roman, încă nescris

Știm toți, „paginile” de istorie densă nu sunt monopolul niciunei bresle, nici măcar al istoricilor. De n-ar fi așa, nu s-ar fi scris *Război și pace*, nici *Frații Jderi*, ca și atâtea alte opere inspirate de tumultul unor răscruci în durata devenirii de altcândva, dăinuitoare ca „image” în proiecția dată, ficționalizat, amprente ei trăite. Desigur, cu altfel de contururi și cu un mai bogat fond de implicații, nuanțe, sugestii, datorită unui alt orizont al abordării decât în istoriografie. De la *Iliada* lui Homer și până la autori ce ne sunt contemporani, trecutul – mai îndepărtat, sau relativ apropiat – rămâne un „teren” prielnic și plămuirii literare, îngemănare de un anume adevăr istoric de esență și, complementar lui, întregitor, versantul de *fictio*, cu concretețea și vitalitatea de detaliu ale acestuia: configurări și procese ale istoriei „în mers”, decizii și acte, dar și tatonante înaintări către ele, înfăptuiri ce situează într-o atare mișcare eroi emblematici credibili, destine revelatoare de Sens, ferindu-i, însă, de o „exemplaritate” lineară, fără profunzime.

Un astfel de personaj, de prim-plan, al istoriei noastre naționale a fost, cu certitudine, Alexandru Ioan Cuza, Principele *Unirii de temelie*, cea din 1859. Importanța rolului pe care l-a jucat, nu singur, dar în fruntea acelora care i-au stat alături, i-a fost unanim recunoscută și argumentat subliniată de către istorici, în plus, o altă dovadă de proeminență a personalității sale este pătrunderea imaginii ei, încă din viață, și în memoria culturii populare, pe tipare proprii acesteia, ținând de resurse modelatoare cu vocația unei aure de legendă. Cum în același *spirit*, totodată și într-o anume convergență de „literă” narativă, sunt și cunoscutele proze ale lui Creangă, cu moș Ion Roată al său, în relația acestuia cu portretul moral al lui Cuza-Vodă. Dacă la cam atât se reduce nivelul de vârf, e limpede că nu avem încă nimic pe măsura – în cuprindere, ca și în profunzime – a ceea ce au însemnat, cu valențele lor perene, de praxis politic, marele Act al Unirii și Domnia lui Cuza, cu întemeierile și reformele lor, fără de care nici n-ar putea fi gândită România de mai târziu. Oare de ce nu și-a găsit până azi o asemenea treaptă *decisivă* a devenirii istorice un loc (în acord cu ponderea și complexitatea ei) în literatura română?

Nu e genul de întrebare simplă, în câmpul de implicații al căreia să se intre direct „în miez”, abordându-i-l frontal. Dimpotrivă, e neapărat nevoie de clarificări preliminare, de neocolit, cruciale de fapt, ca fundament al întregii discuții, abia astfel pe cale să devină cu adevărat posibilă, dată fiindu-i orientarea, ferită deci de jocul steril al unui labirint de ipoteze gratuite. Și unde altundeva ar putea fi mai cu temei căutată o ordine a unei atare reflecții decât în necesarul raport de intermodelare și corelație între complexitatea *obiectului* unui asemenea *imaginar* (cu rădăcini în realul istoriei) și, de cealaltă parte, alegerea acelei forme de *fictio*, dintre toate, cea mai aptă să răspundă exigențelor interne, organice, ce îi disting obiectul?

Particularitatea esențială a acestuia nu ține, în ciuda aparențelor, de un spectaculos (e drept, de necontestat în sine) al Unirii din ianuarie 1859, ci tocmai de efortul de consolidare și adâncire ce i-a urmat. Testul de veritabilă consacrare supremă, în înțelesul ei peren, a Unirii s-a configurat abia în Domnia lui Cuza, în întreaga ei derulare, până la inclusiv momentul abdicării. Așa stând lucrurile, ce „materie” evenimentială (*events*) i-ar oferi o atare realitate istorică autorului unei posibile scrieri literare inspirate de ea? Și cu ce fel de relief al

articulărilor-cheie, de a căror natură va depinde, inevitabil, dominanta unui anume tip de narativitate? Ansamblul întregului potențial al temei nu e lipsit de câteva astfel de vârfuri de tensiune a confruntărilor: obstacolele depășite în aspirația către Unire, lovitura de stat către care conduce tectonica a tot ce o precede, în fine, actul abdicării, ale cărui consecințe i-au conferit o evaluare de sens în durată lungă a istoriei noastre naționale. Articulări și „verigi” ale unui proces istoric, pe care le-ar putea „capta”, cu mijloacele ei de expresie, și dramaturgia. Dar ceea ce i-ar scăpa acesteia ar fi tocmai esențialul: dominanta diplomatică a Domniei lui Cuza, natura politică de o excepțională complexitate (și complicație) nu doar a situației interne, cât încă mai riscant, a raporturilor cu Puterile Europei. Mai presus de reliefurile unei *structuri* de dramă, „materia” unei nespectaculoase, dar substanțiale, cvasilabirintice, decisive *texturi* de praxis politic și diplomatic, căreia numai mobilitatea

proteică a romanului are realmente șanse să-i facă față cum se cuvine, cu o vigoare care să nu-i sacrifice nuanțele.

Parcursul oricărei sinteze istoriografice temeinice asupra epocii Unirii arată, fără niciun dubiu, germele fecund al unui potențial de roman: diegeza, personaje, un sens mai înalt al întregii configurații, șansele edificării lui ca structură narativă ținând eminamente de cerințele captării, cu finețe și mobilitate, în economia compozițională a textului a unui omenesc de excepție, da, dar consecvent fără rigiditate și departe de aerul fals al oricărei „înfrământări” festiv glorificante în posteritate. Nu e o țintă ușor de atins, o aspirație atât de radicală în reconstituirea unui real din alte vremi și din alt climat de mentalități: își are, însă, în ea însăși, o întemeiere deplină, de rodnică „provocare”, primită cu un orgoliu pe măsura obiectului ei. Unirea Principatelor și consolidarea acestui mare Act politic pe durata domniei lui Cuza nu-l au numai pe Principe în prim-plan, ci și pe apropiații săi din aceeași generație, figuri proeminente ca, de pildă, Kogălniceanu, Alecsandri, generalul Florescu, pentru a aminti doar

câteva astfel de nume. Informația istorică propriu-zisă nu i-ar oferi autorului unei asemenea scrieri decât premisele unui soi aparte de *casting* de „roluri” clare în exterioritatea de „spectacol” (*events*) al diegezei, dar testul de substanțialitate a epicului e în relația acestuia cu lăuntricul, motivația, reflecția, acea fluidă consistență interioară a cărei invenție de detaliu e opera prin excelență a scriitorului, inclusiv în romanul istoric. Dintr-o atare corelație, de profunzime, între derularea evenimentială de pe „scena” istoriei, pe de o parte, și, pe de alta, izvoarele și determinările lor ținând de o realitate interioară, fie ea scrutată, fie cel puțin sugerată, una modelată de convingeri și alegeri, idei și idealuri, atitudini, aspirații, supuse deliberărilor, cu nuanțările lor individualizate, fără a ignora sau ocoli nici ezitățile și erorile, din astfel de articulări și întrețeseri crește, în actul lecturii, impresia noastră de densitate și adevăr de esență, ale „lumii” ficțiunii literare de calitate.

Romancierul Unirii și al Domniei lui Cuza ar avea în fața sa un front de lucru (*poiein*) de o bogăție, profunzime și complexitate de natură să-i pună la încercare, cu exigențele ce le sunt organice, calitățile de creativitate, de pătrundere dinspre „litera” aceluia alt timp către *spiritul* lui, ca și pe acelea necesare orchestrării, nu doar „tehnic”, ci la altitudinea *artei*, a gamei de procedee de care dispune narativitatea, pe întreaga scală a acumulărilor ei de până azi (de fapt un „azi” situat și în deschiderea lui spre viitor). În această apertură a potențialității stilistice și de morfologie narativă se lasă întrevăzut un atu estetic aparte al unei asemenea creații: un roman istoric, desigur, dar unul al cărui fond ar fi prin excelență politic și moral, ceea ce i-ar îndreptăți, fără nicio ezitare, recursul liber la întreaga poetică a narativității moderne. De ce nu li s-ar potrivi unor personaje ca Principele Cuza sau Kogălniceanu un joc al conjugării poetice între mai multe scene (*showing: scenes*) decisive, ale acțiunii politice, reformatoare, institutivă, și, de pe celălalt versant, „solul” lor deliberativ, de interogație, reflecție, monolog interior, imersiune în „fluxul conștiinței” (*stream of consciousness*)? Momentele de afirmare a unei voințe politice, cu toate riscurile pe care ele le implică și le înfruntă, ar căpăta o altfel de rezonanță astfel individualizat și adâncit omenească, cu ecoul durabil al nuanțelor lor.

Pe aceeași cale, a pătrunderii în interioritatea conștiinței protagonistului, s-ar rezolva altfel, credibil și substanțial, îngemănarea de personalitate istorică emblematică și vulnerabilități ale omului (de pildă, tot ce se leagă de Maria Obrenovici) iar actul abdicării, pe fondul zvonurilor despre intenții dinastice, și-ar aprofunda sensul de sacrificiu personal pentru mai înalta Idee a apărării Unirii, ca și a perspectivei viitoare Independențe (principe străin). Măsura în care rezultatul procesului istoric al Unirii și al schimbărilor și reformelor Domniei lui Cuza a depins de jocul intereselor și raporturilor Marilor Puteri europene i-ar conferi, la rândul-i, componentei epistolare (corespondență diplomatică în special, dar secundată și de cea privată), alături de alte răsfrângeri, un rol de prim ordin în polimorfia unei atare sinteze literare asupra istoriei „în mers” și a praxisului politic văzute ca *trăite*, omenește, individualizat și dens, grație acestor calități: așadar *altfel emblematic* și pe deplin convingător.

Poate, într-o astfel de lumină, se înțelege mai bine de ce încă nu s-a scris un asemenea posibil roman, totodată și ispita unei atare reverii ipotetice, căreia nu am vrut și nici nu am încercat să-i rezist.

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

2 în 1

La doi ani de la două expoziții retrospective, găzduite de Galeriile „Dana” și de Palatul Culturii și prilejuite de împlinirea a 75 de ani de viață, Liviu Suhar (n. 1943, Iacobeni) propune, în februarie 2020, la Galeriile „Th. Pallady”, o nouă personală cu titlul, suficient de analitic, dublat și de subtitlu, *Variațiuni pe tema formelor muzicale. Expoziție de pictură și desen*. Vernisajul, realizat la ora 17, în data de 17 ale lunii (ziua de naștere a acestui magistru al picturii și al învățământului artistic ieșean), de către Petru Bejan și Maria Bilașevschi, a mers pe formula 2 în 1, în sensul că, pe lângă oferta vizuală, a existat și una scriptică. Anume, cu acest prilej, a fost lansat și noul volum al artistului, intitulat *Portrete, crochiuri, confesiuni*¹ și prefațat, în texte separate, de aceiași doi critici de artă care au asigurat și vernisarea. Ca un corolar al evenimentului, muzicianul Constantin Lazăr, de la Colegiul Național de Artă „Octav Băncilă” din Iași (al cărui elev și, mai târziu, profesor, a fost și expozantul), a interpretat un miniconcert la lăută, primit cu călduroase aplauze.

Prozele dintre coperte (volante) ale cărții necesită într-adevăr o formulă enumerativă, de vreme ce cuprind amintiri, impresii și reflecții despre artă, un necrolog, cronici plastice și micromonografii de artiști. Nu lipsesc, sub cele 27 de intertitluri, excerptele de analize ale altora asupra propriilor tablouri și nici evocările, uneori anecdotice – savuroasă *Presa de gravură*, cu profesorul Gheorghe Gheorghiu-Vornicu aducând de la Chișinău, pe bucăți, în luni de zile, cu vestita sa dubiță, esențiala unealtă pentru universitatea ieșeană de arte.

În ceea ce privește expoziția, cu lucrări din ultimii ani, unele ceva mai vechi, se impune mai întâi impresia de unitate stilistică, în ciuda alternării citorva tehnici: ulei pe pânză, ulei pe carton și pe carton pînzat, desen conté. La această impresie contribuie și existența unei singure teme, care se cuvine lămurită mai bine: în ciuda multiplelor contururi de instrumente, nu este vorba de muzică decât ca pretext. În fapt, așa cum se și anunța pe afiș, se caută *forme muzicale* ale mijloacelor de expresie adoptate, în speță cele ale picturii. Demers rafinat, esențialist și întrucîtva metafizic, acuzînd armonia ascunsă în actul creației (*la pittura è una cosa mentale!*) și doar pe cale de consecință pe cea din fenomenalitatea expresiei plastice. Numele lucrărilor, majoritatea preluate din jargonul muzical (*Fortissimo, Gravissimo, Ritm de vals, Acord major, Alegro* (sic!) *vivace, Polifonie X, Polifonie XI* –

însă pe pînze stă scris, respectiv, *Polifonii X, Polifonii XI!*), par metaforizări ale morfemelor de limbaj plastic pe care altădată, într-o altă serie creativă, artistul le căuta luînd ca pretext oalele și ulcelele rustice, de pămînt.

Fără îndoială, în toate tablourile este de recunoscut o plăcere a formei,

însă ea pare a fi înțeleasă ca urma pe care o lasă efortul speculativ, în căutarea armoniilor existenței. Vorbim de o viguroasă direcție ludică, în care remarcabil este alexandrinismul jonglării cu elementaritatea instrumentarului plastic. Se trăiește într-o utopie a transpunerii ritmurilor în simultaneitatea vizualului, utopie deloc străină de cubismul formelor imbricate à la Braque, cu sugestii suprarealiste pe filieră Joan Miró ori Magritte, precum în *Gravissimo* ideea de a reprezenta tonalitatea joasă a sunetului invocat prin afundarea unui contrabas în apa mării. Ca gest creativ fundamental, care dă eleganță suprafețelor dar reduce, de cele mai multe ori radical, figurativul, se recurge la linia viguroasă, în duct continuu, curbată de regulă aproape geometric. Se obțin astfel contururi cu grijă închise, în unghiuri în arc – de unde nenumărate siluetări ale instrumentelor cu coarde, rareori (spre deosebire de tablouri din tinerețe) și ale rapsozilor lor. Plăcerea c u l o r i l o r nevibrate se adaugă celei a ponderărilor c r o m a t i c e care amintesc de pigmenții naturali ai țesăturilor vechi r o m â n e ș t i .

Hieratismul artei populare atrage ca un magnet și putem vorbi de o voință de con-sacrare prin etalarea onorsinteze vizuale de sobrietate arhetipală sau cel puțin de o tensiune metaforică (dacă nu și butaforică) invocînd instrumentarul plastic autohton.

Un indiciu al tainicei vocații de încifrare a protoformulelor artei (sau de ascundere în ele) este de regăsit în *Viziune*, tablou cu rol evident metafictional, o punere în abis a expoziției. El este dominat de multe reprezentări ale ochiului, arătînd că viziunea înseamnă în primul rînd organul apercetiv care o face posibilă. Așadar, figurația convențională, dincolo de sursa sa vizuală, este cît se poate de relativă și sugestia este că se cuvine să te lași sedus, chiar dacă te pierzi în speculație și utopie, de figurarea posibilităților figurării. Antrenînd și pe alți creatori vizuali pe această cale, rod al multor ani de meditații plastice, perceptibile și la artistul în cauză, vom putea în curînd vorbi, poate, de un început de nouă figurație, în stil ermetizant românesc (de vreme ce se poate baza pe cutare temeuri creative, specifice nouă). O figurație, în orice caz, mai dreaptă decît persistența în, ori naiva revenire - încercată, așa cum știm, și aiurea - la istorism și fenomenalitate de suprafață.

¹ Liviu Suhar – *Portrete, crochiuri, confesiuni*, Cuvinte însoțitoare de Maria Bilașevschi și Petru Bejan, Colecția Colocvialia, Editura Junimea, Iași, 218 p.

Poetica plastică a lui Mihai Pamfil

Maria BILAȘEVSCHI

Cartea de vizită a pictorului ieșean Mihai Pamfil este impresionantă. Autor a unui număr important de expoziții personale de pictură, participant la numeroase expoziții din țară și străinătate, membru al Uniunii Artiștilor Plastici, premiant al unor saloane naționale și internaționale, profesor universitar, autor de eseuri, cronicar al imaginii, artist într-un cuvânt, Mihai Pamfil se identifică și poziționează în sfera celor ce trăiesc cu o intensitate cerebrală aventura cunoașterii prin artă. La început de an, pe simezele Galeriei apARTE a Universității Naționale “George Enescu” din Iași, Mihai Pamfil a așezat, lucrare lângă lucrare, culoare lângă culoare, fragmente din micro-cosmosul prin care navighează cu ușurință, cu busola propriei sale game cromatice și trăiri.

Fără a dezvălui, Mihai Pamfil sugerează peisaje, naturi, obiecte, părți din instrumentarul pictorului, fragmente și linii de personaje, siluete pseudo-umanizate, semne, simboluri, în care foșnetul materiei amplifică și dinamizează, prin culoare, spațiul. Artistului însuși făcându-i plăcere să își prezinte expoziția drept cicluri de lucrări neintitulate, dar sub amprenta “anotimpurilor culorii”, Mihai Pamfil părăsește temporar lumea personajelor atavice, doar pentru a întipări pe suprafața o nouă ordine, o nouă lume. Pornind de la o riguroasă construcție cerebrală, Mihai Pamfil plămuește o poetică plastică ce își trage seva din elementele semantice de bază, ce coboară până la *estem*. Firește, mistica pitagorică a numerelor joacă un rol determinant în înțelegerea semnelor, 1 – punct, 2 – linie dreaptă, 3 – suprafață, 4 – volum, și în egală măsură și simbolul începutului, sub forma celei dintâi litere ce pornește alfabetul grecesc, alpha.

Alături de acestea, artistul resemantizează geometria primară, o introduce subtil pentru a susține, asemenea unei fundații, compoziția aproape fulgurantă, însă paradoxal constrînsă în unghiuri precise. Construind trasee șerpuitoare sau posibile habitate umane, deschizând ferestre, Mihai Pamfil strecoară forme ce își depășesc structura, par a se dilata ori a se contracta, a evoca sau invoca. Cercul, pătratul, triunghiul gravitează în jurul aceleiași axe, sintetizând o

altă trăsătură a creației artistului Mihai Pamfil, cea a inteligenței mistice asupra materiei. Structura sa artistică îi permite să jongleze cu o nedisimulată ușurință dinspre vizualul lizibil înspre o filosofie intrinsecă transmisă prin pensulă.

În directă conexiune cu semnele și simbolurile se află construcția elaborată a unei sintaxe cromatice aparte. Aceleași excavări în bidimensional, notă personală a arstitului, în și prin pastă, dau naștere unei lumi ambigue, primordială și postmodernă deopotrivă. Împărțite sub forma celor patru anotimpuri, lucrările sale astfel grupate nu doar că își comunică un ritm, ci se potențează prin absențe sau intensitate. Trecherile prin lunile călduroase sau cele întunecate ale toamnei, prin frig sau renaștere, se face urmărind canonul interpretativ clasicizat. De la viu, la tern, arta lui Mihai Pamfil arată un mod de a comunica prin culoare propriul înțeles asupra lumii. Întregul registru cromatic este de o simplitate ideatică, căutată îndelung. Culoarele curg, radiază ori împietresc, griul domină ca alegere poate nu atât pentru calitățile estetice, cât pentru potențialul de a integra și dezintegra în același timp sensul.

Singurele trimiteri la un fond arhetipal arhaic, aparținând spațiului românesc, pot fi desluse în ramele distincte pe care alege să le alipească lucrărilor, nu pentru a le încorseta, ci pentru a amplifica deschiderea, scândurile ce odată au aparținut unui gard, menite să oprească trecerea, sunt cele ce acum încadrează universuri ce evadează din suport prin tridimensionalitatea materiei. Rama-scândură-gard separă, divizează două spații, două stări, în spațiu pictural pe cel real de cel plăsmuit, în cel personal pe cel intim de cel social.

Construcțiile sale încasetate, ce amintesc de structura insectarelor sau de un mic cabinet de curiozități, conțin fragmente, aluzii, ce par a fi distilate prin perdeaua timpului și lăsate într-o formă de germinare întreruptă. Armoniile cromatice se întrepătrund în arhitectura compozițională, tonalitatea depășind gravitatea unui discurs prepoderent metafizic, relevând un discurs artistic exemplar și coerent cu sine. Deși privitorului îi trebui răbdare să decodifice, lucrările sale nu sunt criptice, ci dezvăluie o pictură de idei, o artă a universalității. Cred că marea miză a acestei expoziții, mărturisitoare și revelatoare, este cea de a crea punți de acces către intimitatea rațiunii prin concepte abstracte. Și lui Mihai Pamfil, acest aspect îi reușeste fără dificultate.

Theodor CODREANU

O cercetare transdisciplinară a Luceafărului (III)

În acest moment de cumpănă hermeneutică, ne întrebăm dacă mai este Eminescu „transreligios”, de vreme ce, la nivel alegoric, ontoestetic, opțiunea lui este a paradigmei Sfintei Treimi, dogma centrală a creștinismului, cea mai „obscură” și mai de neînțeles de către toate raționalismele perindate în istorie. Numai că din această dogmă „absurdă” a crescut, între altele, minunea civilizației și culturii europene, demonstrează Constantin Noica, în cartea postumă *De Dignitate Europae* (1988). George Remete îl completează: „Creștinismul este autorul civilizației moderne în general și european în special și chiar al istoriei întregi, în sensul ei modern”¹. În consecință, „Există toate datele și argumentele că decăderea creștinismului înseamnă decăderea istoriei, a lumii și a umanității înseși”². Toate se-ntâmplă, fiindcă, prin lepădarea de creștinism (*trădarea* lui cvasigenerală), omenirea consimte la destrămarea gândirii înseși, a esenței umane, atrage atenția Jean-Pierre Denis, citat de George Remete: „Debarasarea de creștinism... nu e, în realitate, decât una dintre manifestările fără îndoială cea mai spectaculoasă și cea mai împlinită, a fărâmițării generale a gândirii”. Sau cum anticipa Eminescu, în finalul *Scrisorii IV*, referitor nu la sine însuși, cum le-a plăcut amatorilor de senzațional să „hermeneutizeze”, ci la „orchestra lumii” golite de Dumnezeu (N. Georgescu):

Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate și maestro e nebun!

Conceptul de *transreligios* abia acum rămâne în picioare, din fundamentalul motiv că învățătura creștină însăși este *transreligioasă*, dincolo de toate mitologiile, religiile și filosofile perindate în milenii. Această calitate singulară, de a fi prin sine *transreligioasă*, face din „religia” creștină arheul suprareligios al tuturor religiilor, prin opoziție cu orice panteism, diferențiindu-se de toate, esențial, prin Dumnezeu personal în Treimea cea de o Ființă. O spune, derutant și Eminescu atunci când se declară „budist”, adăugând imediat, deci *creștin la puterea a 10-a*! Că nu credea în Buddha, nici în Dumnezeul monadic al Vechiului Testament, o spune tot el: „Eu nu cred nici în Iehova, Nici în Buddha-Sakya-Muni”. Altfel spus, prețuiește și „trădează”, derutant, toate religiile, filosofile din lume, numai învățătura lui Hristos *nu*, fiindcă ea este *iubire* mântuitoare, Adevărul însuși: „Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrate și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altuia. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrate a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adâncă dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întreagă”³.

Sâmburele de adevăr este chiar temelia gândirii eminesciene, *Archaeus*, *stălpul și temelia adevărului*, în limbajul profundului teolog care a fost Pavel

Florenski. Meritul excepțional al lui Eminescu este că a recuperat, înaintea unor gânditori și filosofi moderni existențialiști, ca Heidegger, Jung, Eliade, un cuvânt grecesc, *arché* (ipostasul întrupat fiind Hyperion, *hyper-eon*), ridicând-l la rang de *concept general* în care se încapsulează, miraculos, și *particularul*, Persoana ca *identitate* profundă, unică. Recitiți eseul *Archaeus* și veți vedea că tema centrală este Persoana, Adevărul, ca *singura realitate pe lume*. Nimeni, între exegeți (mereu rătăcitori prin budism, stoicism, Schopenhauer, Kant, Hegel, Leibniz, Marx ș.a., toți, desigur, necesari culturalicește), n-a avut curajul să descopere aici extraordinarul *filosof creștin* care a fost Eminescu, de regăsit în multe alte texte, unul esențial fiind poema *Preot și filosof*, în care poetul nu se recunoaște „preot”, ci doar *filosof*, necruțându-i pe clerici pentru că n-au avut curajul să nu trădeze creștinismul, adică Adevărul ca Iubire a lui Hristos. Altfel spus, și-au trădat menirea de a fi *creștini la puterea a 10-a*. Or, proba probelor în recunoașterea creștinismului eminescian este apărarea și încredințarea totală Adevărului, în tot ce a făcut și a gândit. Spre

deosebire de ateii, panteiștii și gnosticii moderni și postmoderni, poetul nu neagă *păcatul*, considerând că păcatul cel mai mare e trădarea Adevărului, adică a lui Hristos: „Cel mai mare păcat al oamenilor e frica, spaima de-a privi în față, ș-a recunoaște adevărul. El e crud acest adevăr – dar numai el folosește”⁴. Despre sine: *Ș-așa-s de mulți/ Ce mint cu gândul, vorba, fapta, ba/ Se mint pe sine însuși chiar, încât/ În mine s-a stârnit mândria cruntă/ De-a spune adevărul – dacă chiar/ Prin el lumea s-aprinde*⁵. Adevărul este Stăpânul, or, toți rătăciții cred că ei sunt stăpânii: martirul, eroul și înțeleptul, consideră Eminescu, trăiesc în *adevăr*, fiindcă ei sunt victime sacrificiale de bunăvoie, *imitatio Christi*: „Dumnezeu și adevărul sunt identici”. (Mss. 2267). În consecință, omul, cu slabele lui puteri, nu poate fi stăpânul adevărului: „În sfârșit, adevărul e stăpânul nostru, nu noi stăpânii adevărului”⁶. Sau o altă însemnare din mss. 2267: „Stăpân e cel ce n-are [alt] stăpân decât [cel] pe care și l-a pus singur: Dumnezeu”.

Cu forța sintetizatoare a geniului său, Eminescu spune aici esențialul despre creștinism, respectiv de ce este învățătura „blândului nazarinean” transfilosofică și *transreligioasă*. Atât teologia majoră a Sfinților Părinți, cât și teologia modernă (de la Sf.

Iustin Popovici la Dumitru Stăniloae), îi dau dreptate lui Eminescu: creștinismul nu este o simplă religie, ci e *transreligios* și *religios*, deopotrivă. Referința din urmă e la fel de preocupantă pentru Eminescu, în fața celor care au provocat și cred în „moartea lui Dumnezeu”: „Ireligiozitatea, abstracție făcând de dogme, se întinde într-un mod înspăimântător în secolul nostru”⁷.

Pe de altă parte, există o ispită de a cădea în *religios* și în creștinism, îndeobște în cultele reformatoare, dar și la nivel instituțional, chiar în ortodoxie, cu atât mai mult în catolicism (vezi Inchiziția), uitându-se că Biserica este comuniune euharistică, trup al lui Hristos, iar nu o entitate administrativă, ispitită să trădeze *iubirea*, adică pe Hristos. Dostoievski a formulat-o prea bine în imaginea Marelui Inchizitor din romanul *Frații Karamazov*. Așa se explică de ce un filosof creștin de talia lui Christos Yannaras a scris o carte cu titlul *Împotriva religiei* (vezi versiunea în limba română, București, Editura Anastasia, 2011). George Remete, pentru care termenul *transreligios* comportă și mari riscuri, pe bună dreptate, atrage atenția: „Creștinismul n-a vrut să fie «o nouă religie» iar apostolii n-au intenționat să înființeze o «religie», ci să împărtășească lumii viața lui Dumnezeu întrupat și credința în ea. Ei au vrut să arate că Dumnezeu – în care cred toți – este o persoană care îi iubește pe oameni și îi mântuiește, întrucât se sacrifică pentru ei”⁸. Continuând cu imaginea degradării creștinismului în „religie”, nu mai vorbim de cazurile în care religia creștină (la fel cea islamică) a fost folosită ca doctrină imperială de expansiune (în ortodoxie, expansionismul țarist, în catolicism – exterminarea unor civilizații și culturi, în numele „creștinării”). Pe toate acestea le are în vedere și Eminescu. De pildă, el apără românitatea ortodoxiei din Basarabia cu argumente canonice de prim rang, în momentul în care basarabienii sunt frustrați de oficierea liturghiei în limba română. El acuză Biserica rusă că încalcă grav Canonul Cincizecimii care legitimează dreptul fiecărui popor de a avea cuvântul lui Dumnezeu în limba strămoșească: „pravoslavia ar trebui să știe că un asemenea lucru e cu desăvârșire anticanonic și necreștinesc” („Timpul”, 4 august 1878). Trădare a iubirii lui Hristos, avertizează părintele George Remete: „El trebuie numit Trădatul sau Înstrăinatul, din două motive: 1) pentru că mulți îl «cunosc» foarte bine, fiind chiar mari specialiști în viața și învățătura Lui, dar sunt depărtați și străini de El, 2) pentru că cel mai groaznic lucru nu este să nu cunoști iubirea, ci s-o «cunoști» și s-o trădezi”⁹. De aceea, Iisus este „Dumnezeul trădat, singurul Dumnezeu trădat”¹⁰. O spune foarte limpede și Eminescu, pentru care trădarea lui Dumnezeu este cea mai gravă dintre ereziile:

Știm a fi strănepoții aceluia vechi păcat,
Ce semînția Cain în lume-o a creat.
De n-o-mbrăcăm în pilde, e semn c-am înțeles,
Că-n noi este credință, ce-n alții e eres.
Căci eretic tiranul, ce Crucii se închină
Când oardele barbare duc moarte și ruină.
În van cu mâni uscate se roagă, fiind strana,
Deasupra lui cu aripi întinse stă Satana.
Degeaba lângă patu-i alături stă sicriul
Când gloatele-i pe lume au tot întins pustiul. Etc.

1 *Ibidem*, p. 351.

2 *Ibidem*, p. 352.

3 *Timpul*, VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1.

4 M. Eminescu, *Fragmentarium*, București, 1981, Editura Eminescu, ediție îngrijită de Magdalena Vatamaniuc-Lungu, p. 126.

5 Versuri fragmentare din mss. 2259.

6 Mihai Eminescu, *Fragmentarium*, p. 87.

7 M. Eminescu, *Opere*, XI, București, Editura Academiei, 1984, p. 325.

8 George Remete, *op. cit.*, p. 292.

9 George Remete, *op. cit.*, p. 9.

10 *Ibidem*, p. 10.

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXXII)

Apariția volumului *Anarhie pentru zile negre* semnat de Valery Oisteanu (în românește de Emanuel Pope și Nadia Brunstein, ed. Casa de pariuri literare), poet proclamat și auto proclamat avangardist (avangardist din zilele noastre, dadaist și suprarealist totodată) mă determină să deschid o paranteză în șirul prezentărilor din *Direcția critică* și să public segmentul despre avangarda istorică înaintea altor secțiuni pe care le voi readuce în discuție, în ordinea cuvenită, după acest intermezzo.

Înainte de a se fixa, în 1972, în Statele Unite, Valery Oisteanu și-a început cariera de poet în România. Aici îi apare primul volum, *Proteze* (1970), la editura Litera. După stabilirea în New York continuă să publice, în revistele din State și nu numai, poezie în limba engleză, eseuri, cronici plastice. Colaborează la majoritatea publicațiilor suprarealiste care în ultimele decenii au căutat să mențină treaz interesul față de celebrul curent inovator interbelic. Valery Oisteanu este un cunosător al artei de avangardă din epoca sa și a avangardei istorice, referințele sale culturale trimițând, în cvasi totalitatea lor, la contemporanii și predecesorii avangardiști. Invocarea repetată a acestor surse constituie una din componentele care se remarcă de îndată în textele sale beletristice, alcătuind de altfel și materia multora dintre ele. Autorul pleacă de la "realitatea" avangardei artistice și se întoarce permanent la ea.

"Care este viitorul suprarealismului?"

Cu 100 de ani în urmă "Nud cobora scara" la expoziția Armony
Duchamps, Picasso, fantoma lui Brâncuși se ascundeau printre noi

Toți arși de experiența vieții
Călătorind cu incredibilă viteză prin dezamăgire
Nici timp pentru reflecție, nici timp pentru întrebări
"Libertate" numim felul în care simțim
Cînd facem ce suntem condiționați să facem
Vocea încă are puterea substanței invizibile a întunericii

Devenind insuficient dada, misogin lipsită de umor
Sinuciderea sugerată ca o soluție pentru cei chipurile deștepți

"Dada global" o familie planetară de letriști
O revoluție în interiorul Colegiului de Patafizică
O perpetuă reinventare în Momentul Situaționist
Neo-dada folosind forma împotriva conținutului,
dansând pe vârfuri ascuțite de metal..."

(Global PSY-Dada)

Găsim în aceste versuri istoria mișcărilor de avangardă, de la Tristan Tzara la Isidore Isou, de la neo-avangardă la Colegiul de Patafizică, în plus artiștii plastici reprezentativ - în plus versurile devin și o profesiune de credință. Toate vin la un loc, într-o îmbinare universală întru libertate, așa cum este ea înțeleasă de artiști. Aceasta ar fi "felul în care simțim", formulă care conține una din rațiunile avangardelor. Artistul trebuie să aibă libertate deplină, să se exprime așa cum crede el de cuviință, așa cum "simte" el libertatea. Recunoaștem aici, evident, deviza artiștilor care s-au vrut în toate timpurile înainte mergători. Poetul româno-american (cred că ar prefera să i se spună poetul dadaisto/suprarealist) folosește în această eternă căutare mare parte din arsenalul consacrat al avangardiștilor. Repertoriul avangardist este însușit și pus în aplicație. Autorul nu se rezumă la unul sau altul din curente care au populat în ultimul secol și mai bine spațiul avangardei, le agreează pe toate - deși la vremea lor avangardiștii se luptau serios între ei pentru supremație... Ceea ce pare să-l atragă este în primul rînd o tendință generală spre libertatea necondiționată care alimenta mișcările avangardelor istorice. Cele mai multe din argumentele și practicile sale pot fi totuși localizate. Este vorba de programul suprarealist. Un suprarealism descriptiv și ceremonios. Nu găsim la el nici cuvintele... grele de sex ale unui Geo Bogza (deși există o *Strada privirilor pe sub fuste*, cu totul benignă, altfel) sau ale altora (dar acum în literatura română nici nu mai există cuvinte exilate ca fiind indecente). Erotismul e domesticit. Este prezentă în schimb o latură lirică - nostalgia indusă de trecerea timpului, de inevitabila dispariție din peisaj a prietenilor. Altfel, poezia lui Valery Oisteanu nu este fracturată, fragmentată, convulsivă ca aceea a multora dintre reprezentanții avangardei istorice. Discursul este coerent, cititorul poeziei sale înțelege fără efort despre ce este vorba. Poetului ține disertații bine articulate pe teme frecventate asiduu de avangardiști. Este o poezie făcută să fie declamată și recitată. Cine nu l-a văzut pe Valery Oisteanu producîndu-se pe scenă nu știe că partea de spectacol vizual/auditiv cîntărește greu în poezia sa. Fără spectacol, această poezie poate să piardă o parte din dinamismul energic imprimat de poet în performanțele sale scenice. Încă o referire, așadar, la arsenalul avangardist consacrat - poezia devine spectacol, este slujită de - și slujește la rîndul ei - efectele spectacolului. Dadaistii se manifestau în văzul publicului

încă de la Cabaret Voltaire. Nu o dată producțiile scenice ale autorului sînt acompaniate de muzică - și se adaptează astfel în mod fericit tradiției avangardei de peste ocean, cea din care a luat naștere postmodernismul, care recuperează, aleatoriu sau calculat secvențe genetice din mișcări artistice eterogene. Spiritul noului continent are ca element esențial jazzul (*Preotul jazzului, Jazz-ul sexului în zbor* și alte texte) - ca o perpetuă oscilare între teme acceptate și improvizație, ca suprem element al variațiilor personale, ca libertate indispensabilă a creației. (Deși prin jazz se ajunge la improvizație, la construcție, trecîndu-se astfel dincolo de spiritul distructiv al avangardelor.) Și, ca un detaliu care completează localizarea nord americană, dintre personajele autorului liric nu lipsește... psihaanalistul...

Pentru a înțelege avangardismul lui Valery Oisteanu europeanul trebuie să țină seamă de nestructurarea specifică spațiului literar nord american, de beatnici, de școala de la Black Mountain, de rokeri șamd , care fac să conviețuiască, din punct de vedere cronologic, experiențe dintre cele mai eterogene. Postmodernismul artistic, cu tendința lui recuperatoare vine din această condiție specifică a concomitenței unui cîmp artistic neomogen, postmodernismul artistic este o mișcare specific americană.

Există, fără îndoială, un mod specific de a aborda arta, de a trăi realitatea caracteristic suprarealiștilor - iar Valery Oisteanu este unul din reprezentanții săi activi. Un mod de a vedea care se transmite din prima parte a secolului 20 pînă în momentul de față. Astăzi este mai greu să instrumentezi "șocurile" produse de avangardiștii de altădată - între timp cam toate libertățile artistice au fost cucerite - iar unele din ele au început chiar să prindă tenta rutinei. Tot ce se urmărea altădată de către oamenii avangardei a devenit astăzi mod de viață, încît avangardistului nostru de astăzi îi rămîne să reamintască dezideratele celor ridicade altădată împotriva liniei dominante. Totuși poetul caută în permanență (aceasta fiind, la urma urmei, misiunea oricărui poet) elemente care să șocheze, în linia curentelor pe care le urmează.

Căutarea libertății de a spune, prezentă în toate mișcările avangardă, îl obsedează, așadar și pe poetul dadaisto/suprarealist:

"Aici Radioul Liber OWS
Sunt ocupantul DJ Valery
ocupantul inimii mele!
Haideti să ne rugăm pentru imaginație
Doamna Noastră Sfântă a Neîncetatei Ocupări
Dă-ne nouă Adunarea Generală Zilnică
Și nu ne transforma în clovni sociali!
Doamna Noastră Sfântă a Baricadelor Metalice
Apără-ne de poliști militarizați
ce Asupresc Mișcarea de Ocupare
Doamna Noastră a Sărmei Înghimpate
Dă-ne nouă sănătate psihică și yoga
Ocupă-mi visele reprimite..."

(Ocupați-mi inima)

Libertatea, rațiune de a fi, lupta împotriva inegalităților și discriminărilor de tot felul, revolta împotriva inerției, a

rutinelor... de tot felul, șamd:

"Lupt împotriva fumului emis de mine însumi
Pe neașteptate într-o după-amiază de primăvară
Mistic devin un altul
Ori dialectic un alter ego-ul meu
Acopăr sufletul, plămâni și stomacul cu fum de rebeliune,
Fum de radicală funingine
Istoria dinamicii dragoste-ură
De fiecare dată văzută dinspre o altă iluzie a naivității
Dar realitatea e o "toaletă publică" de jocuri subliminale
cunoaște cineva adevăratul sens al vieții? - sunt sceptic
Între compilații experte și plagiat
Flancate de mizerabile pseudo-univerități și artă moleculară
Printre comercianți de gândire speculativă
Înconjurați de bufoni și clovni ai culturii populare
Între viața organică și tristețea chimică
În mijlocul atavismului uituc și al amneziei temporare
Blestemat cu auto-promovarea ca stil de viață
Nelinistit suflet în lanțuri și cătușe
Află de la un poet din Absurdistan, New York,
Care vrea să schimbe un poem pe un vagin
Ca și cum ar exista în asta o logică
În decorticata noastră de avuturi
Voi scrie ultimul poem împotriva mea însumi
Să aduc îndoială și cinism sceptic...
Trăind în cultura post-consumeristă
Post-dada, post-evoluție, post-orice
Și acest "orice" nu pare a avea prea mult sens."

(Fum al agresiunii radicale)

Întîlnim în poezia lui Valery Oisteanu nu o dată subtilitate și finețe care îi dau o certă adîncime, chiar dacă acestea nu mai sînt trăsături... avangardiste...

Poetul nu... demolează, nu își propune să demoleze. Pînă la urmă reținem îndemînarea cu care își împacă personalitatea cu ideologia avangardelor, abilitatea cu care își însușește, în fapt, o poziție de celebrare a actelor avangardei.

"...Visele îmi vin înainte de somn adînc
Vin și pleacă repetându-se prin capul meu
Deschizând porțile percepției dorințelor reprimite
Un dans sexual în spațiu, sex în apă, zgomot liniștit
Găuri de glonț străpunse prin coșmarurile mele
Aburi tăsnind prin ele
Spațiul fărâmițat, curbe pliate, dispariții proiectate
Într-o peșteră adîncă a irecuperabilei memorii
Respirînd de foarte departe elixirul iubirii..."

(Ghidul somnambulului prin galaxia somnului)

Nu o dată programul avangardist e uitat și te trezești în plină poezie lirică:

"Am prădat cu nerușinare Grădina Raiului
Răpind o zeiță pentru un sacrificiu aparte
Am dus-o în secrete peșteri
Peste munți îndepărtați
Navigînd către insule ascunse
Am fărâmat magice pietre deasupra trupului ei
Risipind petale de trandafiri în calea-i
cu Muzică de bacanală în interpretarea orchestrei Eros
Și deși amintirile se diluează și florile se usucă
Zeița mea înflorește de-a pururi
Vrăji de lumină hipnotică, cascade de vise
Zeița astrală își joacă dansul de noapte
Reînviind focuri mocnite, învăpăiate cîndva..."

(Jungla buzelor ei)

Fără îndoială, atenția suprarealistă pentru planul social/politic nu poate fi uitată și autorul o adecvează zilei de astăzi - lîngă Petru cel Mare, Lenin, Troțki apare, inevitabil, Putin...

Putem constata, așadar, că prin efortul său poetic Valery Oisteanu aduce un omagiu activ avangardei și avangardiștilor de ieri și de azi pe care îi invocă în textele sale sau în dedicații, de care se înconjoară și care îi delimitează universul. Dacă uneori pare a-i dedubla, exercițiile sale esențializează și "aduc la zi" marele repertoriu avangardist. În contextul unei literaturi în continuă mișcare, într-o permanentă emulație creatoare, Valery Oisteanu se plasează în modul cel mai firesc, oferind prin ceea ce scrie un efect de perspectivă pentru mai statica noastră literatură autohtonă. Altfel, lectura acestei poezii este tonică și se remarcă înainte de toate prin unda de prospețime care răzbate din frecventarea unora din momentele literare esențiale ale ultimului secol.